

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Informace, média a knižní kultura

Diplomová práce

Bc. Lucie Růžičková

**Knihovna kapucínského kláštera v Olomouci jako součást
švédské knižní kořisti**

The Library of the Capuchin Monastery in Olomouc as Part of the Swedish
Book Booty

Praha 2023

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Veselá, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 15. 5. 2023

Lucie Růžičková

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Lence Veselé, Ph.D., za její cenné rady, věcné připomínky, obětavou pomoc, vstřícnost, trpělivost, ale také laskavost, motivaci a samozřejmě odborné vedení mé diplomové práce. Jedině díky jejímu výzkumu švédské knižní kořisti tato práce mohla vzniknout.

Abstrakt

Diplomová práce mapuje osudy knihovny kapucínského kláštera v Olomouci, přičemž pozornost je zaměřena na období okupace švédskými vojsky v letech 1642 až 1650 a švédskou knižní kořist. Dále je analyzováno 100 dochovaných titulů, které jsou evidované v databázi *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648*. V první části práce jsou popsány historické okolnosti týkající se příchodu kapucínů do Čech a na Moravu. Objasněno je založení kapucínského kláštera v Olomouci a také tamní knihovny. Následně jsou představeny významné momenty období okupace Olomouce švédskými vojsky, a to především vzhledem ke kapucínskému konventu. Na závěr první části je popsán průběh a okolnosti švédské konfiskace knihovny a její následný odvoz. V druhé části jsou charakterizovány dochované exempláře, a to z hlediska stáří tisků, jazykové charakteristiky, původu a vnější podoby. Zkoumána je také obsahová struktura a dochovaná provenience, čímž je charakterizována i kapucínská knihovna a její správa. V závěru jsou představeny nové poznatky ohledně historie kapucínské bibliotéky a její sbírky z dob před švédskou konfiskací v roce 1645.

Klíčová slova: Řád menších bratří kapucínů, knihovna, klášterní knihovna, Olomouc, švédská knižní kořist, třicetiletá válka.

Rozsah práce: 125 557 znaků, tedy 70 normostran.

Abstract

The diploma thesis maps the fate of the library of the Capuchin Monastery in Olomouc. It focuses on the period of occupation by Swedish troops between 1642 and 1650 and the Swedish book booty. One hundred preserved titles, which are registered in the database *The Swedish Booty of Books from Bohemia and Moravia 1646-1648*, are then analysed. Historical circumstances that are connected to the Capuchins' arrival in Bohemia and Moravia are described in the first part. The origin of the Capuchin Monastery and library in Olomouc is clarified. Subsequently, significant moments of the Swedish occupation of Olomouc are presented, especially with regard to the Capuchin convent. At the end of the first part, there is a description of the process and circumstances of the Swedish confiscation of the library and its following transportation. In the second part, the preserved books are characterized. They are labelled according to their age, linguistic characteristics, origin and outer form. A content structure as well as preserved provenance are examined. This characterises the Capuchin library and its administration. In conclusion, the new knowledge of the history of the Capuchin library and its collection before the Swedish confiscation in 1645 is introduced.

Keywords: Order of Friars Minor Capuchin, Library, Monastery Library, Olomouc, Swedish Book Booty, Thirty Years' War.

Obsah

Úvod.....	7
1 Kapucínský řád v České republice	10
1.1 Kapucíni v Olomouci	12
2 Knihovny kapucínského řádu	16
2.1 Akvizice knih	17
2.2 Obsahové složení knihoven.....	18
2.3 Kapucínská knihovna v Olomouci	21
3 Okupace Olomouce švédskými vojsky	24
4 Švédská knižní kořist.....	28
4.1 Švédská knižní kořist z Olomouce.....	29
5 Charakteristika dochovaných exemplářů	33
5.1 Prvotisky	33
5.2 Staré tisky.....	34
5.3 Jazyková charakteristika	35
5.4 Místa vydání.....	35
5.5 Obsahová charakteristika	36
5.6 Zajímavé tisky.....	40
5.7 Vnější podoba.....	44
5.8 Provenience	46
5.8.1 Provenience olomouckých kapucínů	46
5.8.2 Rukopisná exlibris jiných vlastníků.....	48
5.8.3 Supralibros jiných vlastníků	51
5.9 Správa knihovny a katalogizace.....	52
Závěr	58
Seznam literatury	61
Online zdroje.....	64
Archivní prameny	65
Seznam obrázků.....	66
Seznam tabulek.....	67
Seznam příloh	68

Úvod

Výzkumu konventních knihoven v českých zemích bylo v minulosti věnováno několik odborných prací, přičemž některé se zabývaly také sbírkami kapucínů. Klášterní knihovny v českých zemích v 16. a 17. století sloužily církevním institucím a jejich členům k prohloubení znalostí a duchovního života, ale pomáhaly jim také v boji proti nekatolickým vyznáním. Tento rozměr knihoven byl důležitý zejména pro nové progresivní řády, jež se zaměřovaly na upevnění katolické víry v rámci potridentské rekatolizace. K těm patřili i kapucíni, kteří tím naplňovali své poslání. Knihy z jejich sbírek jim rovněž sloužily k běžnému životu v klášteře, ale i pro péči o lidi v nouzi, například při onemocněním morem.

Také na zkoumání švédské knižní kořisti se v minulosti zaměřovalo několik studií, pokroky v této oblasti jsou však zaznamenány především v posledních letech v rámci výzkumu Knihovny Akademie věd ČR pod vedením Lenky Veselé. Pozornost se dosud více zaměřovala na atraktivnější zkonfiskované knižní sbírky, kterými byly především šlechtické knihovny, tedy rožmberská sbírka odvezená z Prahy a dietrichsteinská z Mikulova. Dochází ale také k postupnému evidování dochovaných knih z české kořisti po celé Evropě. Samozřejmě nesmíme vynechat detailní zpracování nejznámějšího rukopisu *Codex gigas* odborníky v čele s Kamilem Boldanem (2007). Z Olomouce oproti tomu byly odvezeny právě jenom církevní knihovny, které v rámci tohoto druhu biblioték patří k největším knižním ziskům Švédů během celé třicetileté války. Výzkumu byly zatím podrobeny především jezuitská sbírka a kapitulní knihovna. Knižní kořist z méně objemných fondů olomouckých klášterů zatím není zpracována.

Cílem práce je proto zmapovat osudy knihovny kapucínského kláštera v Olomouci od začátku působení kapucínů ve městě v roce 1613, přičemž pozornost zaměříme na období okupace švédskými vojsky v letech 1642 až 1650. Pro tuto část práce využijeme především kompilační metodu z dostupných informací v literatuře, kterou kriticky zhodnotíme. V další části práce, ve které analyzujeme dochované exempláře, použijeme historicko-srovnávací a další metody používané pro výzkum knižní kultury (např. výzkum proveniencí). Podkladem budou bibliografické záznamy a fotodokumentace dochovaných knih z kapucínské knihovny, které jsou zveřejněny v databázi *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648*, jež byla vytvořena v rámci zmíněného výzkumu Knihovny Akademie věd ČR.

V první části diplomové práce charakterizujeme Řád menších bratří kapucínů a věnovat se budeme také jeho příchodu do českých zemí a následnému působení v nich, přičemž se zaměříme na Olomouc. Vycházet budeme především z prací Marka Brčáka, včetně jeho

nejnovějšího díla z roku 2020 *Pax et Bonum: Kapucíni v Čechách a na Moravě v raném novověku*, které souhrnně pojednává o historii kapucínského řádu v českých zemích raného novověku. Čerpat budeme také z děl dalších autorů zabývajících se tímto řádem, jako je například Petr Petřivalský (2007) nebo Vavřinec Rabas (1937). Dále popíšeme kapucínské knihovny, a to z hlediska jejich fungování. Uvedeme, jakým způsobem tito řeholníci knihy získávali, jak je schraňovali či jak přistupovali k takzvaným *libri prohibiti* neboli zakázaným knihám. Zaměříme se také na obsahovou strukturu typických kapucínských biblioték a vysvětlíme, k čemu dané knihy řeholníci využívali. V tomto případě budeme vycházet z prací Matyáše Bajgera (např. 2007 a 2009), který se v nich věnuje knižní kultuře františkánských řádů, ale také Václava Boka (2000) nebo Lenky Maškové (2015), kteří se zabývali knihovnou kapucínského kláštera v Sušici. Zmapujeme rovněž osudy kapucínské knihovny v Olomouci, a to od jejího založení v roce 1614 až do současnosti. Následně se budeme věnovat významným momentům okupace Olomouce švédskými vojsky v letech 1642 až 1650, přičemž se zaměříme především na ty, které měly dopad na církevní instituce, a to zejména na kapucínský klášter a jeho knihovnu. Naším hlavním zdrojem informací bude práce Miroslava Koudely (2009), v níž souhrnně zpracoval okupaci Olomouce, doplněná o další studie například od Pavly Slavíčkové (2007) nebo Tomáše Parmy (2012). První část zakončíme popisem průběhu švédského kořistění, kdy nastíníme, jaká byla situace v jiných městech, a poté detailněji představíme vývoj v okupované Olomouci včetně následného odvozu kořisti do Švédska. Informace o tom získáme z prací moravského historika Bedy Dudíka (1852 a 1881), švédského historika Otty Waldeho (1916) a z nejnovějších příspěvků Lenky Veselé (2023).

V druhé části budeme analyzovat dochované knihy olomouckých kapucínů, čímž charakterizujeme exempláře zkonfiskované Švédy. Podkladem pro analýzu bude 100 záznamů v již zmiňované databázi *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648*, v níž je evidováno 80 svazků a 20 přívazků. Dochované exempláře nejprve podrobíme analýze z hlediska stáří, přičemž budeme sledovat, kolik je dochováno prvotisků a starých tisků, případně rukopisů. Dále se zaměříme na jazykovou charakteristiku exemplářů, místa vydání, vnější podobu knih a uvedeme také některé osudy tisků odvezených do Švédska, včetně celkového přehledu, kde se exempláře aktuálně nacházejí. Samostatně představíme ale i několik exemplářů, které něčím vynikají, a to z hlediska čtenářských zásahů nebo díla samotného. Na základě analýzy dochovaných tisků se vůbec poprvé pokusíme zrekonstruovat celkový charakter této nejstarší knihovny kapucínského kláštera v Olomouci, ke které se nedochovaly žádné další pramenné zdroje a o níž zatím nebyly zjištěny žádné konkrétní informace. Toho se pokusíme dosáhnout na základě analýzy obsahové skladby dochovaného torza zkonfiskované sbírky, ale také

dochované provenience v jednotlivých tiscích. Zjistíme, jestli je na jejím základě možné určit předchozí majitele a případně způsob a dobu získání knih olomouckým kapucínským klášteřem. Na základě fyzických znaků exemplářů se také pokusíme zjistit způsob správy tehdejší knihovny, tedy jak olomoučtí řeholníci své knihy označovali, zda disponovali nějakým katalogem nebo měli vytvořený nějaký oborový systém, který se případně pokusíme rekonstruovat. V závěru porovnáme obecné informace získané z literatury s reálnou podobou této knihovny, k níž dospějeme.

1 Kapucínský řád v České republice

Řád menších bratří kapucínů je katolickým řádem založeným na řeholi svatého Františka z Assisi. Jeho počátky spadají do Itálie na začátku 16. století. S prvními, avšak nezdařilými pokusy o založení nového řádu je spojen Matouš z Bascia. Na něj již úspěšně navázal Ludvík Tenaglia z Fossombrone, jenž od papeže Klimenta VII. roku 1528 získal bulu *Religionis zelus*, čímž byl kapucínský řád oficiálně ustanoven.¹

Z Itálie se kapucíni postupně vydali i do dalších zemí včetně Čech a Moravy, kam byli spolu s jezuitou vysláni z rozhodnutí Tridentského koncilu. Jejich úkolem bylo šířit a posílit katolickou víru, ke které se tehdy hlásila asi jen třetina obyvatel.² O příchod kapucínů do Čech se zasloužil arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé, díky němuž bylo roku 1599 z Říma vysláno 12 bratří v čele se zkušeným misionářem Vavřincem z Brindisi.³

Kapucínští misionáři nejprve zamířili do Prahy, kam úspěšně doputovali v listopadu roku 1599. Vavřinec z Brindisi popsal příchod do města a přivítání jeho obyvateli následovně: „*Kamkoli šli (kapucíni), docházelo k velkému sročení lidí, kteří chtěli vidět tu novotu; bludařům se zdálo, že vidí obludné lidi, a tak posměšky a vtipy na účet našich bratří nebraly konce, a dali jim jméno ‚bosáci‘, což v tom jazyce znamená vyzutí. Nechyběli ani tací, kteří chodili za bratry a tahali je za kapuci, nebo dělali jiné drzosti.*“⁴ Nedlouho po příchodu začali hledat pro vznik svého konventu. Pražské opuštěné kláštery či domy však neodpovídaly přísným požadavkům daným řádovými pravidly. Nakonec se rozhodli konvent postavit na pozemcích pod Pohořelcem na Hradčanech. K tomu ale potřebovali souhlas císaře Rudolfa II., který s ním váhal, jelikož se obával, že mu stavba naruší klid v jeho nedalekých zahradách. Svolení nakonec kapucíni získali a 23. května 1600 byl vztyčen kříž na místě stavby nového konventu s kostelem.⁵ Tento klášter je nejstarším v českých zemích a kapucíni jej využívají dodnes. Po Praze následovala další česká a moravská města, do vypuknutí třicetileté války byly kláštery zřízeny v Českých Budějovicích, Roudnici nad Labem, Mostu, Brně a Olomouci.⁶

Během prvních let 17. století kapucínů přibývalo a vystavěli tři konventy – český, rakouský a štýrský.⁷ Tyto kláštery se tedy nacházely v Praze, Vídni a Štýrském Hradci.⁸ Později

¹ BAJGER 2009, s. 44.

² RABAS 1937, s. 1.

³ BAJGER 2009, s. 44.

⁴ BRČÁK a WOLF 2020, s. 55.

⁵ BRČÁK 2010, s. 51–53.

⁶ MAŠKOVÁ 2015, s. 12.

⁷ BRČÁK 2010, s. 58.

⁸ RABAS 1937, s. 23.

geografická rozlehlost česko-rakousko-štyrského komisariátu představovala problém, jelikož komplikovala například přemísťování řeholníků mezi konventy. V září roku 1608 byla ve Vídni svolána provinční kapitula a bylo rozhodnuto o rozdělení komisariátu na dva celky – štyrský a česko-rakouský. Česko-rakouský komisariát se dál úspěšně rozvíjel a roku 1617 měl 154 řeholníků a 13 konventů, čímž splnil podmínky pro povýšení na provincii, ke kterému došlo roku 1618.⁹

V roce 1673 byla provincie rozdělena na dva samostatné celky, a sice česko-moravskou a rakouskou provincii. Česko-moravskou provincii v té době tvořilo 21 klášterů – 11 v Čechách, sedm na Moravě a tři ve Slezsku. Celkem v nich působil přes 400 kapucínů.¹⁰ Nejvíce členů měla provincie v roce 1753, a to 824 řeholníků.¹¹

Zlom přišel s dobou josefínských reforem, které mimo jiné stanovily maximální počet řeholníků v kláštorech, což zabránilo rozšiřování stavů, ale i zakládání nových klášterů. V 80. letech navíc Josef II. rozhodl o rozdělení česko-moravské provincie na dvě samostatné a nařídil zrušení třetiny kapucínských klášterů. Reformy zapříčinily krizi řádu a v roce 1794 bylo v české provincii pouze 338 řeholníků a v moravské 159.¹²

Snah o oživení řádu přibývalo na konci 19. století, kdy při kláštorech vznikly čtyři serafínské školy.¹³ I přesto v roce 1914 bylo v česko-moravské provincii pouze 116 kapucínů.¹⁴ Roku 1934 byla založena československá provincie se čtyřmi slovenskými konventy, jež se později opět osamostatnily.¹⁵ S druhou světovou válkou přišla další omezení, avšak kritický byl až rok 1950, kdy komunistický režim započal likvidaci klášterů v republice, při níž došlo k jejich obsazení a zatčení okolo stovky řeholníků.¹⁶ Bratři byli odsouzeni ve vykonstruovaných procesech nebo donuceni vykonávat civilní zaměstnání. Z klášterů se staly školy, internáty, skladiště nebo sloužily potřebám armády. Třetina z nich se dostala do dezolátního stavu a tři byly zbořeny.¹⁷ Po pádu režimu se řád začal znovu obnovovat. V současné době je v České republice 35 kapucínů se složenými věčnými sliby.¹⁸ Provincie se nachází v Praze na

⁹ RABAS 1937, s. 63, 67.

¹⁰ BRČÁK 2019, s. 70–71.

¹¹ BRČÁK a WOLF 2020, s. 31, srov. BAJGER (2009, s. 44) uvádí rok 1766 s 809 řeholníky.

¹² BRČÁK 2019, s. 111–118.

¹³ BAJGER 2009, s. 44.

¹⁴ BRČÁK a WOLF 2020, s. 31.

¹⁵ MAŠKOVÁ 2015, s. 13.

¹⁶ BAJGER 2009, s. 45.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Kapucini.cz, Stručná historie příchodu kapucínů do Čech, dostupné z: <https://kapucini.cz/historiehrad/>, citováno 22. 8. 2022.

Hradčanech, kde je umístěna i provinční knihovna řádu, jejíž součástí je také historická knihovna brněnského konventu.¹⁹ Kromě Hradčan je v Praze klášter i na Novém Městě a zbylé se nachází v Sušici, Brně a Olomouci.

1.1 Kapucíni v Olomouci

Do Olomouce přišel první kapucín roku 1613, a to Švýcar Mikuláš z Rebsteina, který byl do tehdejšího hlavního města Moravy poslán vicekomisařem česko-rakouského řádového komisariátu Janem z Benátek. Založení kapucínského kláštera iniciovali hlavně majitel broumovského panství Jan starší Kavka z Říčan a olomoucký biskup a kardinál František z Dietrichsteina. O rok později bylo na provinciální kapitule definitivně rozhodnuto o jeho založení, a tak se kapucíni vydali do města, kde se dočasně ubytovali v budově bývalé katedrální školy, již jim postoupila olomoucká kapitula.²⁰

Pro budoucí klášter byl zvolen pozemek, který se nacházel na předměstí před Střední branou, přímo u městských hradeb. Kříž byl na něm vztyčen 20. července 1614 a 13. července 1615 kardinál František z Dietrichsteina položil základní kámen, čímž byla stavba započata.²¹ Ale již v září 1618 po vypuknutí stavovského povstání do kláštera vtrhli olomoučtí protestanti a řeholníky, nosící hrubý hnědý hábit s velkou špičatou kapucí,²² vyhnali. V konventní kronice je událost popsána takto: *„Nebylo jim [bratřím] dovoleno vzít s sebou ani bohoslužebné věci ani nejnutenější šat. Vpředu s křížem odcházeli smutni a bez útěchy z milého místa, které sotva dostavěli, za hlasitého vzlykotu katolického obyvatelstva, které si bratry za krátkou dobu jejich působení v Olomouci oblíbilo a naučilo se jich vážit.“*²³ Stejný osud čekal například i jezuiti, jejichž kolej i s kostelem sv. Mořice obsadili luteráni.²⁴ Kapucíni se poté usídlili v Brně a jejich olomoucký klášter byl vydrancován a 28. července 1619 byl na základě nařízení moravských stavů i s kostelem zbořen. Demolice byla odůvodněna tím, že budovy byly údajně rizikové z hlediska obrany města.²⁵

Po porážce stavovského povstání se kapucíni roku 1622 do Olomouce vrátili a s podporou císaře Ferdinanda II. začali se znovuvybudováním svého kláštera na jeho původním místě.

¹⁹ Kapucíni.cz, Kapucínská provinční knihovna, dostupné z: <https://knihovna.kapucini.cz/>, citováno 5. 9. 2022.

²⁰ FOLTÝN 2005, s. 505.

²¹ Tamtéž.

²² VLČEK 1998, s. 128.

²³ Hrobka.kapucini.cz, Klášter v Olomouci, dostupné z:

<https://hrobka.kapucini.cz/subdom/hrobka/index.php/cz/klaster-kapucinu/putovani-po-klasterech/49-klaster-kapucinu/putovani-po-kapucinskyh-klasterech/173-klaster-v-olomouci>, citováno 5. 9. 2022.

²⁴ KUČA 2001, s. 654.

²⁵ FOLTÝN 2005, s. 505.

Výstavbu financovali mimo jiné měšťané, kteří se tak údajně snažili odčinit svá provinění. Konvent znovu fungoval od roku 1623 a o tři roky později provinciální kapitula rozhodla o přestavbě části kláštera na lazaret.²⁶

Příchod švédských vojsk do Olomouce a kapitulace města 14. června 1642²⁷ znamenaly pro kapucíny a především jejich konvent další ránu. Švédský generál Torstensson v klášteře dokonce nějaký čas pobýval a byly zde podepsány kapitulační podmínky.²⁸ Poté jej ale nechal zbořit a získaný stavební materiál použil k opravě městského opevnění. Útočiště bratři kapucíni našli ve městě na Horním náměstí, kde nějakou dobu žili v paláci Julia hraběte ze Salmu.²⁹ Z Olomouce byli ale kvůli nevyhovění požadavkům okupačních vojsk roku 1644 opět vykázáni. Kapucínské prostory mohl hlídat pouze jeden z řeholníků, jelikož byl Ital, avšak i toho nakonec Švédové o rok později vyhnali.³⁰

Kapucíni ale Olomouc opustit odmítali a ihned po vykázání se snažili, aby byl klášter obnoven, avšak na novém místě, uvnitř městských hradeb.³¹ Vybrali si pozemek u kostela sv. Blažeje a 12. března 1647 se s prosbou obrátili na olomouckého biskupa. V té době byla Olomouc stále v rukou Švédů, a tak tím, kdo řeholníkům udělil povolení, byl roku 1649 vrchní velitel vojsk a budoucí švédský král Karel X. Gustav.³² Zároveň byl v tu dobu umožněn vstup do města dvěma bratrům, kteří měli připravit vše potřebné pro zahájení stavby.

O dva roky později, kdy už vojska město opustila, bylo kapucínům přiděleno 19 domů, jejichž cena byla stanovena na 17 220 zlatých.³³ Budovy byly následně zbořeny a roku 1653 byly na jejich místě položeny základy nového kláštera. Jakožto mendikantský (žebavý) řád byli i tentokrát kapucíni odkázáni mimo jiné na dary měšťanů. Na stavbu konventu finančně významně přispěl vídeňský obchodník Jakub Serta de Plurs, který vstoupil do řádu. První mše byla v kostele odsloužena počátkem listopadu 1655, k vysvěcení však došlo až 16. dubna 1661, odkdy chrám nese název Zvěstování Panny Marie.³⁴ V následujících dvou letech kapucíni získali zřícenou starou faru a dva domy za 500 zlatých a výměnou za to, že přenechali městu

²⁶ FOLTÝN 2005, s. 505–506.

²⁷ KUČA 2001, s. 654.

²⁸ PETŘIVALSKÝ 2007, s. 75.

²⁹ RABAS 1937, s. 50.

³⁰ FOLTÝN 2005, s. 506.

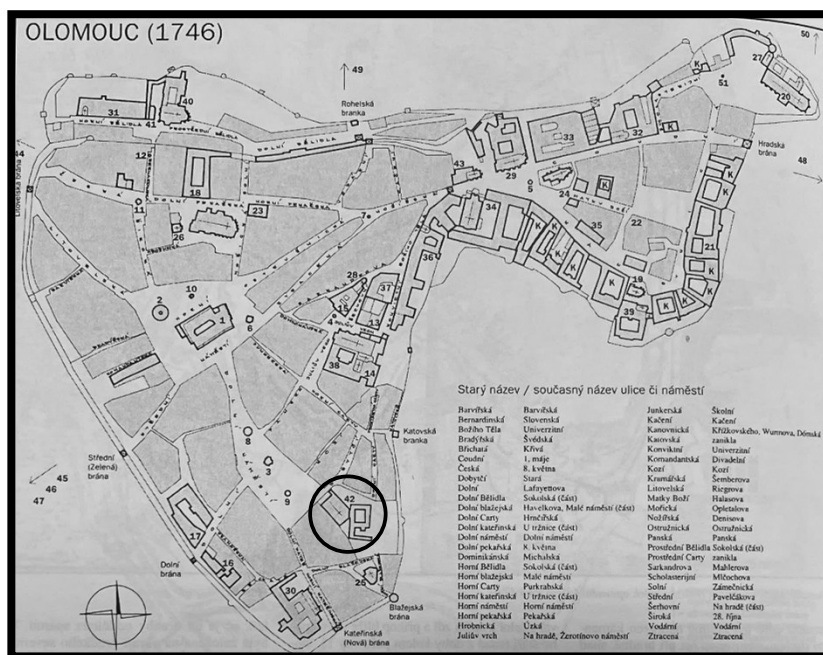
³¹ MARKOVÁ 2005, s. 62.

³² FOLTÝN 2005, s. 506.

³³ PETŘIVALSKÝ 2007, s. 79–81.

³⁴ FOLTÝN 2005, s. 506.

pozemky, na kterých stál původní klášter před Střední branou.³⁵ Další expanze svého konventu se dočkali v roce 1737, kdy začala stavba nového křídla se sedmi celami, při níž byla zároveň rozšířena i knihovna.³⁶

Obrázek 1: Olomouc v r. 1746, klášter kapucínů s kostelem Zvěstování Panny Marie (č. 42), KUČA 2001, s. 594.

V době baroka patřil klášter mezi přední konventy české provincie. Působilo v něm 30 až 40 bratrů, z čehož ale část tvořili studenti, kteří zde studovali filozofii či později teologii. Na počátku 19. století byly opraveny škody, které způsobilo pruské obléhání v druhé polovině století předchozího. V roce 1811 byl konvent ohrožen, když několik měšťanů žádalo o zboření kláštera i s kostelem a na jejich místě chtěli vybudovat divadlo. Kapucínům se podařilo ubránit díky petici.³⁷

V roce 1894 byla v olomouckém klášteře kapucínů založena první serafinská škola v českých zemích. Řádové vzdělávání chlapců v ní probíhalo až do roku 1935³⁸ a poté byla výuka přemístěna do konventu v Třebíči.³⁹ Pro studium teologie a filozofie byla v letech 1933 až 1935 postavena budova na místě křídla z roku 1737, jež bylo z rozhodnutí představených zbořeno.⁴⁰

³⁵ SOKA Olomouc, fond: Archiv města Olomouc, NAD: 1, i. č. 1388, smlouva o prodeji, 18. 6. 1663, dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=E6F9B4F7D5134F6482A7869E6EF9D1D0>, citováno 6. 9. 2022.

³⁶ FOLTÝN 2005, s. 506.

³⁷ Tamtéž, s. 506–507.

³⁸ Srov.: Foltýn (2005, s. 507) uvádí rok 1936.

³⁹ Hrobka.kapucini.cz, Klášter v Olomouci, dostupné z:

<https://hrobka.kapucini.cz/subdom/hrobka/index.php/cz/klaster-kapucinu/putovani-po-klasterech/49-klaster-kapucinu/putovani-po-kapucinskyh-klasterech/173-klaster-v-olomouci>, citováno 6. 9. 2022.

⁴⁰ FOLTÝN 2005, s. 507.

Během druhé světové války byl dům úředně obsazen a byla v něm vybudována nemocnice. Po osvobození bylo obnoveno studium filozofie, avšak jen do dubna roku 1950, kdy byl klášter zabaven komunistickým režimem a bratři kapucíni byli převezeni do internačního kláštera v Broumově.⁴¹ Zkonfiskovaný areál sloužil nejprve vojenským účelům a posléze v něm sídlilo výpočetní středisko Československých státních drah.⁴² Kostel zůstal otevřený a nadále fungoval pro potřeby veřejnosti.⁴³

Kapucíni se zpět do svých olomouckých prostor dostali až po sametové revoluci. Navrácení kláštera do jejich rukou ale komplikovalo několikaleté soudní řízení, jež nakonec dopadlo ve prospěch bratří. Konventní knihovna zůstala ve správě Vědecké knihovny v Olomouci.⁴⁴ V současnosti v konventu sídlí juniorát, což je formace řeholníků mezi prvními a doživotními sliby, a budovu bývalého učiliště využívají vysokoškolští studenti jako ubytovnu.⁴⁵

Obrázek 2: Kostel Zvěstování Panny Marie,
dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/kostel-zvestovani-panny-marie-18377286>.

⁴¹ Hrobka.kapucini.cz, Klášter v Olomouci, dostupné z: <https://hrobka.kapucini.cz/subdom/hrobka/index.php/cz/klaster-kapucinu/putovani-po-klasterech/49-klaster-kapucinu/putovani-po-kapucinskych-klasterech/173-klaster-v-olomouci>, citováno 6. 9. 2022.

⁴² MARKOVÁ 2005, s. 64.

⁴³ Kapucíni.cz, Kostel a klášter v Olomouci, dostupné z: <https://kapucini.cz/kostel-a-klaster-v-olomouci/>, citováno 6. 9. 2022.

⁴⁴ FOLTÝN 2005, s. 507–508.

⁴⁵ Hrobka.kapucini.cz, Klášter v Olomouci, dostupné z: <https://hrobka.kapucini.cz/subdom/hrobka/index.php/cz/klaster-kapucinu/putovani-po-klasterech/49-klaster-kapucinu/putovani-po-kapucinskych-klasterech/173-klaster-v-olomouci>, citováno 6. 9. 2022.

2 Knihovny kapucínského řádu

Kapucíni, jak už jsme zmínili, patří k františkánské řeholní rodině, a tudíž jsou takzvaným mendikantským řádem. Tato řeholní společenství jsou založená na myšlence přísné kolektivní, ale také osobní chudoby.⁴⁶ Kapucíni žijí asketický duchovní život, a to v co nejužším spojení s bohem prostřednictvím modliteb a rozjímání. Tito řeholníci byli sami nemajetní a byli odkázáni na pomoc ostatních. Některé věci (jako třeba oblečení) si vyráběli sami, také si pěstovali některé potraviny, jinak byli ale závislí na darech, ať už se jednalo o naturálie, nebo finance. Nestálý příjem kapucínům zajišťovaly almužny od měšťanů a šlechty. Nejvýhodnější však pro ně bylo, když se v blízkosti kláštera našel dobrodinec, který řádu pravidelně přispíval. Jednalo se nejčastěji o majitele panství a závazek zajišťování potřeb bratří se mohl dědičně přesunout i na jeho potomky.⁴⁷

Stejným způsobem, jakým kapucíni nabývali ostatní potřebné věci, získávali i knihy. Avšak honosné knihovny a knižní sbírky objemově podobné těm šlechtickým by neodpovídaly asketickému způsobu života bratří. Knihovny měli kapucíni zřízené pouze z praktických důvodů – měly jim poskytovat informace pro co nejlepší život s bohem a službu lidem. Knihy byly většinou uloženy v místnostech, které pro ně nebyly účelově postaveny. Speciálně zřízené knihovny byly pouze v kláštorech s desítkami řeholníků, a to jenom v případě, že stejně jako u ostatních řádových staveb vybudování zaplatil nějaký dobrodinec.⁴⁸

Vlastnictví knih, které sloužily něčemu jinému než modlitbě breviáře, řeholníkům původně svatý František z Assisi zakazoval. Z jeho *Nepotvrzené řehole*, která je pro kapucíny závazná, se také dozvídáme, že žádné knihy nesměli mít ti, kteří neuměli číst.⁴⁹ Tato nařízení svatého Františka souvisela s oddáním se bohu a životu v chudobě, jelikož knihy v jeho době, tedy ve 13. století, měly značně vyšší hodnotu. Navíc vlastnictví čehokoli podle svatého Františka postupně vedlo k chamtivosti. Ze stejného důvodu měli bratři původně zakázáno i přijímání peněz, a to za jakýmkoli účelem.⁵⁰ Jak jsme ale již zmínili, právě dary mnohdy kapucínům umožnily působení, výkon jejich služby, a možná dokonce i existenci řádu. Ideologická myšlenka tak pravděpodobně byla konfrontována realitou, takže praxe nakonec přinesla několik změn také ohledně knih.

⁴⁶ BRČÁK 2013, s. 35.

⁴⁷ BAJGER 2004, s. 8.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Prameny.kapucini.cz, *Nepotvrzená řehole*, Kap. 3, dostupné z: <https://prameny.kapucini.cz/nepotvrzena-rehole/>, citováno 23. 2. 2023.

⁵⁰ Tamtéž, Kap. 8, dostupné z: <https://prameny.kapucini.cz/nepotvrzena-rehole/>, citováno 23. 2. 2023.

Povinnost malé knihovny s Písmem svatým a jinými knihami určenými k vykonávání služby či soukromé zbožnosti na každém jejich působišti kapucínům ukládá již první nařízení řádu z roku 1530 a s několika obměnami zůstalo v platnosti dodnes. V řádových konstitucích je povolena kazatelská činnost kněží, nicméně kazatelům bylo dovoleno vlastnit maximálně dvě knihy.⁵¹ V roce 1733 generální kapitula schválila ustanovení knihovníka v každém konventu, aby knihovnu spravoval, poskytoval svazky řeholníkům i lidem mimo řád a zaznamenával výpůjčky.⁵² K péči o knihovny najdeme několik slov i v Konstituci menších bratří kapucínů: „*Kromě toho se doporučuje pečovat o knihovny a doceňovat je, jako i další umělecké předměty Řádu s tím, že mají svou hodnotu pro formaci: jsou svědky naší identity, spirituality a apoštolského působení.*“⁵³

2.1 Akvizice knih

Kapucíni měli při pořizování knih několik možností. Nejobjemnější soubory získávali díky odkázání v poslední vůli dobrodinců. Těmito donátory byli nejčastěji kněží včetně děkanů, ale také šlechta. V obou případech se jednalo o mecenáše, kteří žili nedaleko kláštera a s kapucíny se dobře znali. Jejich dary byly mnohdy projevem vděčnosti za jejich služby. Například v sušickém klášteře jsou v knihách přípisky téměř všech děkanů 17. století. Kapucínům odkázali knihy zděděné, nakoupené a nejspíše i zkonfiskované.⁵⁴ Šlechtické knižní soubory byly věnovávány sice méně často, ale zato byly objemově výrazně větší. Mezi nejvýznamnější donátory se zapsal například František Eusebius z Pöttingu, pro jehož odkázané knihy byla v rumburském klášteře postavena samostatná místnost rozměrově přesahující běžné konventní knihovny.⁵⁵ Bohužel po jeho smrti ale nedošlo k přemístění knih do kláštera, jak si přál, nýbrž si je pravděpodobně rozebrali jeho příbuzní.⁵⁶ Méně početné potom byly knižní dary z řad měšťanů či předané ještě za dobrodincova života.

Připomeňme, že kapucíni přišli do Čech až v roce 1599 (viz kapitola 1), i přesto se v jejich sbírkách ocitly i tisky z 16. století, inkunábule, či dokonce pozdně středověké rukopisy, a to právě díky darům. V kapucínských fondech je dochováno necelých deset procent starých tisků v České republice. Prvotisků bylo ve středních a větších klášterech několik desítek.⁵⁷

⁵¹ BAJGER 2007, s. 144.

⁵² BAJGER 2020, s. 208.

⁵³ Kapucíni.cz, Konstituce, Č. 43, dostupné z: <https://kapucini.cz/konstituce/>, citováno 23. 2. 2023.

⁵⁴ BOK 2000, s. 230–231.

⁵⁵ BAJGER 2007, s. 147.

⁵⁶ KAŠPAROVÁ 2014, s. 5.

⁵⁷ BAJGER 2004, s. 9.

Řeholníci se za obdržené dary náležitě odvděčovali. Svůj pomyslný dluh spláceli nejčastěji odsloužením nejsvětější oběti, což bylo mnohdy dobrodincovým přáním. Například v roce 1717 v polské Wartě odkázal konventu v Nyse 418 svazků farář Jan Koblitius výměnou za 400 mší. Knihy se nakonec dostaly do Olomouce a Kyjova, kde byla odsloužena značná část mší, k nimž se zavázali.⁵⁸ Cena jednoho foliového svazku byla dle pramenů obvykle rovna šesti až deseti bohoslužbám. Další protisloužbou za získané exempláře bylo pomodlení otčenáše za donátora, a to každým čtenářem dané knihy.⁵⁹

V neposlední řadě využívali kapucíni i tradičního způsobu nabytí knih, a sice jejich koupí. Samozřejmě i v tomto případě to bylo v souladu s jejich stylem života a vírou. Svazky tedy byly pořízeny za peníze, které klášter dostal darem třeba od šlechtice nebo které získal z menších almužen. K takovéto akvizici však bylo nezbytné, aby v konventu pobýval nějaký vzdělaný řeholník (kazatel, lektor teologie, katecheta). Dále byl k nákupu potřeba souhlas představeného.⁶⁰ Kapucíni koupě pečlivě promýšleli, využívali i výhodnějších odkupů z pozůstalostí, ale také rozvinuté knihkupecké sítě, díky níž se do fondů dostaly i knihy ze vzdálenějších center katolického knihtisku.⁶¹

Docházelo také k výměně knih mezi kláštery, což musel schválit provinciál, který zodpovídal za hmotný majetek řeholního domu.⁶² Konventy si tímto způsobem vzájemně vypomáhaly, když nějaké potřebné knihy postrádaly. Zároveň to bylo dáno i pravidelným kontaktem řeholníků, kdy mnohdy putovali mezi jednotlivými kláštery. Do sušického kláštera se tímto způsobem dostaly tisky z konventů v Mikulově, Českých Budějovicích, ba i v hornorakouském Welsu.⁶³ Přesun knih byl kromě toho někdy zapříčiněn katastrofami jako například po požáru konventu s knihovnou v Třebíči v roce 1847.⁶⁴

2.2 Obsahové složení knihoven

Obsahové složení kapucínských knihoven převážně odpovídá poslání a způsobu života těchto řeholníků. Jejich hlavním úkolem bylo v českých zemích i jinde ve světě šířit katolickou víru. Především se tedy zavázali k boji s protestantismem. K tomu jim mnohdy sloužila právě literatura, a tak není překvapivé, že největší část jejich biblioték tvoří kázání, homilie

⁵⁸ BAJGER 2007, s. 148.

⁵⁹ BAJGER 2004, s. 10.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ BOK 2000, s. 232–233.

⁶² BAJGER 2020, s. 207.

⁶³ BOK 2000, s. 232–233.

⁶⁴ BAJGER 2007, s. 148.

rozčleněné dle liturgického kalendáře nebo drobné tisky v podobě několikastránkových příležitostných kázání z významných církevních, ale i světských událostí. Jazykové složení takovýchto tisků v českých a moravských kláštorech reflektovalo situaci v těchto zemích, hojně zastoupena je tudíž čeština, latina a němčina.⁶⁵

Dále se jedná hlavně o literaturu určenou k rozvoji duchovního života. V této tematické skupině můžeme nalézt drobné tisky, které byly kapucíny značně využívány díky své praktičnosti. Kapesní vydání například *Nepotvrzené řehole* nebo *Závěti* svatého Františka tak mohli mít ve svých celách, ale také stále při sobě (třeba i v dlouhé podélné kapse zvané náprsenka) pro potřeby soukromých modliteb či rozjímání.⁶⁶

Pro vykonávání svých služeb potřebovali řeholníci rovněž morální teologii a katechetická díla. Konventy měly i knihy liturgické, jako jsou misály, breviáře či tzv. hodinky. Ty však nebyly uloženy v knihovnách, ale v sakristiích, kaplích a kostelních chórech. Kvůli filozofickým a teologickým studiím disponovali kapucíni i literaturou určenou pro tyto účely a teologickými tezemi z pražské nebo olomoucké univerzity, jež vážali do konvolutů. K zlepšování kazatelských dovedností jim sloužily učebnice rétoriky.⁶⁷

Na vzdělanost bratrů poukazují i díla dějepisná, antická či humanistická, která mnohdy mapují oblasti zájmu v jednotlivých kláštorech.⁶⁸ Stejně tak nejsou výjimkou knihy zaměřené na anatomii a chemii nebo třeba herbáře. Díky těm se kapucíni učili základům bylinkářství i léčitelství, aby mohli lidem v okolí pomáhat se zdravotními obtížemi.

Život v řeholních domech reflektují i knihy praktické. Jak již bylo uvedeno, kapucíni si v rámci svého skromného bytí mnoho věcí sami vyrobili nebo opravili a potraviny si vypěstovali. K tomu jim sloužili například příručky péče o sady či zahrady, které ke klášterům leckdy patřily.⁶⁹

Posláním kapucínů byly také misie. Proslulá byla například misijní činnost českých kapucínů v Rusku,⁷⁰ avšak víru šířili i v mnohem exotičtějších zemích jako například v severní Africe nebo Tibetu.⁷¹ K těmto poutím jim mimo jiné sloužila i literatura zeměpisná, kterou mohli ale

⁶⁵ BAJGER 2004, s. 10.

⁶⁶ Tamtéž, s. 10–11.

⁶⁷ BAJGER 2007, s. 149–150.

⁶⁸ BOK 2000, s. 233–236.

⁶⁹ BAJGER 2004, s. 11–12.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ BRČÁK a WOLF 2020, s. 131.

využít i pro cesty mezi jednotlivými konventy, jež také často podnikali.⁷² Díky tomu se do fondů knihoven dostaly rovněž zahraniční tisky. Mezi nimi pak byly především ty, které souvisely s Itálií, kde byl řád založen. Jednalo se o díla italská, španělská nebo francouzská. Většinou to byly spisy náboženské, lexikologické, ale třeba i beletristické.

Slovníky sloužily řeholníkům také k přípravě kázání nebo k práci se zmiňovanými odbornými texty a ze stejných důvodů se do knihoven dostaly i gramatiky nebo stylistické příručky.⁷³ Díky nim mohli bratři rozvíjet své spisovatelské dovednosti, poněvadž i této oblasti se mnohdy věnovali. Jejich díla byla určena především prostému lidu, aby naplnila jeho náboženské potřeby, přičemž byla prostředkem boje s protestantismem.⁷⁴ K tomu bylo také potřeba, aby se s nekatolickou vírou seznámili, a proto směli vlastnit i texty protestantských autorů.

Ve statutech z roku 1536 stojí, že neužitečné a pohanské knihy mají být rozdány chudým.⁷⁵ Domníváme se ale, že tím nebyla myšlena protestanská díla, jelikož jejich rozdávaním by de facto tuto víru šířili a podporovali. Zřejmě šlo spíše o knihy antických autorů. Naopak k uchování zakázaných knih, tedy takzvaných *libri prohibiti*, v roce 1652 přímo vybízela kapitula česko-rakouské kapucínské provincie. Pro řeholníky byly téměř nezbytné, avšak zacházení s nimi podléhalo přísným pravidlům zavedeným kapitulou již v roce 1614. Podmínkou jejich schraňování bylo, že musely být oddělené od ostatních knih. Povolení vydávali kardinálové Kongregace římské a obecné inkvizice, a sice s platností na sedm až deset let. Právo vlastnit heretická díla v celém kapucínském řádu udělil generálnímu ministrovi papež Benedikt XIV. v roce 1752.⁷⁶

Libri prohibiti mohli číst pouze zkušení bratři, kterými byli obvykle kazatelé nebo zpovědníci, avšak povolení se nevztahovalo na astrologii a několik konkrétních titulů. Zcela zapovězené byly *libri prohibiti* klerikům a laikům. Jak jsme již zmínili, zakázané knihy musely být separovány, a navíc musel být řádně zabezpečen přístup k nim. Například v mobiliáři hradčanské a brněnské knihovny jsou stále dochované uzamykatelné skříně určené pro tato díla. Klíč měl v držení představený konventu nebo knihovník.⁷⁷ Přesto ale najdeme i kláštery, kde toto nařízení dodržováno pravděpodobně nebylo. Takovým byl nejspíš i konvent v Sušici, kde byly *libri prohibiti* do bibliotéky zařazeny dle tematiky mezi knihy katolické.⁷⁸ Docházelo ale

⁷² BAJGER 2004, s. 11–12.

⁷³ BOK 2000, s. 233–235.

⁷⁴ RABAS 1937, s. 155–156.

⁷⁵ BAJGER 2020, s. 205–206.

⁷⁶ BAJGER 2004, s. 12–13.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ BOK 2000, s. 230–231.

také k vyčlenění vizuálnímu, kdy u těchto knih nebyla provedena klasická kapucínská úprava hřbetů v podobě šedého nátěru.⁷⁹

V knihovnách byly uloženy také rukopisy, a to především kroniky, pamětní knihy, liturgické texty či kázání. Bratři si některá díla i sami opisovali. Uchováána byla také literatura spjatá s řádem, ať už se jednalo o spiritualitu, právo, liturgii, dějiny, nebo významné osobnosti.⁸⁰

2.3 Kapucínská knihovna v Olomouci

První zmínky o existenci knihovny sahají do období prvních deseti let od příchodu kapucínů do Olomouce v roce 1613. Po stavovském povstání a vyhnání řeholníků z města v roce 1618 byla tato pravděpodobně skromná bibliotéka rozkradena. Klášterní kronika jako viníky mylně označila Švédy, byli jimi ale stoupenci protihabsburské Moravy. Po dobytí Olomouce Albrechtem z Valdštejna byl kapucínům navrácen pouze nábytek, který byl nejspíš znovu použit pro skladování knih.⁸¹

Následující osud knihovny byl opět krušný. Jak jsme již zmínili v kapitole 1.1, po příchodu Švédů do Olomouce v roce 1642 byli kapucíni z kláštera před hradbami opět vyhnáni a zanedlouho poté byl konvent z obranných důvodů znovu zbořen.⁸² Řeholníci se i s knihami přemístili do města, kde ještě dva roky působili. Zpočátku nekonfliktní soužití švédských okupantů s obyvateli města se v roce 1643 začalo vyostřovat a kapucínům stejně jako ostatním řádům byly knihy postupně konfiskovány a v roce 1646 byly převezeny do Švédska.⁸³ Okolnostem a průběhu konfiskace bude věnována kapitola 4.1. Velikost kapucínské bibliotéky v této době se dle nejnovějších výzkumů odhaduje na 400 až 500 tisků.⁸⁴ Z původní knihovny se dochovalo přibližně 100 titulů, které jsou zaznamenány v databázi s názvem *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648*. Právě tyto knihy budou předmětem analýzy předložené diplomové práce.

Další informace o knihovně jsou známé až z roku 1736, kdy už klášter stál na novém místě na Dolním náměstí. Olomoucký kvardián Serafín Mechler z Glucholaz se tehdy snažil

⁷⁹ MAŠKOVÁ 2015, s. 19.

⁸⁰ BAJGER 2007, s. 151.

⁸¹ BAGER 2004, s. 57, podle s. 9 Pamětní knihy konventu 1613–1764, ZA Opava – pobočka Olomouc, fond Kapucíni Olomouc.

⁸² SOKA Olomouc, fond: Archiv města Olomouc, NAD: 1, sign. 937: Kronika švédské okupace Olomouce z let 1642–1650, ff 23r–v, dostupné z:

<https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=848595EE549B11E49A600025649FE690&scan=778f8d0b6b74475199e61b4d46e927a7>, citováno 3. 3. 2023.

⁸³ VESELÁ 2023, s. 182.

⁸⁴ Tamtéž, s. 196.

o vybudování nové bibliotéky a knižní fond chtěl přesunout jinam. Pro svou věc před představenými argumentoval takto: „*Není kapucínům povoleno vlastnit knihovnu jednoduchou a nepřiliš bohatou? Avšak naše provincie bez takovýchto knihoven jest. Uvažte, zvláště ve městech německých mají kapucíni upravené sakristie, ale také upravené knihovny. O významu první nikdo nepochybuje, v mnohých klášterech je však knihovna pustější než vybavení sakristie. Dobrodinci častěji věnují dary pro sakristii.*“ K tomu se přiklonil provinciál Kryšpín z Čilce a na stavbu byly použity peníze, které zbyly z opravy opočenského kláštera. Základní kámen byl položen 8. května 1737 a brzy vznikla nová, větší a lépe vybavená knihovna, která byla v dalším roce opatřena železnými dveřmi.⁸⁵

O 30 let později kvardián Viktor z Karlových Varů chtěl (nejspíše inspirovaný Brnem), aby byla i v Olomouci zřízena knihovna v samostatné budově mimo kvadraturu kláštera. Základní kámen byl slavnostně položen hrabětem Leopoldem z Potštátu. Nová budova stála nalevo od vchodu do konventu z náměstí, jak dokládá dochovaný plán stavby. Vybavení knihovny ani její vzhled nejsou známy, poněvadž objekt byl během pozdějších přestaveb zbořen a dlouhá chodba podél chrámové lodi byla předělána a doplněna o dvě nové místnosti.⁸⁶

Co se rozšiřování fondu v těchto letech týče, opět se o něj postaral řeholník Viktor z Karlových Varů, a to nejen během svého kvardianátu, ale také po něm. Další knihy byly kapucínům darovány v letech 1773 až 1774 díky činnosti nedělního kazatele Delfina z Jihlavy a olomouckého kvardiána Jiřího Antonína.⁸⁷

Stav fondu bibliotéky z poloviny 19. století je zaznamenán ve svazkovém foliovém katalogu. Tento katalog postrádá titulní list, a tedy i údaje o autorovi či roku. Nejnovější zapsané knihy pochází z roku 1839. Záznamy jsou oborově seřazené a čítají celkem 4 040 svazků. Jak je pro kapucínské knihovny typické, nejvíce jsou zastoupena kázání, dále je početná i duchovní četba, protireformační literatura, obojí právo, morální teologie, matematika, historie a filozofie. Důvodem vysokého podílu vědeckých děl je to, že v Olomouci tehdy byla řádová studia a s přestávkami i vysoká škola. Zajímavé je, že ve fondu se nacházelo nejméně 200 svazků ze 16. století, ale také prvotisky.⁸⁸ Není ale jisté, zda některé z nich patřily do starého fondu kapucínské knihovny před švédskou konfiskací, z něhož se jednotliviny mohlo podařit před Švédy uchránit.

⁸⁵ BAJGER 2007, s. 421.

⁸⁶ BAJGER 2004, s. 58.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ BAJGER 2007, s. 422.

Do zrušení konventu v roce 1950 čítala klášterní knihovna 16 000 svazků. Všechny byly převezeny do olomoucké vědecké knihovny, kde jsou uloženy dodnes. V předávacích soupisech je uvedeno, že řeholníci disponovali rukopisem latinské bible z přelomu 14. a 15. století se zlatými iniciálami a akantovým dekorem. Rovněž je ve vědecké knihovně uloženo 42 inkunábulí s olomouckou kapucínskou proveniencí, přičemž žádná z nich není českého původu, pochází z Německa či Basileje.⁸⁹ I u těchto děl předpokládáme, že se do kapucínského fondu dostaly spíše až po švédské okupaci.

⁸⁹ BAJGER 2004, s. 58–59.

3 Okupace Olomouce švédskými vojsky

Cílem této kapitoly není detailní popis okupace švédskými vojsky, jelikož to není předmětem našeho bádání. Uvedeme jenom několik významných momentů, zaměříme se například na náboženskou atmosféru ve městě nebo na vztahy mezi obyvateli a vojskem, abychom knižní kořist zasadili do dobového kontextu.

Olomouc nebyla na útok Švédů v červnu 1642 připravena. Neměla dostatek obránců, ale ani kvalitní výzbroje. Navíc ani stav městského opevnění nebyl nejlepší, část hradeb dokonce ležela v rozvalinách. Pozice velitele se ujal šedesátiletý plukovník italského původu Antonín Miniati, který měl bezpochyby mnohaletou vojenskou praxi, ale nikoli zkušenosti z přímého boje. Očekával posily z řad hlavní císařské armády, které však nedorazily. Obyvatelé město začali opouštět, když se k nim donesly zprávy o rychlém postupu švédských vojsk. Stovky vozů s majetkem a cennostmi vyjely 8. a 10. června z městských bran směrem na Brno a Vídeň. Už 9. června se na horizontu objevily první švédské oddíly, jež byly některými Olomoučany mylně považovány za zbytek poraženého císařského vojska.⁹⁰ Jezuitský pramen uvádí, že v tu noc panovalo ve městě velké zděšení, smutek a pláč.⁹¹ Armáda pod vedením generála Lennarta Torstenssona začala následující den obsazovat nechráněná předměstí v těsné blízkosti hradeb.⁹² O tom svědčí i dochovaný dopis Torstenssona adresovaný generálmajorovu Wrangelovi ze dne 19. června: „... *nasměroval jsem svůj pochod přímo na Olomouc, hlavní město Moravy, jehož jsem dosáhl 9. června a následujícího dne počal toto místo vážně dobývat.*“⁹³ Poslední konvoj uprchlíků, který čítal asi 400 vozů naložených zlatem, stříbrem a penězi předních měšťanů, šlechty a církevních představitelů, byl mezi Plumovem a Ptením přepaden a oloupen Švédy. K rabování se přidali i císařští vojáci plukovníka Kapouna, kteří měli konvoj chránit. Součástí tohoto transportu byly dle Koudely i bohaté archivy a knihovny olomouckých církevních institucí, zejména archiv a bibliotéka kapituly. Nejspíše se je podařilo dostat do bezpečí.⁹⁴

Obléhání Olomouce Švédové dokončili v dalších dvou dnech. Šance obránců byly mizivé. I přesto ale Torstensson ve svém dopise hodnotí obranné počínání plukovníka Miniatiho a jeho spolubojovníků včetně měšťanů jako statečné.⁹⁵ Zástupci města, církve a důstojnického sboru spolu s velitelem Miniatim se rozhodli pro kapitulaci prostřednictvím dohody s nepřítelem.

⁹⁰ KOUDELA 2009, s. 360.

⁹¹ PARMA 2012, s. 16.

⁹² KOUDELA 2009, s. 360.

⁹³ SLAVÍČKOVÁ 2007, s. 129.

⁹⁴ KOUDELA 2009, s. 360.

⁹⁵ SLAVÍČKOVÁ 2007, s. 129.

Předání města bylo sjednáno ve švédském polním ležení v noci z 13. na 14. června. Dohoda měla 12 bodů a mimo jiné se jí švédské vojsko zavázalo, že bude respektovat veškerá dosavadní práva tamních katolíků. Mělo být zaručeno například nerušené provádění katolických bohoslužeb a obřadů. Každému obyvateli měl být umožněn odchod z města s jeho rodinou i vlastnictvím. Majetek šlechty, duchovních ani měšťanů nesměl být násilně a svévolně zabavován a měli být propuštěni všichni zajatci, kterým měly být navráceny veškeré cennosti, včetně knih a písemností. Městská rada po obsazení Olomouce 15. června předala nepříteli 30 000 říšských tolarů. Torstensson se stáhl zpět do Slezska a ve městě ponechal dva jízdní pluky a jeden pěší. Olomouc byla obsazena poprvé v historii.⁹⁶

Pro Švédy se Olomouc stala nejvýznamnějším opěrným bodem jejich vojenské přítomnosti na Moravě. Bezprostředně po obsazení ji přestavěli na vojenskou pevnost, kvůli čemuž byly vykáceny všechny ovocné stromy před hradbami a bylo zbořeno celé předměstí spolu s kapucínským klášteřem. Upraveny a zpevněny byly poničené hradby. Ty byly v tak špatném stavu (hradba u jezuitské koleje dokonce spadla úplně), že Torstensson údajně řekl, že kdyby to věděl, nikdy by nesouhlasil s dohodou o kapitulaci, ale zabral by město útokem.⁹⁷

S postupně se zhoršující situací město opustila část obyvatel, včetně duchovních a obyvatel klášterů. Švédští okupanti, především ve vyostřených obdobích, stále méně dodržovali dohodu o kapitulaci a zabírali domy i opuštěné konventy. Postupem času se situace zhoršovala, a to uvnitř hradeb, ale i za nimi. Například v srpnu 1642 Švédové vypálili vesnici Dolany a v prosinci téhož roku se násilně zmocnili hlavního olomouckého kostela sv. Mořice, v němž zavedli evangelické mše. Následně vyrabovali také biskupskou rezidenci a jejich jednání údajně zapříčinilo smrt administrátora olomouckého biskupství Jana Kašpara Stredleho.⁹⁸ Jiné prameny ale líčí mnohem pozitivnější obrázek vzájemné koexistence. Například jezuitský latinský rukopis uvádí i relativně dobré vztahy mezi okupanty a katolickým duchovenstvem.⁹⁹ Během oslav svátku svatého Ignáce z Loyoly dne 31. července 1643 prý na kázání do jezuitského kostela dorazilo tolik Švédů, že se do něj nevešli a sledovali jej z náměstí. Pět důstojníků a velitelů bylo údajně pozváno na oběd do knihovny, ze které však předtím jezuité vyklidili všechny knihy. Během hostiny měli společně rozprávět o složitých věroučných otázkách.¹⁰⁰

⁹⁶ KOUDELA 2009, s. 361.

⁹⁷ KAŠPAR a KOUDELA 1995, s. 17–18.

⁹⁸ KOUDELA 2009, s. 362–363.

⁹⁹ PARMA 2012, s. 14–15, rukopis byl pravděpodobně dopsán po roce 1650.

¹⁰⁰ Tamtéž.

Ze strany císařského vojska proběhlo několik pokusů o znovuzískání města, avšak vždy neúspěšně, neboť několikrát přišel okupantům na pomoc Torstensson se svým vojskem. Přesto město kvůli častým blokádám trpělo, byl zde nedostatek jídla i vody a zbylí obyvatelé byli vystavováni čím dál větší perzekuci. Kvůli zásobovacím problémům, ale i své neschopnosti splácet kontribuci byli v roce 1644 vyhnáni další řeholníci, ženy a pracovně neschopní. Při posledním obležení v listopadu téhož roku z města odešli další zbídačelí a ožebračení obyvatelé a duchovní. Švédští okupanti se ale nevzdali a císařská vojska nakonec musela pozici opustit kvůli jiné bitvě.¹⁰¹

Na jaře roku 1645 se na Moravu opět vrátila hlavní švédská armáda pod velením Torstenssona, bylo obnoveno zásobování Olomouce a byly zahájeny opravy. Město se otevřelo kupcům a byl znovu zaveden pravidelný trh. V místech před Střední branou, kde stával kapucínský konvent, bylo vybudováno tržiště. Stinnou stránkou zpřístupnění města bylo rozšíření morové nákazy.¹⁰²

Koncem roku sice švédská armáda opustila Čechy, avšak posádky na Moravě přetrvávaly. V následujících letech byl v Olomouci poměrně klid. Město bylo zásobované a švédské vojsko si bylo natolik jisto svou pozicí, že dokonce pořádali hostiny a slavnosti. Obyvatelé však stále museli platit vysokou kontribuci a vojenský režim zůstal tvrdý.

Perzekuce katolíků rovněž pokračovala. Koncem října 1645 byla z Olomouce vyhnána většina posledních duchovních, kteří nemohli zaplatit kontribuci.¹⁰³ V zimě na přelomu roku byl vykázán i poslední kapucín.¹⁰⁴ V letech 1646 a 1647 proběhl odvoz uloupených knih, který bude podrobněji popsán v následující kapitole. Městský archiv i knihovny měšťanů zůstaly nedotčeny.¹⁰⁵

Vestfálský mír byl uzavřen roku 1648, avšak švédská vojska ve městě setrvala ještě dva roky, a to kvůli svému vyplacení ve výši 200 000 říšských tolarů. Švédský plukovník po uzavření míru vojákům veřejně zakázal jakékoli obtěžování obyvatel, k problémům sice stále docházelo, ale méně než dříve. Do města se postupně vraceli řeholníci.¹⁰⁶ Kapucínům roku 1649 udělil vrchní velitel armády a budoucí švédský král Karel X. Gustav povolení ke stavbě nového kláštera.¹⁰⁷ Okupační vojska z města odtáhla 8. července 1650. Někdejší hlavní město Moravy

¹⁰¹ KOUDELA 2009, s. 363–364.

¹⁰² Tamtéž, s. 365.

¹⁰³ Tamtéž, s. 365–366.

¹⁰⁴ FOLTÝN 2005, s. 506.

¹⁰⁵ VESELÁ 2023, s. 186. Výjimkou byla jen knihovna měšťana Ferdinanda J. Zirckendorfera zabraná jako trest za spiknutí.

¹⁰⁶ KOUDELA 2009, s. 366–367.

¹⁰⁷ FOLTÝN 2005, s. 506.

však bylo osmiletou okupací silně zasaženo, což bylo jedním z důvodů, proč se v následujících desetiletích stalo centrálním městem Moravy Brno.¹⁰⁸

¹⁰⁸ KOUDELA 2009, s. 367.

4 Švédská knižní kořist

Tricetiletá válka se do dějin kromě jiného zapsala jako první evropský válečný konflikt, při němž probíhala cílená konfiskace kulturních památek na dobytých územích. Jednalo se tedy o organizované a systematické zábory nejen zlata a jiných drahých kamenů, ale také uměleckých předmětů či sbírek, přičemž výjimkou nebyly ani knihy.¹⁰⁹

Nabytí kulturního vlastnictví nepřítele znamenalo pro vítězné strany osobní prestiž a zároveň bylo i jakýmsi zadostiučiněním a symbolickým pokořením protivníka. Tato symbolika byla výrazně vnímána například u několikatisícové knihovny protestantských kurfiřtů v Heidelbergu, jež byla zabrána v roce 1622 a poté si ji vyžádal sám papež Řehoř XV. pro potřeby Vatikánské knihovny. Také v České republice jsou dochovány knihy získané během tohoto válečného konfliktu, a sice z knihovny humanisty a dánského královského místodržícího Heinricha Rantzaua, kterou ve Šlesvicku-Holštýnsku v roce 1627 zabral Albrecht z Valdštejna.¹¹⁰

Švédské kořistění bylo řízeno z nejvyšších míst ve Stockholmu a vyznačovalo se relativní systematickostí. Důvodem kromě zmíněného byl i nedostatek knih vlivem výrazně opožděného rozšíření knihtisku a knižního obchodu do severní Evropy. Švédsko proto chtělo konfiskacemi získat postrádaný, potřebný kulturní kapitál. Švédské kořistění proběhlo ve dvou fázích. První se uskutečnila za vlády Gustava II. Adolfa, kdy byly zabrány knihy v Polsku a v některých německých městech. Ty byly následně určeny pro církevní a vzdělávací instituce, přičemž nejvíce jich mířilo do nově založené univerzitní knihovny v Uppsale. Oproti tomu za královny Kristiny I. byly knihy určeny spíše pro potřeby jejího dvora ve Stockholmu, poněvadž sama byla sběratelkou a často knihy věnovala svým přátelům.¹¹¹

Právě během této druhé fáze byly zabaveny a odvezeny knihy a jiné kulturní předměty z Čech a Moravy. Kořistění proběhlo v několika městech, z nichž nejvíce zasaženými se staly Mikulov, Praha a Olomouc. V letech 1646 a 1648 z nich bylo dle nejnovějších výzkumů odvezeno na 25 000 knih.¹¹²

Švédové první knihy na českém území zkonfiskovali v roce 1645 na Moravě. Z mikulovského zámku odvezli významnou dietrichsteinskou knihovnu, jež jako tehdy druhá největší

¹⁰⁹ VESELÁ 2019, s. 157.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 157–158.

¹¹¹ Tamtéž, s. 158.

¹¹² Tamtéž.

v tuzemsku obsahovala 8 000 knih. V Královské knihovně ve Stockholmu je dochovaný katalog, který před transferem kořisti vytvořil švédský komisař Johannes Busso.¹¹³

V Praze konfiskace probíhala na Malé Straně a Hradčanech, a to v červnu až listopadu 1648. Ukořistěny byly předměty z císařské kunstkomor, obrazová galerie, ale také knihovny. Celková hodnota uloupených artefaktů měla podle soudobých odhadů dosahovat sedmi milionů tolarů.¹¹⁴ Mezi knižní kořisti byly také dva nejznámější rukopisy *Codex argenteus* a *Codex gigas*.¹¹⁵ Druhý zmiňovaný, tzv. *Ďáblův bibli*, si poté královna Kristina I. uložila na svém zámku Tre Kronor.¹¹⁶ Co do počtu knih byla ale největší kořistí knihovna Rožmberků, která byla na Pražský hrad přesunuta roku 1647 z Třeboně. Nejstarší šlechtická knihovna českých zemí čítala bezmála 10 000 titulů, přičemž se v Královské knihovně ve Stockholmu dochoval i čtyřsvazkový katalog Václava Březana.

Pražská kořist byla ve 30 sudech převezena po Vltavě a Labi do meklenburské pevnosti Dömitz a po zimě do Wismaru, odkud byla dopravena přes moře do Stockholmu, kde byla vyložena v květnu 1649.¹¹⁷ Přeprava byla urychlena kvůli blížícímu se vestfálskému míru, jehož smlouva zavazovala strany k navrácení kořisti, která nebude do data uzavření míru odvezena.¹¹⁸ Oproti tomu mnohem lépe organizovaný byl transfer knižní kořisti z Olomouce o rok dříve.

4.1 Švédská knižní kořist z Olomouce

V Olomouci se nenacházely šlechtické nebo panovnické knihovny jako v Praze a Mikulově, avšak kvůli velkému počtu církevních institucí (kapitula a osm klášterů) bylo ve městě několik institucionálních knihoven. Ty však nejspíše nebyly pro vojáky tolik atraktivní, jelikož i přes výslovné nařízení z nejvyšších míst ve Švédsku, že v Olomouci mají být zabráný všechny knihovny, o ně nejdříve nejevili příliš velký zájem. Jak jsme již zmínili, v kapitulační dohodě se dokonce zavázali, že nenaruší existenci a činnost katolických klášterů a kostelů, což se vztahovalo i na jejich majetek. Skutečnost ale byla taková, že tento bod byl později několikrát porušen. Poprvé několik dní po kapitulaci, kdy švédská vojska zbořila premonstrátský a kapucínský klášter před hradbami. Premonstráti utekli a všechnen majetek nechali napospas okupantům, naopak kapucínům bylo dovoleno přemístit své věci včetně knih do města, kde

¹¹³ VESELÁ 2019, s. 160.

¹¹⁴ ČORNEJOVÁ 2008, s. 154–155.

¹¹⁵ WALDE 1916, s. 308.

¹¹⁶ Encyklopedieknihy.cz, *Codex gigas*, dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Codex_gigas, citováno 18. 4. 2023.

¹¹⁷ VESELÁ 2019, s. 161–162.

¹¹⁸ WALDE 1916, s. 308.

našli nové působiště v paláci Julia hraběte ze Salmu.¹¹⁹ Někaký čas se u nich údajně ukrýval i jeden premonstrát.¹²⁰ Co se knihovny premonstrátů týče, většina knih byla zničena při demolici a jen malá část byla přesunuta do kláštera minoritů. Několik misálů odkoupili od švédských vojáků jezuité.¹²¹ Jestli si zmiňovaný premonstrát přinesl nějaké knihy do kapucínského konventu, zdroje neuvádí, analýzou dochovaných exemplářů proto můžeme zjistit, jestli se v nějakém náhodou nenachází provenience premonstrátů.

Nicméně i přes zmíněnou likvidaci konventů před hradbami vztahy mezi Švédy a řeholníky ze začátku okupace nebyly tolik napjaté. Za bezpečné považovali kláštery i tamní měšťané, kteří se v nich snažili uschovat svůj majetek.¹²² Osobní cennosti si tam ale ukrývali dokonce sami vojáci.¹²³ Dobré vztahy okupantů s kapucíny dokládá i klášterní kronika, ve které je zaznamenáno, že bratři byli často zvaní na hostinu s velitelem.¹²⁴

Situace se poprvé zhoršila na podzim roku 1643, v důsledku čehož byli z města vyhnáni jezuité, augustiniánský konvent byl vyrabován a ostatním řeholním domům byly zvýšeny kontribuce. Následující rok se Olomouc pokusila dobýt císařská vojska, v čemž jim měl pomáhat františkán Michal Jahn. Jelikož Švédové své pozice udrželi, čekal řeholníky trest v podobě vyplenění kláštera františkánů.¹²⁵ Eskalace nakonec vedla k vykázání několika duchovních. Ve stejné době opustili Olomouc také kapucíni. Ještě předtím ale údajně některé své věci zakopali v Salmově paláci.¹²⁶

V kronice psané minoritou Paulinem Zaczkowiczem je uvedeno, že v této době mělo začít zabírání církevních a klášterních knihoven, které bylo vyvoláno náhodným objevením jezuitské bibliotéky.¹²⁷ To měl údajně způsobit na podzim 1643 poslední zůstavší jezuita Jiří Pelinka, jenž se měl starat o majetek svého řádu. K incidentu mělo dojít, když se ho švédský velitel z legrace zeptal, proč přetrvává ve městě, které je plné heretiků. Pelinka mu neuvážlivě odpověděl, že důvodem je univerzitní knihovna v hodnotě mnoha tisíc zlatých.¹²⁸ Po uvědomění si své chyby měl údajně některé vzácné tisky schovat.¹²⁹ Zdali ji Švédové objevili

¹¹⁹ VESELÁ 2023, s. 181.

¹²⁰ PETŘIVALSKÝ 2007, s. 76.

¹²¹ VESELÁ 2023, s. 183.

¹²² MILLER 2010, s. 74.

¹²³ VESELÁ 2023, s. 181–182.

¹²⁴ PETŘIVALSKÝ 2007, s. 76.

¹²⁵ VESELÁ 2023, s. 182.

¹²⁶ PETŘIVALSKÝ 2007, s. 77–78.

¹²⁷ DUDÍK 1881, s. 575–576.

¹²⁸ ORLITA 2016, s. 17.

¹²⁹ PUMPRLA 1998, s. 65.

takto, zůstává otázkou, jelikož hojně citované Zaczkowiczově kronice ubírá na věrohodnosti několik faktů: byla psána s výrazným časovým odstupem, je v ní nejasná chronologie, a navíc je napsána tendenčně proti nepřátelům minoritů, a to nejen proti Švédům, ale také františkánům či právě jezuitům.

Některé knihy mohly být z konventů ukradeny již v letech 1643 a 1644 během jejich napadení, avšak jeden z dochovaných exemplářů ze švédské kořisti v Olomouci uložený v knihovně v Leidenu dokládá, že ještě v roce 1644 byly knihy v rukou svých majitelů. Neznámý pisatel si do něj zaznamenal neúspěšný pokus císařských vojsk o dobytí města z téhož roku. Veselá předpokládá, že klášterní knihovny v Olomouci byly konfiskovány až na konci roku 1645.¹³⁰ Na podzim téhož roku byl totiž do města poslán již zmiňovaný komisař Johannes Busso, jehož úkolem byla inventarizace knižní kořisti na Moravě a příprava jejího transportu do Švédska. Důvodem jeho příjezdu byl pravděpodobně nečekанý zisk dietrichsteinské bibliotéky v Mikulově na podzim roku 1645, jenž pravděpodobně vyvolal i následné zábory olomouckých knižních sbírek.¹³¹

V Olomouci konfiskace probíhala jinak než v Praze a Mikulově. Kromě jezuitské bibliotéky nebyly knihovny zřejmě zabírány jako celek, neboť vojenský komisař si dle Zaczkowicze jednotlivé knihy vybíral.¹³² Toto tvrzení je možné potvrdit třeba díky původním exemplářům z františkánského konventu dochovaným ve Vědecké knihovně v Olomouci. Také z kapitulní bibliotéky byly odvezeny pouze asi dvě třetiny fondu. Přesto se ale nejspíš jednalo až o 1 200 svazků této druhé největší a nejstarší olomoucké knihovny.¹³³ Ve srovnání s kapitulní a jezuitskou bibliotékou byla kapucínská sbírka velmi malá, avšak v rámci klášterních knihoven tvořily kapucínské knihy v poměru k celkovému fondu bibliotéky nejobjemnější kořist.¹³⁴ Naopak některé bibliotéky zůstaly netknuté (např. kartuziánská), a to nejspíše díky tomu, že dané konventy nebyly opuštěné ani nedošlo k výraznějším konfliktům se švédskými vojsky.

Knižní kořist z Olomouce byla přesto jedním z největších církevních záborů Švédů. K následnému přesunu do Švédska sem byla převezena i dietrichsteinská knihovna z Mikulova. Johannes Busso zkonfiskované knihy ještě v Mikulově zinventarizoval a připravil na transfer. Jeho práce byla velmi pečlivá, knihy byly uloženy do sudů v pořadí, v jakém byly v regálech,

¹³⁰ VESELÁ 2023, s. 182.

¹³¹ Tamtéž, s. 183–184.

¹³² DUDÍK 1881, s. 576.

¹³³ VESELÁ 2023, s. 184–185.

¹³⁴ WALDE 1916, s. 237.

a sudy byly očíslovány dle inventáře.¹³⁵ Za své činy získal později od královny Kristiny I. šlechtický titul. K inventarizaci knih údajně došlo i u olomoucké kořisti, olomoucké inventáře se však nedochovaly. Poté, co švédský komisař opustil Olomouc, byly knihy ještě rok uskladněny v zapečetěných sudech ve městě, než je začali přepravovat vojáci generála Wittenberga.¹³⁶ Kořist byla transportována ve dvou fázích. V listopadu 1646 byla nejprve odvezena dietrichsteinská knihovna spolu s kapucínskou. O dva měsíce později následovala jezuitská bibliotéka a ostatní sbírky. Během zimy na přelomu roku 1646 a 1647 kořist putovala do Leobschützu, poté do Hlohova a následně na 14 malých lodích po Odře do Štětína. Břehů Stockholmu dosáhla v květnu 1647.¹³⁷

Jak již bylo řečeno, přestože Johannes Busso knihy zinventarizoval, jeho katalog z Olomouce se nedochoval. Kolik knih bylo odvezeno je proto těžké určit, a to i vzhledem k tomu, že některé tisky si ukořistili sami vojáci. To dokládá například dopis švédského vojáka Johana Oxenstierny, ve kterém svému bratrovi píše, že vojenský rada Alexander Erskain byl napomenut královnou Kristinou I. za to, že si přivlastnil několik knih, které v Olomouci Torstensson zkonfiskoval.¹³⁸ Další komplikací je další život svazků ve Švédsku a jejich přesuny. Dle nejnovějších výzkumů se zatím podařilo dopátrat skoro 1 800 dochovaných knih, které by dle předpokladů měly tvořit přibližně 20 % kořisti z Olomouce. Z toho se tedy usuzuje, že celkový počet se při konfiskaci pohyboval mezi 8 000 až 9 000 svazky. Z knihovny kapucínského kláštera bylo nejspíše odvezeno 400 až 500 tisků.¹³⁹

¹³⁵ PUMPRLA 1998, s. 74.

¹³⁶ VESELÁ 2023, s. 185–187.

¹³⁷ DUDÍK 1852, s. 40 a 50.

¹³⁸ SLAVÍČKOVÁ 2007, s. 133.

¹³⁹ VESELÁ 2023, s. 189 a 196.

5 Charakteristika dochovaných exemplářů

V této části práce budou analyzovány dochované exempláře z knihovny olomouckého kapucínského kláštera, a to z hlediska stáří tisků, jazykové charakteristiky, původu, obsahu, vnější podoby, ale také provenience. Jak již bylo řečeno, z olomouckého konventu bylo nejspíše odvezeno 400 až 500 tisků. Z toho se dochovalo 100 titulů svázaných do 80 svazků (20 titulů tvoří přínavky). Údaje o nich jsou zaznamenány v databázi *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648*.

Kapucínské knihy z Olomouce jsou nejčastěji označené rukopisným exlibris ve tvaru „*Loci Capucinatorum Olomucensis*“. V současnosti se jich nejvíce nachází v Městské knihovně ve Västerås (42) a v Katedrální knihovně ve Strängnäs (31). Do obou měst se dostaly jako dary od královny Kristiny I. Dalších 11 zůstalo v Královské knihovně ve Stockholmu, kam byly přivezeny v roce 1647. V Královské knihovně v Kodani se nacházejí čtyři knihy. Ty se tam dostaly od dánských sběratelů, kteří je získali roku 1765 na aukci ve Strängnäs. Stejným způsobem se dostaly další exempláře třeba do jiných švédských knihoven nebo univerzitních biblioték v Oslu a Lundu. V těch jsou ale dochované pouze jednotliviny. Tři tituly v konvolutu jsou také v Univerzitní knihovně v Leidenu. Ta je v roce 1690 odkoupila od potomků Isaaca Vossia, jenž byl královským knihovníkem ve Stockholmu.¹⁴⁰

5.1 Prvotisky

Prvotisky jsou nejstarší knihy vytištěné do konce roku 1500 pomocí pohyblivých liter. Od 17. století jsou také označovány latinským pojmem inkunábule, jenž by se dal přeložit jako tisk v plenkách (doslovně v kolébce).¹⁴¹

Ze zkonfiskovaných kapucínských knih se nedochovaly žádné rukopisy, ale je dochováno 23 prvotisků (viz příloha č. 1). Z toho 12 jsou samostatné exempláře. Dále se jedná o tři konvoluty, které jsou tvořeny vždy dvěma tisky od stejného tiskaře z téže doby.¹⁴² Mezi nimi jsou i nejstarší dochované tisky, a sice OlmK 87 a OlmK 88. Jde o kázání Pierra de La Paluda vydaná v roce 1485 ve Štrasburku. Další konvolut je složený ze čtyř tisků z let 1497 až 1498 vytvořených různými tiskaři.¹⁴³ Poslední inkunábule s označením OlmK 113 je svázána do

¹⁴⁰ Cesty českých knih Evropou, dostupné z: <https://knizni-korist.cz/mapy/cesty/#mikulov-olomouc>, citováno 21. 4. 2023.

¹⁴¹ Encyklopedieknihy.cz, Inkunábule, dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Inkun%C3%A1bule>, citováno 21. 4. 2023.

¹⁴² Databáze Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648 (dále jen databáze Švédská knižní kořist), OlmK 82 a 83, OlmK 87 a 88, OlmK 121 a 122.

¹⁴³ Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 94, 95, 96 a 97.

konvolutu se třemi dalšími tisky¹⁴⁴, které ovšem pocházejí z prvního desetiletí 16. století, tudíž se nejedná o prvotisky, ale staré tisky. OlmK 113 je prvním tiskem tohoto konvolutu. Všechny dochované inkunábule jsou tištěné na papíře.

Z hlediska místa vydání budou souhrnně analyzovány všechny dochované tisky v kapitole 5.4. Přesto ale krátce uvedme, že u inkunábulí výrazně převažuje Německo, především tiskárny ve Štrasburku a Kolíně nad Rýnem, a zbylé tisky pochází ze Švýcarska nebo Francie. České prvotisky, pokud kapucíni nějaké vlastnili a staly se švédskou kořistí, se nedochovaly. Všechny dochované inkunábule jsou psány latinsky.

Nadpoloviční většina prvotisků je v současnosti uložena v Katedrální knihovně ve Strängnäs. Městská knihovna ve Västerås disponuje pěti a Královská knihovna ve Stockholmu čtyřmi. Zbylé se nachází v Kodani a Lundu.

5.2 Staré tisky

Z kořisti z olomoucké kapucínské knihovny se dochovalo 77 starých tisků.¹⁴⁵ Nejstarší pochází přibližně z roku 1501¹⁴⁶ a nejmladší z roku 1636¹⁴⁷. Ze 16. století pochází 36 tisků a ze 17. století 41 tisků. Zde je ale potřeba podotknout, že již zmiňovanými nejmladšími knihami je 13 exemplářů téhož díla – *Rzebryk Duchownj Po němž každý Křestianský Człowěk do Králowstwj Nebeského snadně wgjti může*. Autorem je člen kapucínského kláštera Franciszek Rozdrażewski. Usuzujeme, že se jedná o nerozprodanou nebo do té doby nedistribuovanou část nákladu. Těmto exemplářům se budeme věnovat v kapitole 5.6.

Samostatných exemplářů je dochováno 54 (z toho 13 výtisků díla Franciszka Rozdrażewského). Konvolutů je zaznamenáno celkem 10. Nejčastěji jsou svázaný dva tisky, přičemž jsou spojována díla, která se shodují v místě vydání, tiskaři, autorovi nebo datu vydání. Již zmiňovaný konvolut inkunábule s přívazky tří starých tisků¹⁴⁸ byl nejspíše vytvořen dle shodné tematiky textů – jedná se o dvě kázání, traktát z oblasti kanonického práva a výklad mší. Jediným dalším jednotícím údajem těchto tisků je země vydání, jelikož pochází z německých tiskařských dílen v Mnichově, Norimberku a ve Štrasburku, kde byly vytištěny dva texty.

¹⁴⁴ Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 114, 115 a 116.

¹⁴⁵ Vícedílná vydání počítáme jako jeden tisk.

¹⁴⁶ Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 114.

¹⁴⁷ Databáze Švédská knižní kořist, OlmK_R1 až OlmK_R13.

¹⁴⁸ Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 113, OlmK 114, OlmK 115 a OlmK 116.

Podíl samostatných exemplářů je oproti prvotiskům vyšší o 18 procentních bodů¹⁴⁹, což je ale způsobeno 13 knihami Franciszka Rozdražewského. Kdybychom počítali pouze s jedním výtiskem, rozdíl v podílu by se značně snížil, a sice 54,5 % versus 52 %. Celkový přehled starých tisků olomoucké kapucínské knihovny je zaznamenán v příloze č. 2.

5.3 Jazyková charakteristika

Jazyková skladba knih z kapucínského kláštera v Olomouci odpovídá obvyklé kompozici kapucínských knihoven poloviny 17. století. Latinsky psaná díla tvoří více než tři čtvrtiny dochovaného fondu. Mohlo by se zdát, že druhou nejpočetnější skupinou jsou jazykově české tisky, to je však způsobeno zkreslením kvůli knihám *Ržebřjk Duchownj*. Jeho 13 exemplářů totiž tvoří jediné česky tištěné texty, které se z olomoucké kapucínské knihovny dochovaly. I další jazyk reflektuje jazykovou situaci v Olomouci v polovině 17. století – je jím němčina. Také u ní je ale zastoupení nižší, než bychom očekávali, dochovaly se pouze čtyři tituly. Posledním jazykem kapucínských knih je italština. Ani to není nikterak překvapivé, jelikož kořeny Řádu menších bratří kapucínů sahají právě do Itálie a řeholníci s tamními bratry kontakt udržovali. Navíc je doloženo, že v olomouckém klášteře jistě pobýval minimálně jeden bratr italské národnosti.¹⁵⁰ Italské tisky jsou dochovány dva, zároveň kapucíni disponovali i dvěma latinsko-italskými slovníky, které jim nejspíše měly pomáhat ve studiu daných textů.

5.4 Místa vydání

V kapitole 5.1 jsme už krátce zmínili nejčastější místa vydání inkunábulí. V této kapitole se zaměříme na všechny dochované knihy z kapucínského fondu odvezeného do Švédska. Z hlediska původu tisků z jednotlivých zemí¹⁵¹ prvenství náleží Německu. Jeho podíl na sbírce tvoří 56 %. Jedenáctiprocentní produkcí přispěly Francie a Švýcarsko. Italská produkce zaujímala 10 %. Na rozdíl od produkce dochovaných inkunábulí se v celkovém souhrnu tiskařsky bohemikální tisky již vyskytují a dosahují 7 %. Výtisky knihy *Ržebřjk Duchownj* jsme v tomto případě počítali jako jeden exemplář, aby nedošlo ke zkreslení dat. Poslední zemí podílející se svým tiskem na fondu olomouckých kapucínů je Polsko, a sice s 5 %.

Z hlediska knižní produkce jednotlivých měst se dochovalo nejvíce knih z tiskáren z Kolína nad Rýnem, a to 17. Devět titulů bylo vytištěno ve Štrasburku a dalších devět ve švýcarské Basileji. Hranice pěti tisků dosáhly ještě italské Benátky. Z českých a moravských měst jsou

¹⁴⁹ U starých tisků je to 70 % a u prvotisků 52 %.

¹⁵⁰ FOLTÝN 2005, s. 506.

¹⁵¹ Grafické znázornění v příloze č. 3.

dochovány dva tisky z Prahy a stejný počet také z Louky u Znojma. V olomouckých dílnách byly vytištěny dva tituly, a to v roce 1616 Jiřím Handlem a poté v roce 1636 Mikulášem Hradeckým z Kružnova, který převzal Handlovu tiskárnu v roce 1626.¹⁵² Z významných německých tiskařských center, jejichž produkce se v kapucínské sbírce dochovala, zmiňme ještě například Augsburg, Norimberk, Mohuč, Ingolstadt, Lipsko, Frankfurt nad Mohanem nebo třeba Mnichov.

5.5 Obsahová charakteristika

V kapitole 2.2 jsme představili typické obsahové složení kapucínských knihoven. Srovnáme-li ho s dochovanými tisky ze švédské kořisti, zjistíme, že skladba olomoucké kapucínské sbírky mu odpovídá. Absolutně převládá náboženská literatura, přičemž zdaleka nejvíce zastoupené jsou sbírky kázání či postily sloužící k církevním svátkům. Náboženská literatura tvoří více než čtvrtinu dochovaného fondu. Naopak jsme nezaznamenali žádné *libri prohibiti*, které se tedy buď nedochovaly, nebo olomoučtí kapucíni žádné nevlastnili.

V kapucínském konventu jistě nemohla chybět nejdůležitější náboženská kniha – bible. Z olomouckého kláštera se dochovalo pět latinských biblí. Zmiňme například bibli Antona Kobergera vytištěnou roku 1493 v Norimberku. Dochoval se ale také jeden německý Nový zákon (OlmK 12) s přívazkem *Annotationes über Luthers Neues Testament* (OlmK 13). Autorem katolického překladu bible a komentáře je Hieronym Emser, významný teolog a odpůrce Martina Luthera.¹⁵³ Dle údajů v impresu byl konvolut vydán na náklady olomouckého biskupa Viléma Prusinovského z Víckova, který v Olomouci zaváděl protireformaci. Dochován je i Hesychiův komentář ke třetí knize Starého zákona (OlmK 269). Dále kapucínům ve studiu Písma svatého pomáhaly biblické konkordance, tedy základní příručky pro náboženské studium bible,¹⁵⁴ které sloužily také k snazší orientaci v textu. V torzu sbírky se dochovala jedna a pochází z pera jednoho ze zdokonalovatelů těchto krátkých citátů Conrada Halberstadensise (OlmK 72).

Mezi liturgickými texty jsme našli třeba několik homiliářů, z nichž jmenujme například *Homiliae in evangelia* (OlmK 84) nebo *Homiliarius doctorum qui omeliarius dici solet* (OlmK 7). Dále také hymnáře jako kupříkladu *Expositio hymnorum* (OlmK 82 a OlmK 121).

¹⁵² VOIT 2006, s. 647.

¹⁵³ Tamtéž, s. 241.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 106.

Jak jsme již uvedli, v dochovaném torzu sbírky jsou nejvíce zastoupena kázání a postily. Nacházíme zde starší sbírky kázání, které jsou většinou tvořeny prvotisky. Mezi nimi najdeme například dílo dominikána Pierra de La Paluda (OlmK 87, OlmK 88 a OlmK 294), sbírky kázání na neděle, svátky a všední dny Bernardina Bustiho (OlmK 119) nebo třeba Meffretha (OlmK 118). Dochovalo se také jedno dílo z oblasti patristiky, a to text svatého Augustina (OlmK 113). Z přelomu 15. a 16. století se dochovaly například spisy františkána Pelbarta de Themeswara (OlmK 120, OlmK 85, OlmK 86 a OlmK 25). Ze 16. století jmenujme alespoň jednoho z nejdůležitějších oponentů Martina Luthera – Johannese Ecka (OlmK 81). Z jeho díla se dochoval také ještě výklad evangelií (OlmK 79).

Zajímavé je, že kapucínům se podařilo získat také moderní tituly. Například sbírku kázání francouzského jezuity Pierra Cotona (OlmK 101) nebo kompletní dílo františkánského kazatele Philippa Bosquiera (OlmK 263). Dále třeba i postily německého římskokatolického děkana Johanna Hesselbacha (konvolut OlmK 264 a OlmK 277), který pocházel z luteránské rodiny a konvertoval ke katolicismu. Z českých autorů zmiňme významnou osobnost katolické společnosti rudolfínské doby, preláta pražské metropolitní kapituly Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberka.¹⁵⁵ V kořisti se dochovaly dvě jeho sbírky kázání. První je sbírka příležitostných kázání nazvaná *Bibliotheca Concionum* (OlmK 89), která byla vydána v Kolíně nad Rýnem. Díky Pontanově vzdělanosti a spisovatelskému umu se jedná po jazykové stránce o velmi kvalitní dílo. Svou druhou sbírku nechal sám Pontanus svázat do konvolutu se statuty pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic (OlmK 38 a OlmK 39), na jejichž novém vydání v Praze 1606 se Pontanus podílel. Arnoštova statuta byla důležitým církevně-právním dokumentem pro českou církevní provincii již od roku 1349.¹⁵⁶ Pontanus svým podílem na jejich tisku, svázáním se svou sbírkou kázání a zřejmě i cílenou distribucí chtěl podpořit konsolidaci české katolické církve v českých zemích. Tyto tisky jsou z produkce pražských dílen Mikuláše Pštroša a Jana Otmara Jakubového Dačického. V kapitole 5.4 jsme také již uvedli, že ve fondu olomoucké knihovny jsou dva italské exempláře. Jedná se o dvě sbírky kázání, a to italského jezuitského misionáře Gregoria Mastrilliho (OlmK 75) a olivetánského opata Marcella Ferdinandiho (OlmK 99).

Kapucíni disponovali i mnoha dalšími teologickými díly jako například soubory dílčích traktátů, které vyváženě podávají přehled poznatků ve filozofii, teologii nebo právní nauce, tedy

¹⁵⁵ Osoba Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberka a jeho knižní dar kapucínům budou přiblíženy v kapitole věnované provenienci.

¹⁵⁶ Wikipedia.org, Statuta Arnošta z Pardubic, dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Statuta_Arno%C5%A1ta_z_Pardubic, citováno 4. 5. 2023.

sumy.¹⁵⁷ Mezi nimi je čtyřdílná *Summa theologica* svatého Antonia Florentina (OlmK 98). Z traktátů zmiňme například *Liber de contemptu mundi, sive de miseria conditionis humanae* (OlmK 100), jenž napsal papež Inocenc III.

V olomouckém klášteře měli řeholníci k dispozici také knihy potridentské katolické teologie. Jejich autory byli především soudobí jezuité. Prvním takovým je rakouský jezuita Adam Tanner, který vystupoval proti luteránům a utrakvistům.¹⁵⁸ Z knižní kořisti se dochoval jeho teologický komentář *Universa theologia Scholastica* (OlmK 43). Teologická díla dalších jezuitských autorů se zaměřují například na témata morální. Mezi ta bychom zařadili dochované exempláře moralistických pojednání německého jezuita Paula Laymanna (OlmK 44) nebo Gregoryho Sayera (OlmK 117). V souvislosti s kázáním jsme již také zmínili francouzského jezuitu Pierra Cotona. Z jeho teologických děl se dochovala kniha kontemplací (OlmK 102).

Jak jsme již zmínili, posláním kapucínů bylo šířit katolickou víru a bránit protestantismu. Pro tyto účely mnohdy knihy sami psali. Příkladem může být náboženské dílo řeholníka Franciszka Rozdrażewského, jemuž se budeme věnovat v následující kapitole.

Ze stejných důvodů měli řeholníci také polemické knihy, a to i od autorů, kteří nebyli přímo kapucíny, jak už dokládají například díla Johannese Ecka. Už v samotném názvu jeho polemiky je vymezení vůči Martinu Lutherovi a dalším heretikům – *Homiliarum adversus Lutherum, et caeteros haereticos, de septem ecclesiae sacramentis* (OlmK 104). Právě polemiky byly nejčastějším nástrojem protireformátorů. Z olomoucké kapucínské knihovny se jich dochovalo nemalé množství. Z německé tiskařské produkce je to například dílo belgického jezuita Francise Costera *Enchiridion controversiarum praecipuarum nostri temporis de religione* (OlmK 4). Dochováno je ale také několik textů vydaných v českých zemích, přesněji řečeno na Moravě. V roce 1616 olomoucká dílna Jiřího Handla vytiskla polemické dílo Johanna Raphaela Cobenzla (OlmK 32), v němž tento jezuita obhájí základy katolické teologie proti luteránským útokům. Dvě polemiky svázané do konvolutu pochází také z produkce Premonstrátské tiskárny v Louce u Znojma. Tiskárna vydávala cizojazyčné náboženské knihy katolického zaměření¹⁵⁹, mezi nimiž bylo i protinovokřtěnské polemické dílo Christopa Andrese Fischera *Von der Wiedertauffer* (OlmK 34), které se také dostalo do knihovny olomouckých kapucínů. Tento jezuitský kněz původem z Kladska byl horlivým stoupencem

¹⁵⁷ VOIT 2006, s. 850.

¹⁵⁸ Wikipedia.org, Adam Tanner (jezuitský teolog), dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Adam_Tanner_\(Jesuit_theologian\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Adam_Tanner_(Jesuit_theologian)), citováno 4. 5. 2023.

¹⁵⁹ VOIT 2006, s. 907.

protireformace.¹⁶⁰ Své dílo dedikoval Karlu z Lichtenštejna, který pár let před vydáním Fischerovy polemiky konvertoval ke katolictví. Také autor další polemiky (OlmK 35), která byla k Fischerovu tisku přivázána, byl katolický konvertita.¹⁶¹ Je jím německý jezuita Johannes Decumanus. Mezi prvotisky pak nalezneme ještě protižidovskou polemiku (OlmK 97), která je zaměřená na talmud, stěžejní dílo judaismu, a je přívazkem v konvolutu (viz kapitola 5.1).

Švédové z olomouckého kláštera odvezli kapucínům také dvě knihy dějepisné. Jedná se o dva výtisky druhého vydání díla *Historia Boiémica* (OlmK 215 a OlmK 217), které bylo v 16. a 17. století základní příručkou, jež poskytovala důležité informace o českých dějinách i pro zahraniční čtenáře. Autorem je olomoucký biskup Jan Dubravius.¹⁶²

Kapucíni využívali také lexikografické příručky. Z kořisti se dochoval italsko-latinský slovník (OlmK 93) spolu s dvěma jeho doplňky (OlmK 91 a OlmK 92). Tato díla mohla řeholníkům sloužit ke studiu výše uvedených italských textů. Autorem slovníku a jednoho doplňku je lexikograf Filippo Venuti a druhý doplněk sepsal lingvista Antonio Maria Spelta, avšak původně byl určen k latinskému slovníku Tommasa Bartoliho.¹⁶³

Jak jsme popsali v kapitole 2.2, kapucíni v rámci svého poslání pomáhali také nemocným, k čemuž potřebovali znát základy lékařství, bylinkářství a anatomie. Mezi dochovanými exempláři se nachází *Hortus sanitatis* (OlmK 41), což je encyklopedie přírodních věd a medicíny, které se budeme více věnovat v následující kapitole. Pro olomoucké řeholníky mohla být přínosná především po roce 1626, kdy provinciální kapitula rozhodla o přestavbě části konventu na lazaret.¹⁶⁴ Dále kapucíni mohli studovat i zoologii, a to díky třem dílům švýcarského přírodovědce Conrada Gesnera (OlmK 253, OlmK 254 a OlmK 255). Tento konvolut, který by mohl být zajímavý z hlediska případných čtenářských poznámek kapucínů, se bohužel zatím nepodařilo v rámci výzkumu švédské kořisti fyzicky prozkoumat.

¹⁶⁰ Národní autority ČR, Christoph Andreas Fischer, dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000650966&local_base=AUT, citováno 25. 4. 2023.

¹⁶¹ Národní autority ČR, Johannes Decumanus, dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000532820&local_base=AUT, citováno 25. 4. 2023.

¹⁶² Bibliografický slovník, Historický ústav AV ČR, Jan Dubravius, dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php?title=DUBRAVIUS_z_Doubravky_a_z_Hradi%C5%A1t%C4%9B_Jan_%3F1486-9.9.1553&oldid=116406, citováno 25. 4. 2023.

¹⁶³ Treccani.it, Antonio Maria Spelta, dostupné z: https://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-maria-spelta_%28Dizionario-Biografico%29/, citováno 25. 4. 2023.

¹⁶⁴ FOLTÝN 2005, s. 506.

5.6 Zajímavé tisky

V této kapitole se budeme věnovat tiskům, které jsou oproti ostatním něčím výjimečné, a to z hlediska čtenářských zásahů nebo díla samotného.

Prvním tiskem je konvolut OlmK 268 a OlmK 269. Jedná se o tematicky náboženské texty, a sice dílo papeže Klementa I. *Divi Clementis Recognitionvm libri X.*, jehož přívazkem je Hesychiův komentář ke třetí knize Starého zákona. Obě díla byla vytištěna v Basileji, přičemž Klementovo vyhotovil Johann Babel v roce 1526 a Hesychiovo o rok později Andreas Cratander. Vazba kodexu je kožená a zdobená slepotiskem, přičemž byla použita rámová kompozice. Na přední desce je vytlačen latinský nápis, který v překladu znamená „*Dílo Klementovo 1528*“. Z toho lze odvodit, že vazba byla vyhotovena v uvedeném roce. Stejný konvolut je zaznamenán například v databázi knihovny Univerzity v Leedsu.¹⁶⁵

Na tomto tisku je zajímavé to, že na jeho výzdobě byla provedena takzvaná následná cenzura. U prvního díla konvolutu (OlmK 268) byly odštířeny spodní části dvou listů. Jedná se o titulní list a úvod dedikace, v jejichž borduře byly vyobrazené nahé postavy antických múz (viz příloha č. 4). V případě přívazku (OlmK 269) byl na konci tisku začerněn tiskařský signet Andrease Cratandera, na němž byla vyobrazena nahá žena. Stejný signet se nachází také na titulní straně, avšak tam zůstal překvapivě ponechán bez zásahu (viz příloha č. 5).

Z provenience nelze zjistit, jak a kdy se kniha ke kapucínům dostala. Je možné, že takovýto knižní dekor se řeholníkům zdál nemravný a v rozporu s jejich hodnotami, a proto ho sami cenzurovali. Nelze ale ani vyloučit, že se k nim kniha dostala již v tomto stavu. Začerněný signet jsme našli také ve výtisku, který má ve svém fondu knihovna Granadské univerzity.¹⁶⁶ Oproti exempláři dochovanému z kapucínského kláštera jsou v tomto případě začerněny oba signety (viz příloha č. 5). Dílo v Granadě pochází od stejného tiskaře a ze stejného roku jako kapucínské, avšak nejspíše není v konvolutu s dílem papeže Klementa I. Zdali došlo k cenzuře v konvolutu, který je uložený v Leedsu, se nám nepodařilo zjistit, jelikož není digitalizován.

Druhým tiskem, kterému se budeme v této kapitole věnovat, je encyklopedie přírodních věd a medicíny *Hortus sanitatis* (OlmK 41). Dílo bylo vytištěno Johannem Prüssem ve Štrasburku kolem roku 1496. Prkénkové desky vazby jsou potažené teletinou, jež je ozdobená slepotiskem

¹⁶⁵ Knihovna Univerzity v Leedsu, Isychii presbyteri Hierosolymorum, dostupné z: <https://explore.library.leeds.ac.uk/special-collections-explore/265767>, citováno 26. 4. 2023.

¹⁶⁶ Knihovna Granadské univerzity, Isychii presbyteri Hierosolymorum, dostupné z: <http://hdl.handle.net/10481/9442>, citováno 26. 4. 2023.

s rámovou kompozicí. Dochované je i kování v podobě sedmi nárožnic, několika puklic a spon. Na přední desce je původní štítek s nápisem.

Exemplář je neúplný a silně poškozený čtenářským užíváním, avšak právě stopy, jež za sebou zanechali čtenáři, dělají tuto knihu zajímavou. Najdeme v ní kolorované ilustrace a na zadním příděščí kreslenou postavu muže v renesančním oděvu se zbraní, který hraje na buben. Dále se v textu nachází čtenářské přípisky neznámého autora. Jedná se o jednotlivá česká slova, která jsou datovaná, například „1568 psano toto gest“ (viz příloha č. 6).

Z dochované provenience se dozvídáme až o vlastnictví kapucínů, není tedy známo, jak řeholníci knihu získali. Autorství českých přípisků by však nebylo vzhledem k uvedenému datu možné přisoudit jim. Po zkonfiskování Švédy byla kniha, stejně jako většina ostatních tisků ukořistěných během druhé fáze záborů, uložena v Královské knihovně ve Stockholmu. V jejím fondu se nacházela nejspíše ještě za vlády Karla X. Gustava. Dalším vlastníkem byl Edmund Gripenhielm (1622–1675), který kromě jiného působil jako inspektor Královské knihovny ve Stockholmu. Díky této pozici získal do své soukromé knihovny i některé knihy ukořistěné za třicetileté války.¹⁶⁷ Po Gripenhielmově smrti jeho rozsáhlou soukromou knihovnu zakoupil syn Karla X. Gustava, v té době již vládnoucí švédský král Karel XI.¹⁶⁸ Roku 1684 sbírku věnoval nově založené Lundské univerzitě, ve které je uložena do současnosti. Kolorování a kresbu muže tak mohl zhotovit kdokoli z dřívějších majitelů.

Posledním tiskem, kterému se v této kapitole budeme věnovat, je titul *Ržebřjk Duchownj*. Z olomoucké kapucínské knihovny se v kořisti dochovalo 13 exemplářů tohoto náboženského díla, které je jediným jazykově českým tiskem sbírky.¹⁶⁹ V kapitole 2.2 jsme zmínili, že kapucíni ve službách protireformace a vnitřní misie působili také jako autoři polemických a dalších děl. Jedním takovým byl právě kapucín Franciszek Rozdrazewski, který se zaměřoval na přesvědčení protestantů a pravoslavných ke konvertování do katolické církve. Kapucínem se stal v Itálii, kde do řádu vstoupil 8. září 1618 nebo 1619, čímž získal italské řeholní jméno. V Čechách a na Moravě působil v letech 1625 až 1649 (s malou přestávkou v letech 1641 až 1642) jako apoštolský misionář.¹⁷⁰ Byl velice vzdělaný a jako misionář a katolický reformátor ke svému poslání využíval kromě jiného vlastní díla jako například polemickou knihu *Rozbrog*

¹⁶⁷ Wikipedia.org, Edmund Gripenhielm, dostupné z: https://sv.wikipedia.org/wiki/Emund_Gripenhielm, citováno 26. 4. 2023.

¹⁶⁸ Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648, Lund Universitetsbiblioteket, dostupné z: <https://knizni-korist.cz/mapy/mista-ulozeni/#universitetsbibliotek-lund>, citováno 26. 4. 2023.

¹⁶⁹ Databáze Švédská knižní kořist, OlmK_R1 až OlmK_R13.

¹⁷⁰ MATĚJKA 2010, s. 231.

*o Kalich W kterém Artykulów, nmiž se zastáwaj ti, kteřj od Kalicha vpustiti... nechtěj.*¹⁷¹ Z popudu kardinála Dietrichsteina měl údajně připravovat české vydání bible s poznámkami, avšak k vytištění nikdy nedošlo.¹⁷² Dílo *Ržebřjk Duchownj* mělo ale poněkud jiný charakter, Franciszek Rozdrazewski v něm sesbíral a sepsal modlitby a duchovní cvičení pro křesťany.¹⁷³

Multiplikáty *Ržebřjku Duchownjho*, o nichž se domníváme, že pocházejí z kapucínského kláštera, byly vytištěny Mikulášem Hradeckým z Kružnova v roce 1636. Olomoucký tiskař ve městě působil v letech 1626 až 1652 a jeho tiskárna byla první programově katolickou na Moravě, přičemž upřednostňoval jazykově české tisky.¹⁷⁴

Franciszek Rozdrazewski dílo dedikoval podporovatelce řádu Kateřině z Lichtenštejna, rozené Černoorské z Boskovic. V dedikaci, datované 20. listopadu 1636, vzpomíná na vyhnání kapucínů z města v roce 1618. Stejně jako ostatní zdroje¹⁷⁵ uvádí odchod s křížem. Dále s vděčností připomíná, že kapucíny poté přijala Kateřina z Lichtenštejna u sebe v Bučovicích a poskytla jim veškerou péči. Právě za tuto i jinou její podporu kapucínů jí Rozdrazewski jménem řádu věnoval *Ržebřjk Duchownj*. V jiných zdrojích se uvádí, že kapucíni po vyhnání odešli do Brna.¹⁷⁶ Vzhledem ke geografické poloze měst je možné, že řeholníci se v sídle Kateřiny z Lichtenštejna jen zastavili cestou do Brna.

V dochovaných knihách *Ržebřjku Duchownjho* nejsou přímé provenienční znaky, ale vlastnictví kapucínů vyvozujeme z nepřímých důkazů, a sice že Rozdrazewski byl členem konventu v Olomouci a ve zmíněné dedikaci hovoří za všechny tamní bratry. Usuzujeme tedy, že šlo o tisk na zakázku a exempláře byly distribuovány převážně kapucíny z olomouckého konventu. Nerozprodaná nebo do té doby nedistribuovaná část nákladu se v době švédské okupace s největší pravděpodobností nacházela v klášteře, kde byly knihy v roce 1645 zkonfiskovány společně s konventní knihovnou. Vzhledem k tomu, že knihy byly vytištěné v roce 1636 a v roce 1646 jich Švédové odvezli poměrně velké množství (viz níže), k rozsáhlé distribuci nejspíše nedošlo.

¹⁷¹ Národní autority ČR, Franciszek Rozdrazewski, dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000198203&local_base=AUT, citováno 26. 4. 2023.

¹⁷² MATĚJKA 2010, s. 232.

¹⁷³ Knihopis, K15002.

¹⁷⁴ VOIT 2006, s. 376.

¹⁷⁵ Hrobka.kapucini.cz, Klášter v Olomouci, dostupné z: <https://hrobka.kapucini.cz/subdom/hrobka/index.php/cz/klaster-kapucinu/putovani-po-klasterech/49-klaster-kapucinu/putovani-po-kapucinskyh-klasterech/173-klaster-v-olomouci>, citováno 3. 5. 2023.

¹⁷⁶ FOLTÝN 2005, s. 505.

Předpoklad nerozprodaného či nedistribuovaného nákladu uschovaného v klášteře podporuje i vnější podoba dochovaných exemplářů (viz příloha č. 7). U všech byla vyhotovena jednotná vazba z hnědě mořené usně. Na obou deskách byla použita dominantová kompozice – do středu byla umístěna oválná dominanta s vyobrazením Ježíše Krista a vnitřní pole bylo ohraničeno bordurou z násobných linek. Z jednotného vyhotovení knižního korpusu lze usuzovat, že se jedná o nakladatelskou vazbu. Desky byly ještě doplněny dvěma kovovými sponami a u většiny exemplářů byla ořízka červeně stříkaná.

Na jednotlivých knihách se různě podepsalo jejich stáří a opotřebení. Nejčastěji jsou zasažené kovové spony, které jsou na některých výtiscích ulámané. Nejponičenější je ale exemplář OlmK_R10, který v důsledku požáru Katedrální knihovny ve Strängnäs přišel o vazbu a má částečně ohořelý hřbet.

Nedochovaly se informace o tom, jak velký byl náklad tisku, ani kolik výtisků Švédové zkonfiskovali a odvezli. Předpokládá se ale, že z kořisti se dochoval pouhý zlomek a množství bylo původně velké. Důvody pro to jsou dva – na českém a moravském území se exempláře téměř nevyskytují a královna Kristina I. jich pokaždé věnovala větší soubor. Ve Strängnäs se ještě v polovině 18. století nacházelo devět multiplikátů, které byly bez výjimky zařazeny do aukce v roce 1765.¹⁷⁷ V současnosti se v Katedrální knihovně ve Strängnäs nachází pouze jediný exemplář. Oproti tomu ve Västerås je jich dochováno sedm a další tři výtisky jsou uloženy ve Stockholmu, kde jich pravděpodobně bylo původně mnohem více, avšak zhruba tři čtvrtě knihovny shořelo při požáru v roce 1697. Do Dánska se dostal jeden exemplář, a to právě prodejem na aukci v roce 1765. Koupil si jej dánský sběratel Christian Friedrich Temler, pracovník ministerstva zahraničí, který na aukci získal z české kořisti minimálně 22 svazků. *Ržebřjk Duchownj* si zřejmě vybral, stejně jako další jazykově české tisky, z odborného zájmu, jelikož se věnoval zkoumání slovanských jazyků a jejich vývoje.¹⁷⁸ Po jeho smrti se kniha dostala do Královské knihovny v Kodani, kde je uložena do současnosti.

Jeden výtisk knihy *Ržebřjk Duchownj* z produkce Mikuláše Hradeckého z Kružnova ze stejného roku, jako jsou multiplikáty ze švédské knižní kořisti, je dochovaný v Bavorské státní knihovně v Mnichově.¹⁷⁹ Jedná se o stejné vydání, jako jsou knihy z kořisti, s jediným rozdílem – na vazbě není oválná dominanta s vyobrazením Ježíše Krista. Absence zkonfiskovaného vydání

¹⁷⁷ VESELÁ 2022, s. 54.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 58.

¹⁷⁹ Bavorská státní knihovna, *Ržebřjk Duchownj*, dostupné z: <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb11361883>, citováno 26. 4. 2023.

nejspíše byla důvodem, že dílo bylo v polovině 17. století znovu vydáno v Praze a v letech 1693 a 1725 opět v Olomouci.¹⁸⁰

5.7 Vnější podoba

V roce 1864 zasáhl Katedrální knihovnu ve Strängnäs požár, při němž shořelo přibližně 700 knih a mnoho dalších bylo nenávratně poničeno. Utrpěly především vazby knih a zasažené byly i důležité provenienční údaje.¹⁸¹ Z kapucínské knihovny je v této bibliotéce dochováno šest svazků, které byly tímto požárem zasaženy natolik, že v současnosti jsou tyto exempláře bez vazby (viz příloha č. 8). Ohořelá torza jsou bez provenienčních znaků až na jedno, tím je latinská bible z roku 1493 (OlmK 71), na jejíž titulní straně je dochováno kapucínské rukopisné exlibris (viz příloha č. 8). U ostatních ohořelých tisků je provenience doplněna na základě katalogu Ragnhildy Lundgren¹⁸², která vycházela ze staršího katalogu Katedrální knihovny ve Strängnäs z 19. století, jenž zachycuje provenienci knih před požárem.

Absolutně dominující vazbou u dochovaných knih z olomouckého kapucínského kláštera jsou vazby potažené kůží. Z typů usní byly použity například vepřovice a teletina. Co se barevnosti týče, tak se jedná především o základní zbarvení. Dochované jsou vazby se světlou, tmavou, ale také hnědě mořenou usní. Nejčastější technikou zdobení je, jak tomu tradičně u kožených vazeb bývá, slepotisk. Zastoupena je rámová kompozice (např. u konvolutu OlmK 268 a OlmK 269, jemuž se věnujeme v kapitole 5.6), dále jsou použity centrální plotny, které jsou ale bohužel většinou setřelé. Dva exempláře nesou na přední desce iniciálové supralibros. Jedním z nich je OlmK 27, u nějž je navíc na přední a zadní desce rovněž vyražený jezuitský emblém. Ten nalezneme také například na OlmK 263. Dalším motivem slepotiskové výzdoby jsou náboženská vyobrazení, přičemž nejčastějším je ukřižování Ježíše Krista. Zajímavé je i dílo Juana de Toledo (OlmK 107), na kterém je dochována renesanční výzdoba tvořená plotnou na obou deskách. Na té je vyobrazena Judita s hlavou Holoferna, což je nejspíše pražská knihvazačská provenience. Dále se u exemplářů s koženou vazbou dochovaly například kovové spony, ale také nárožnice a puklice. Gotická vazba s kováním byla vyhotovena třeba u kázání z produkce Heinricha Grana (OlmK 120). V horní části jejího hřbetu se dochoval původní štítek s názvem díla (viz příloha č. 9). U některých knih došlo k poškození požárem roku 1864, a proto u nich byly některé části nahrazeny novou kůží. Kapucíni rovněž disponovali jednou knihou

¹⁸⁰ Knihopis, K15003, K15004, K15005.

¹⁸¹ Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648, Strängnäs domkyrkobibliotek, dostupné z: <https://knizni-korist.cz/mapy/mista-ulozeni/#strangnas-domkyrkobibliotek>, citováno 23. 4. 2023.

¹⁸² LUNDGREN 2017.

s polokoženou vazbou, a tou je pařížský výtisk *Sermonum opus super epistolas et evangelia totius anni* (OlmK 224).

Druhou nejpočetnější vazbou je pergamenová. Nejčastěji je prostá, bez zdobení. U většiny exemplářů jsou dochovány textilní nebo kožené tkanice, případně jejich zbytky či stopy po nich. Některé výtisky mají barvenou ořízku, a to zeleně, modře nebo červeně. V tomto souboru vazeb se se supralibros setkáváme na dvou knihách, přičemž u obou se jedná o heraldické supralibros Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberka.¹⁸³ Prvním exemplářem je konvolut OlmK 38 a OlmK 39 a druhým soubor kázání *Bibliotheca Concionum* (OlmK 89), jejichž autorem je právě Jiří Barthold Pontanus z Breitenberka. Také u knih s pergamenovou vazbou nalezneme známky poškození způsobeného požárem knihovny ve Strängnäs roku 1864. Vazba italsko-latinského slovníku Filippa Venutiho (OlmK 93) byla po tragédii částečně doplněna kůží. Ta byla přidána i do hřbetu díla *Sermones mediocres de tempore* (OlmK 143), pro jehož vazbu byl původně druhotně použit středověký pergamen. Druhotné použití pergamenu je pak dochováno u exempláře OlmK 100, přičemž se jedná o středověký latinský rukopis. Dále také u dvou konvolutů, a sice OlmK 34 a OlmK 35, kde byl použit středověký manuskript s rubrikami, a OlmK 113 až OlmK 116 s pergamenem z 15. století.

Papírová vazba byla použita u dvou exemplářů. Prvním je olomoucký tisk z produkce Jiřího Handla *Epistolica velitatio in trivmviros avgvstanae confessionis* (OlmK 32), jehož papírový povrch byl červeně obarven a doplněn vyraženými ozdůbkami uprostřed a v rozích. Červeným papírem jsou lepenkové desky pokryté také u díla Mikolaje Opackého *Apologia perfetionis vitae spiritivalis* (OlmK 37).

Z olomoucké produkce pochází také titul, na který jsme se zaměřili v kapitole 5.6, a sice *Ržebřjk Duchownj*. Připomeňme tedy jenom krátce, že u všech dochovaných exemplářů byla vyhotovena jednotná vazba z hnědě mořené usně, zřejmě tedy šlo o vazbu nakladatelskou. Na obou deskách je použita dominantová kompozice, kdy je do středu umístěna oválná dominanta s vyobrazením Ježíše Krista a vnitřní pole je ohraničeno bordurou z násobných linek.

Některé dochované kapucínské knihy byly v pozdějších staletích kompletně převázány. Ve čtyřech případech se jednalo o exempláře, jejichž vazba byla zničena při již zmiňovaném požáru knihovny ve Strängnäs. Další dvě převazby pochází z 18. století a byly pravděpodobně vyhotoveny po aukci, která se konala v roce 1765 ve Strängnäs a Stockholmu. Oba tisky jsou v současnosti uloženy v Královské knihovně v Kodani. Jeden z nich (OlmK 21) patřil předtím

¹⁸³ Osoba Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberka bude přiblížena v kapitole věnované provenienci.

již zmiňovanému Christianu Friedrichu Temlerovi. Je možné, že u tohoto exempláře nechal převazbu vyhotovit právě on. V Kodani se nachází ještě další exemplář s moderní převazbou a druhý je uložen v Královské knihovně ve Stockholmu.

V databázi je evidováno dalších šest knih, které se zatím v rámci výzkumu švédské kořisti nepodařilo fyzicky prozkoumat nebo jsou nedostupné. Kusé informace jsou k nim doplněny na základě literatury, avšak fotografie nejsou k dispozici. Uvedené údaje většinou nepodávají informace o vnější podobě exemplářů. Pouze u OlmK 112 je v lístkovém katalogu knihovny ve Västerås zaznamenána pergamenová vazba a u OlmK 126 je doplněn popis vazby z aukčního katalogu z roku 2020, ve kterém byla kniha nabízena k prodeji.¹⁸⁴ Jedná se o prkénkovou vazbu potaženou vepřovicí, která je ozdobená slepotiskem a kovovými sponami signovanými monogramem „CB“.

5.8 Provenience

V kapitole 2.1 jsme uvedli možnosti, jakými kapucíni získávali knihy pro své kláštery a bibliotéky. Analýzou provenienčních znaků dochovaných exemplářů se pokusíme zjistit, jak si olomoučtí kapucíni své knihy označovali a jak je získali, případně kdo byli jejich dřívější majitelé.

5.8.1 Provenience olomouckých kapucínů

Ve většině dochovaných exemplářů z olomouckého kapucínského kláštera je zachovaná jejich provenience v podobě nedatovaného rukopisného exlibris. Jediné výjimky tvoří tisky zasažené požárem v Katedrální knihovně ve Strängnäs, jehož důsledkem došlo u pěti titulů k úplné ztrátě provenienčních údajů. Olomouckým kapucínům byly knihy přiděleny na základě již zmiňovaného katalogu Ragnhildy Lundgren, která čerpala z katalogu z 19. století, ve kterém byla zaznamenána provenience před požárem katedrální knihovny.¹⁸⁵ U jednoho ohořelého exempláře (OlmK 71) se však při detailním průzkumu podařilo na titulní straně nalézt kapucínské rukopisné exlibris (viz příloha č. 8). Právě rukopisným exlibris byly nejčastěji označeny olomoucké kapucínské knihy.

Rukopisné exlibris olomouckých kapucínů je u nejvíce dochovaných exemplářů jediným provenienčním údajem. Díky tomu se sice podařilo zařadit knihy, které Švédové odvezli z tohoto konventu, ale bohužel se z nich nedozvíme nic o předchozích majitelích. Mohlo by

¹⁸⁴ Svenska krigsbyten 2020.

¹⁸⁵ LUNDGREN 2017.

z toho vyplývat, že kapucíni byli prvními vlastníky, avšak taková varianta se nám vzhledem ke způsobu, jakým řeholníci knihy obvykle získávali (viz kapitola 2.1), zdá velice nepravděpodobná, a to zvláště zohledníme-li stáří tisků. Pouze ve třech exemplářích nalezneme záznam o ceně či koupi. Prvním je OlmK 76, na jehož předním přideštití je zapsána cena knihy, která činila 2 kopy a 28 grošů, a hebrejský výraz pro Ježíše. Druhým je OlmK 81 s údajem o koupi v roce 1535 uvedeným taktéž na předním přideštití, na zadním je ještě záznam datovaný 1558. Posledním exemplářem s údajem o koupi je OlmK 84. Na předním přideštití je zapsáno, že knihu koupil jakýsi Adam za 1 kopu a 13 grošů v roce 1549. Po jeho smrti ji v roce 1574 získal (nejspíše) Martin Porachius. Bohužel se nám jej nepodařilo identifikovat, avšak je velice nepravděpodobné, že by se jednalo o olomouckého kapucína, jelikož ti do města přišli až v roce 1613. Tudíž ani tyto tři záznamy o koupi nedokazují, že knihy si zakoupili sami řeholníci, a domníváme se, že tato varianta je velmi málo pravděpodobná, jelikož vzhledem k uvedeným datům by se muselo jednat o zahraniční kapucíny.

Co se formulace kapucínského exlibris týče, nejčastěji je zapsáno slovy „*Loci Capucinatorum Olomucensis*“. Uvedené je ale také v různých pravopisných obměnách či zkratkách (viz příloha č. 10). Jak je pro exlibris typické, nejčastěji se nachází na titulní straně, ale někdy i jinde uvnitř knihy (například na předsádce). Někdy je exlibris doplněno o dataci. Zaznamenaný letopočet bude s největší pravděpodobností rokem získání knihy. U čtyř exemplářů je uvedený rok 1614, což je krátce poté, co kapucíni zahájili svou činnost v Olomouci. Jedná se o dvě sbírky kázání (OlmK 21 a OlmK 106), Fischerův pamflet (OlmK 34) a sumu (OlmK 103). V exlibris u OlmK 106 je navíc uvedeno nejspíše oborové zařazení „*Classis tertiae Litt. M.*“. Tento typ údajů se vyskytuje ve více dochovaných knihách, avšak v ostatních případech již bez datace. Domníváme se proto, že kapucíni měli knihovnu seřazenou dle oborové struktury, čemuž se budeme věnovat v kapitole 5.9. Dvě dochované knihy získal konvent v Olomouci v roce 1616. Toto datum se nachází u exlibris ve vydání německého Nového zákona (OlmK 12) a sbírky kázání (OlmK 108). Oba letopočty jsou přitom z hlediska dějin olomouckého kláštera velmi zajímavé. Kapucíni totiž přišli do Olomouce v roce 1613, avšak už v roce 1618 z ní byli vyhnáni. Jejich knihovnu měli poté rozkrást stoupenci protihabsburské Moravy (viz kapitola 2.3). Záznam let 1614 a 1616 v uvedených exemplářích by tudíž mohl znamenat, že tyto knihy se řeholníkům podařilo zachránit a v roce 1622 je přinést zpět do Olomouce. Vzhledem ke stáří většiny dochovaných knih, ale také ke krátkému období zhruba 20 let, které kapucíni měli k vybudování větší sbírky takřkajíc od nuly (předpokládáme-li, že Švédové

odvezli 400 až 500 knih), se domníváme, že se kapucínům v roce 1618 nejspíše podařilo zachránit většinu knih.

Dalším letopočtem zapsaným v kapucínských exlibris je rok 1637, který je uvedený v sedmi exemplářích. Díky provenienci je známo, že dvě z nich řeholníci skutečně získali v tomto roce, jelikož se jedná o tisky, které se do konventu dostaly po smrti původního majitele. Prvním je konvolut meditativních děl (OlmK 101 a OlmK 102), který kapucínskému klášteru odkázal kanovník Karel z Hittendorfu.¹⁸⁶ Druhou knihou získanou odkázáním je biblická konkordance sepsaná Jiřím Bartholdem Pontanem z Breitenberka (OlmK 89). Do ní kapucíni kromě svého exlibris poznamenali také předchozího vlastníka, a to slovy „*Ex Biblioth. Dni Electi Epi Platejs p.m.*“ (viz příloha č. 11). Z této provenience se dozvídáme, že dílo patřilo nástupci kardinála Dietrichsteina Janu Arnoštu Platejsovi z Platenštejna, jenž zemřel krátce po volbě v roce 1637, a to ještě předtím, než do úřadu nastoupil.¹⁸⁷ Přípisek v podobném znění, tedy „*Ex liberalitate Reverendissimi Domini D. Episcopi Olomucensis electi*“ (viz příloha č. 11), se dochoval také ve sbírce kázání (OlmK 118). I v tomto případě byl dřívějším majitelem Jan Arnošt Platejs, proto předpokládáme, že konvent knihu získal ve stejný rok, přestože exlibris není datováno. Avšak ve spodní části titulní strany je zapsáno „*Olm. 1614*“. Domníváme se, že se jedná spíše o Platejsův záznam, a to i kvůli tomu, že v knize je kromě klasického kapucínského exlibris nad touto datací ještě připsáno „*Ad Vsum PP. Capucinatorum*“. Mohlo by se jednat o poznámku Platejse, který tímto způsobem určil, kdo knihu po jeho smrti dostane.

Posledním rokem uvedeným v kapucínském exlibris je 1642. Tento letopočet dokládá, že řeholníci získávali nové knihy také krátce před švédskou okupací, nebo možná dokonce během jejího začátku. Jedná se o tři tituly (OlmK 43, OlmK 44 a OlmK 126). V Tannerově díle *Universa theologia Scholastica* (OlmK 43) je zapsáno trochu rozdílné exlibris „*Ad Patres Capuccinatorum Olomutij 1642*“. To by stejně jako u výše zmíněné sbírky kázání (OlmK 118) darované řeholníkům Janem Arnoštem Platejsem mohl do knihy připsat bohužel neznámý původní majitel, který ji poté kapucínům věnoval.

5.8.2 Rukopisná exlibris jiných vlastníků

Z provenienčních znaků v dochovaných exemplářích lze pouze v několika případech zjistit, kdo knihu vlastnil, než se dostala do sbírky kapucínské knihovny v Olomouci. Jak jsme již zmínili,

¹⁸⁶ VESELÁ 2023a.

¹⁸⁷ WALDE 1916, s. 237.

naprostá většina tisků obsahuje pouze provenienci olomouckého konventu. Přesto se dochovalo také několik rukopisných exlibris dřívějších majitelů. Většinou se jedná o jednoho, maximálně dva předchozí vlastníky, kteří jsou uvedeni pouze u jedné knihy. Jedinou výjimkou jsou tisky získané z pozůstalosti Jana Arnošta Platejse z Platenštejna, které jsme zmínili v předchozí kapitole, avšak i v tomto případě se jednalo pouze o dvě knihy. Z toho vyplývá, že kapucíni od začátku svého působení v Olomouci v roce 1613 až po konfiskaci jejich sbírky Švédy nejspíše neobdrželi žádný významnější, rozsáhlejší knižní dar od dobrodince, nebo se o tom nedochovaly žádné záznamy. Ani u exemplářů s dochovanou proveniencí není zjištěl důvod změny vlastníka nebo způsob akvizice kapucínskou knihovnou.

V předchozí kapitole jsme se již zmínili o daru olomouckého kanovníka Karla z Hittendorfu. Jeho rukopisné exlibris je dochováno v konvolutu OlmK 101 a OlmK 102. Formulováno je slovy „*Ex Biblioth. Rvd. d. Hittendorf 1633*“ a nejspíše tuto provenienci do knihy zaznamenali až sami kapucíni.

Dalším dřívějším vlastníkem, který byl dle proveniencí jediným majitelem tisku před kapucíny, je Thomas Handellus (Tomáš Handel), o kterém víme zatím pouze to, že rodina Handelů byla činná v Olomouci. Jeho rukopisné exlibris je doloženo ve sbírce kázání (OlmK 85), je nedatované a formulované prostě „*Ex libris Thomae Handelij*“.

Proveniencí sbírky kázání Giovanniho Rosso (OlmK 124) dokládá kontakt kapucínů s kláštery jiných řádů. V dochovaném rukopisném exlibris stojí „*Codex iste Venerabilis Conuentus Syloensis*“, čímž je vlastnictví přiřčeno premonstrátskému konventu v obci Želiv na Pelhřimovsku. Jelikož ani jedno z těchto exlibris není datováno, bylo by pouhou spekulací, kdybychom hledali spojitost mezi tímto tiskem vlastněným želivskými premonstráty a olomouckým premonstrátským klášteřem před hradbami, který zničila švédská armáda hned zpočátku okupace, potažmo jeho členem, který se u kapucínů údajně nějaký čas ukrýval (viz kapitola 4.1).

Také v konvolutu kázání Pierra de La Paluda (OlmK 87 a OlmK 88) je rukopisné exlibris odkazující na jinou náboženskou instituci. Přeškrtnutý nedatovaný vlastnický záznam na titulní straně zní „*Iste liber est domini Pauli plebani in Czulb*“ (viz příloha č. 12). Z toho vyplývá, že předchozím majitelem byl jakýsi farář (plebán) Pavel nejspíše z vesnice zvané Czulb.

Od duchovního představeného se do kapucínského kláštera dostala rovněž sbírka kázání Bernardina Bustiho (OlmK 119). Z rukopisného exlibris na předním předeštlí se dozvídáme, že kniha v roce 1590 patřila Pavlu Stureliovi z polských Křižanovic, což byl ratibořský kanovník

a vikář olomouckého kostela. Na předním přidešti se zároveň dochoval citát Ovidia, který je psaný rukou Pavla Sturelia (viz příloha č. 12). Naopak ze záznamu na zadním přidešti lze usuzovat dalšího vlastníka knihy, jelikož jsou tam informace obsahového charakteru zapsané jinou rukou, a to pravděpodobně z poloviny 16. století. Podobné texty týkající se obsahu tisku jsou dochovány také v knize Francisca Costera (OlmK 4). V tomto případě ale není zřejmé, jestli záznamy na prázdných listech za poslední potištěnou stranou zapsali až kapucíni, nebo již dřívější majitel, kterým byl blíže neznámý Johannes Zimmermann, jehož nedatované rukopisné exlibris se dochovalo na titulní straně.

U homiliáře Josseho Clichthova (OlmK 109) evidujeme tři záznamy o provenienci téže osoby. Prvním je rukopisné exlibris zapsané na předním přidešti, jež zní „*Andreas Pelicanus Olomuc. M: P: Anno 1586*“. Další jsou iniciálová supralibros, kterým se budeme věnovat v následující kapitole.

Ve dvou knihách z kapucínského kláštera je dochované rukopisné exlibris olomouckého vikáře Paula Ammonia. První se nachází ve sbírce kázání (OlmK 120), jejichž autorem je Pelbartus de Themeswar, a zní „*Ex libris Pauli Ammonij Vicarij Ecclesiae Olomucensis*“. Druhé je zapsané na titulní straně sbírky kázání Pierra de La Paluda (OlmK 294) slovy „*Pauli Ammonij R. C. C. O. V.*“. Na sbírce kázání jsou dochovaná také dvě iniciálová supralibros, která rozebereme v následující kapitole. Provenience vikáře Paula Ammonia je zaznamenána rovněž na knize ve švédské knižní kořisti, již vlastnili olomoučtí jezuité (SJ 131).

Průběžné marginálie a poznámky jsou dochované ve dvou biblích ze sbírky olomouckého konventu, u nichž je uvedena provenience dvou dřívějších majitelů. Je to bible OlmK 110, v níž je na titulní straně zapsáno exlibris „*Sum Joannis Bielkowský, comparatus 1573*“. Ze stejného roku pochází i rukopisné citáty náboženského obsahu na prázdném listě před titulní stranou, u kterých je opět podepsaný Joannes Bielkowský. Na prázdném vevázaném listě se dochoval také citát podepsaný Eliasem Houdriem, který by mohl být také jedním z vlastníků. Prvním majitelem druhé latinské bible (OlmK 111) byl farář Christopher Widmaier, jenž je uvedený v rukopisném exlibris „*Hanc Bibliam mihi dono dedit Reuerendus Dominus Christophorus Widmaier: hoc tempore Parochus apud S. Marcus 1618*“. Blíže neurčený Christopher Widmaier, farář u svatého Marka, tedy bibli v roce 1618 někomu věnoval. Jediným dalším rukopisným exlibris kromě kapucínského je „*Sum ex libris Joannis Schwebelij*“. Předpokládáme, že vzhledem k tomu, že exlibris Christophera Widmaiera je přeškrtnuté, byl Joannes Schwebelius dalším vlastníkem, nikoli ale oním obdarovaným v roce 1618. Teprve poté kniha přešla do sbírky kapucínů.

Posledním tiskem s dvěma rukopisnými exlibris dřívějších majitelů je sbírka kázání (OlmK 25). Prvním uvedeným vlastníkem byl zřejmě Johannis Bozyk, jehož exlibris je zaznamenané na titulní straně a zároveň je podepsaný u textu, který by pravděpodobně mohl být seznamem knih. Druhé exlibris je datované 1590 a knihu přisuzuje Georgu Plichtovi ze slezského Opolí.

Již jsme zmínili, že některé dochované exempláře ještě nebyly fyzicky prozkoumány v rámci výzkumu švédské knižní kořisti, a proto jsou u nich údaje doplněny na základě literatury. Takovým exemplářem je také OlmK 112. Prvním záznamem o vlastnictví má v tomto případě být provenience olomouckých jezuitů z roku 1604. Následným majitelem se dle rukopisného exlibris stal roku 1626 Martin Wroblcius, než knihu získali kapucíni v roce 1637.

5.8.3 Supralibros jiných vlastníků

Kromě rukopisných exlibris se dochovaly také exempláře, jež nesou i další způsob přiznání k vlastnictví. Na pěti vazbách byla vyhotovena supralibros, a to jak heraldická, tak iniciálová.

V kapitole 5.8.1 jsme se již věnovali knize OlmK 89, kterou kapucíni získali z pozůstalosti po Janu Arnoštu Platejsovi z Platenštejna. Knihu kázání biskupovi daroval její autor, člen svatovítské kapituly v Praze a významná osobnost rudolfínské Prahy Jiří Barthold Pontanus z Breitenberka. Byl to také teolog, humanistický básník, vzdělanec a plodný autor, který disponoval rozsáhlou knihovnou.¹⁸⁸ U věnovaného díla *Bibliotheca Concionum* je na předních deskách pergamenové vazby vyhotoveno Pontanovo centrální heraldické supralibros (viz příloha č. 13). Supralibros je už značně zašlé a jeho kontury nejsou výrazné, přesto ale po detailním prozkoumání fotografie můžeme říci, že jeho základ je tvořen z Pontanova heraldického supralibros, které bylo použito také u dalšího dochovaného exempláře. Jediným rozdílem je, že erb je zasazen do rolverkové kartuše, jejíž horní a dolní část zdobí postavy Assumpty a Jakuba Většího.¹⁸⁹

Druhé dochované heraldické supralibros Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberka nalezneme na pergamenové vazbě konvolutu statut pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic (OlmK 38) a Pontanova vydaného souboru příležitostných kázání (OlmK 39). Oba tituly byly vytisknuty v roce 1606 v Praze. OlmK 38 tiskařem Mikulášem Pštosem a OlmK 39 Janem Otmarem Jakubovým Dačickým. Dochované supralibros má oválný tvar a je tvořeno Pontanovým erbem ve tvaru štítu, uvnitř nějž je věž s cimbuřím, která by mohla reprezentovat hrad Breitenberk. Nad věží je vyobrazen anděl a nad erbem je umístěn církevní klobouk se šesti štrápci.

¹⁸⁸ EVANS 1997, s. 194–195.

¹⁸⁹ KAŠPAROVÁ 2022, s. 268.

Supralibros je ohraničeno oválným rámem s textem „*GE[orgius] PONTANVS A BRAITENBERG M[etropolitanae] E[cclesiae] P[ragensis] DEC[anus] PROT[onotarius] APOST[olicus]*“ (viz příloha č. 13). Konvolut kapucínům s největší pravděpodobností věnoval sám Jiří Barthold Pontanus, jelikož jiné knihy daroval například také kapucínskému klášteru v Praze na Hradčanech.¹⁹⁰ Jeho odkázání olomouckým řeholníkům lze usuzovat rovněž z dochovaného rukopisného záznamu „*In Vsum FF. Capucinatorum Ollomucensum*“, který je umístěn na prázdném listě vevázaném před tisk.

V předchozí kapitole jsme již uvedli, že v homiliáři, jenž napsal Josse Clichove (OlmK 109), se nachází rukopisné exlibris, které bylo zapsáno na předním přidešti: „*Andreas Pelicanus Olomuc. M: P: Anno 1586*“. Další provenienci v této knize jsou iniciálová supralibros. Prvním je monogram s rokem „*AP 1579*“ uvedený na přední desce potažené světlou usní. Stejně iniciálové supralibros je také na přední ořízce, kde je doplněno o slova „*SECUNDA PARS DE SANCTIS*“ (viz příloha č. 14), což je část názvu díla. Identifikování osoby označené monogramem je možné právě díky rukopisnému exlibris. Přestože se roky neshodují, předpokládáme, že se jedná o stejného vlastníka. Ani jméno dřívějšího majitele bohužel moc nepomohlo k zodpovězení otázky, kdo to byl a jak se kniha dostala do kapucínského kláštera, jelikož se nám nepodařilo Andrease Pelicana identifikovat.

Dokonce dvě iniciálová supralibros jsou dochována na předních deskách sbírky kázání Pierra de La Paluda (OlmK 294). Starší supralibros, které je do usně vytlačené, zní „*PAVO 1592*“ a mladší dopsané rukou „*HMDR 1605*“ (viz příloha č. 14). Druhé zmíněné nebylo blíže identifikováno, avšak první by mohlo být dekodováno opět pomocí rukopisného exlibris, které je zapsané na titulní straně a zní: „*Pauli Ammonij R. C. C. O. V.*“. Domníváme se proto, že se jedná o již zmíněného olomouckého vikáře Paula Ammonia.

Poslední iniciálové supralibros je zaznamenané na přední desce sbírky kázání Abrahama Stanislawa Bzowského (OlmK 27). Iniciály „*PKL*“ s datací 1614 (viz příloha č. 14) se bohužel také nepodařilo identifikovat.

5.9 Správa knihovny a katalogizace

V kapitole 5.8.1 jsme uvedli, jak olomoučtí kapucíni knihy ze své sbírky označovali a že v některých případech součástí rukopisného exlibris byly informace, které se pravděpodobně vázaly k zařazení knih do bibliotéky. Taková exlibris vypadala například takto: „*Loci*

¹⁹⁰ ŠÍPEK 2018, s. 24.

Capucinatorum Olomucensis classis 3ae Litt. M.“, „*Classis primae Litt. A Loci Capuccinor; Olomutij 1616*“ nebo „*Classis secundae litt. La*“. Z toho lze usuzovat, že kapucíni nejspíše měli zavedený nějaký oborový systém, podle kterého knihy ukládali do regálů. Jak takový systém vypadal a co bylo jeho kritérii, je ale bohužel těžké rekonstruovat, jelikož se dochovalo pouhé torzo kapucínské sbírky, a navíc údaj o zařazení není zaznamenán ve všech dochovaných exemplářích, ale pouze v 36 knihách (z toho je sedm konvolutů, celkem se jedná o 43 titulů), což je necelá polovina všech dochovaných svazků.

Z dochovaných údajů je zřejmé, že kapucíni měli knihovnu rozdělenou na minimálně čtyři obory, které označovali slovem „*classis*“ a řadovou číslovkou, kterou zapisovali slovem (např. „*primae*“, „*secundae*“) nebo zkratkou (např. „*3ae*“, „*2de*“). Je možné, že se jednalo až o šest oborů, jelikož v konvolutu OlmK 93 se dochoval nekompletní údaj, v němž je uvedeno „*Classis 6*“. Text za šestkou, pokud tam nějaký ještě byl, se nedochoval, protože daná část strany je utržená. Ke ztrátě došlo nejspíše během požáru Katedrální knihovny ve Strängnäs, jelikož titulní strana vykazuje zároveň i lehké stopy ohoření a vazba knihy byla po požáru doplněna kůží.

Jednotlivé „*classis*“ jsou následně rozděleny ještě dle písmene, které je většinou uvedeno se zkratkou „*Litt.*“. Písmena jsou v jednotlivých skupinách zastoupena různorodě. Abecední řada je v dochovaných exemplářích dodržena pouze v „*Classis Primae*“, kde jsou písmena *A–E* (viz tabulka 1).

Co se hřbetů knih týče, známky zápisu kapucínů o zařazení do oborů na dochovaném vzorku většinou nejsou. Mohly být však odstraněny ve Švédsku. Jedinou výjimkou je OlmK 120, na jehož hřbetu jsou stopy bílého nápisu, který se zdá být „*L 3*“ (viz příloha č. 9), což by odpovídalo zápisu v exlibris. Na většině hřbetů exemplářů se dochovaly názvy děl, jména autorů a oborové signatury švédských knihoven. V kapitole 2.2 jsme také uvedli, že kapucíni obvykle přetírali hřbety na šedo.¹⁹¹ S barvením hřbetů se však v olomouckém torzu nesetkáváme.

<i>Classis Primae</i>		
<i>Litt. A</i>	Das New Testament...	OlmK 12
	Biblia latina...	OlmK 111
<i>Litt. B</i>	Biblia latina...	OlmK 71
	Biblia Latina (cum postilis Nicolai de Lyra...)	OlmK 123

¹⁹¹ MAŠKOVÁ 2015, s. 19.

	Paulus Diaconus; Homiliae sive conciones praestantissimorum ecclesiae catholicae doctorum...	OlmK 76
	Homiliarius doctorum qui omeliarius dici solet...	OlmK 7
	Augustin, sv.; Sermones ad heremitas. Homiliae duae... Wann, Paulus; Sermones de preservatione hominis a peccato... Gouda, Guillemus de; Expositio mysteriorum missae... Ferrari, Alberto; Tractatus de horis canonicis...	OmlK 113 až OlmK 116
<i>Litt. C</i>	Klement I., papež; Divi Clementis Recognitionum libri X. ad Iacobum fratrem Domini, Rufino Torano Aquileiense interprete. Hesychius Milesius; Isychii presbyteri Hierosolymorum, in leviticum libri septem.	OlmK 268, OlmK 269
<i>Litt. D</i>	Luis de Granada; Dux peccatorum R.P.F. Lvdovici Granatensis... Opvscvlvm valde pivm.	OlmK 274
	Expositio hymnorum...	OlmK 121
<i>Litt. E</i>	Textus sequentiarum, cum optimo commento... Expositio hymnorum...	OlmK 83, OlmK 82

Tabulka 1: Rozdělení v *Classis Primae*, vlastní zpracování.

V tabulce 2 můžeme vidět rozložení dle písmen v „*Classis Secundae*“. V této skupině jsou dochovány pouze kategorie *L*, *La* a *I*. Zajímavé je, že u OlmK 107 je kromě exlibris, k němuž je připojeno „*Classis 2dae Litt. I.*“, na titulní straně ještě napsáno „*N. I.*“. Mohlo by se jednat o zápis v katalogu, ale vzhledem k tomu, že je toto jediný dochovaný případ, je spíše nepravděpodobné, že by kapucíni nějaký katalog měli.

<i>Classis Secundae</i>		
<i>Litt. L</i>	Lavacrum conscientiae...	OlmK 96
<i>Litt. La</i>	Sayer, Gregory; Casvum conscientiae, sive theologiae moralis thesavrsv...	OlmK 117
<i>Litt. I</i>	Toledo, Juan de; Svmmma casvum conscientiae, sive de instrvcione sacerdotvm, libri septem...	OlmK 107

Tabulka 2: Rozdělení v *Classis Secundae*, vlastní zpracování.

„*Classis Tetrae*“ je neobjemnější skupinou, přestože jsou u ní dochované pouze čtyři písmenné kategorie, a to *C*, *K*, *L* a *M*. Nachází se v ní převážně sbírky kázání, postily a homiliáře (viz tabulka 3). Jakým způsobem byla díla tříděna do písmenných kategorií, nám ale zůstává zastřeno.

<i>Classis Tetrae</i>		
<i>Litt. C</i>	Eck, Johannes; Der Drit Tail Christenlicher Predigen Ann den Hohen Festen vnd Hochzeitlichen tagen der Hayligen durch das gantze Jar...	OlmK 81
	Bonaventura, sv.; Sermones mediocres de tempore	OlmK 143
<i>Litt. K</i>	Antoninus Florentinus, sv.; Summa theologica (Partes I–IV)...	OlmK 98
	Ridolfi, Pietro; Dictionarivm Concionatorvm Pavperum Avctoris Incogniti...	OlmK 90
<i>Litt. L</i>	Busti, Bernardino; Sermones dominicales Biga salutis intitulati...	OlmK 119
	Pelbartus de Themeswar; Pomerium de tempore. Pelbartus de Themeswar; Pomerium quadragesimale.	OlmK 85, OlmK 86
	Pelbartus de Themeswar; Sermones Pomerij de Sanctis hyemales et estivales...	OlmK 25
	Rosso, Giovanni; Sermones vademecum...	OlmK 124
	Hoffmeister, Johannes; Homiliae in evangelia,...	OlmK 84
	Barletta, Gabriele; Sermones...	OlmK 77
	Eck, Johannes; Christenliche außlegung der Euangelienn vonn der zeit durch das gantz Jar...	OlmK 79
	Richardus, Petrus; Sermonum opus super epistolas et evangelia totius anni...	OlmK 224
	Pelbartus de Themeswar; Sermones Pomerii de sanctis...	OlmK 120
	Osorio, Juan; De sanctis...	OlmK 106
<i>Litt. M</i>	La Palud, Pierre de; Sermones sive enarrationes, in evangelia, de tempore, ac sanctorum festis...	OlmK 294
	Clichthove, Josse; Homiliarum Judoci Clichtovei tripartitarum pars sekunda...	OlmK 109
	Hesselbach, Johann; Postill Das ist, Außlegung der Evangelien,...	OlmK 264, OlmK 277
	Hesselbach, Johann; Postill Das ist, Außlegung der Evangelien,...	

	Ferdinandi, Marcello; Il Barino qvadragesimale adornatio di dottrina...	OlmK 99
	Eck, Johannes; Homiliarum adversus Lutherum, et caeteros haereticos, de septem ecclesiae sacramentis.	OlmK 104
	Osorio, Juan; Conciones... In Quinque Tomos Distinctae...	OlmK 292

Tabulka 3: Rozdělení v *Classis Tetrae*, vlastní zpracování.

Poslední dvě dochované skupiny jsou nejmenší. „*Classis Quarta*“ zahrnuje pouze jedinou písmennou kategorii, kterou je *N*. Jak můžeme vidět níže v tabulce 4, v této kategorii se také nachází pouze jediná kniha. Tou je „*Historia Boiémica*“ Jana Dubravia. Mohli bychom tedy předpokládat, že v „*Classis Quarta Litt. N*“ byla ukládána dějepisná literatura, avšak z olomoucké kapucínské knihovny se dochoval ještě jeden výtisk Dubraviova díla (OlmK 215), u nějž toto zařazení není uvedeno.

<i>Classis Quarta</i>		
<i>Litt. N</i>	Dubravius, Jan; <i>Historia Boiémica</i> ...	OlmK 217

Tabulka 4: Rozdělení v *Classis Quarta*, vlastní zpracování.

Jaké písmeno bylo uvedeno v „*Classis 6*“ nebo zda tato skupina vůbec měla nějakou písmennou kategorii, není známo. Je v ní zařazen pouze jeden konvolut (viz tabulka 5), a to italsko-latinského slovníku (OlmK 93) s dvěma jeho doplňky (OlmK 91 a OlmK 92). Jelikož toto jsou jediné lexikografické příručky, které se z kapucínského kláštera dochovaly, bylo by možné předpokládat, že „*Classis 6*“ byla určena právě pro tento typ literatury.

<i>Classis 6</i>		
<i>nedochováno</i>	Venuti, Filippo; Dittionario volgare &, latino... Dictionarivm Latinvm, qvo Venuti, Filippo; Latinae voces Italicis in dictionario priore adiunctae... Spelta, Antonio Maria; De verborvm ac sententiarvm qvarundam proprietate, et differentiis...	OlmK 93, OlmK 91, OlmK 92

Tabulka 5: Rozdělení v *Classis 6*, vlastní zpracování.

Rekonstruovat oborový systém kapucínské knihovny v Olomouci pro toto období tedy bohužel není možné. Ani po detailním prozkoumání roztržiděných děl není jasné, jaká byla kritéria zařazování. Jedinou sourodějši skupinou, kromě posledních dvou zmíněných, je „*Classis Primae*“, a to především její první dvě písmena, pod kterými jsou zařazeny bible. To odpovídá

praxi nejen v církevních knihovnách, kdy je bible v knihovně vždy uložená na prvním, tedy nejvíce důležitém místě. Jinak ale jednotlivé skupiny ani jejich kategorie neodpovídají oborům, jelikož tituly jsou v nich namíchané. Variantou je, že by „*classis*“ označovaly knihovní skříně a písmena jednotlivé police. Avšak ani tato varianta se nám nezdá příliš pravděpodobná vzhledem k předpokládané spíše menší velikosti knihovny.

Pro rekonstrukci oborového systému olomoucké kapucínské knihovny tedy nemáme dostatek informací, a zůstává proto nejasný. Jisté ale je, že nějaký systém vytvořený měli, a to již od roku 1614, jak je doloženo v exlibris ve sbírce kázání (OlmK 106). Připomeňme, že první kapucín přišel do Olomouce v roce 1613 a další o rok později, přičemž nejprve byli ubytováni v budově bývalé katedrální školy, kterou jim postoupila olomoucká kapitula. Jejich klášter před Střední branou se začal stavět až 3. července 1615.¹⁹² I přesto se dle výše uvedených informací hned po svém příchodu snažili vytvořit knihovnu, a to i se systémem ukládání, na který nejspíše navazovali i v pozdějších letech.

¹⁹² FOLTÝN 2005, s. 505.

Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl zmapovat osudy knihovny kapucínského kláštera v Olomouci se zaměřením na období okupace švédskými vojsky v letech 1642 až 1650. Druhým hlavním cílem bylo charakterizovat dochované exempláře.

V první části jsme kompilací z literatury charakterizovali žebravý Řád menších bratří kapucínů, který je založený na řeholi svatého Františka z Assisi a vznikl v Itálii. Jeho členové byli do českých zemí posláni z rozhodnutí Tridentského koncilu, aby šířili katolickou víru. Do Olomouce první kapucín přišel v roce 1613 a další o rok poději. Nedlouho po dostavění kláštera před hradbami města do něj v září 1618 vtrhli olomoučtí protestanti a kapucíny vyhnali. Literatura dokládá, že konvent byl vydrancován a v roce 1619 i s kostelem zbořen, při čemž mělo dojít k rozkradení celé klášterní knihovny. Analýzou dochovaných tisků jsme však zjistili, že ve švédské kořisti se nachází exempláře, v nichž jsou spolu s kapucínským rukopisným exlibris uvedené roky 1614 a 1616. Nejen z toho důvodu, ale také vzhledem ke stáří dochovaných knih, se domníváme, že kapucínům se nejspíše podařilo většinu knih zachránit a v roce 1622 navrátit zpět do Olomouce.

V souvislosti s vyhnáním kapucínů v roce 1618 se nám z dochovaných exemplářů podařilo zjistit, že dříve, než došli do Brna, jak uvádí většina zdrojů, pobývali nějaký čas v Bučovicích, v sídle Kateřiny z Lichtenštejna. To je uvedené v dedikaci v knize Franciszka Rozdrazewského *Rzebryjk Duchownj*, věnované právě podporovatelce řádu Kateřině z Lichtenštejna. Domníváme se, že tato informace zaznamenaná v *Rzebryjku Duchownjm*, zatím nebyla v literatuře reflektována.

Konvent znovu fungoval od roku 1623, avšak již v červnu 1642 po obsazení Olomouce Švédy byl zbořen a kapucíni se i s knihovnou přemístili do města, kde našli nové působiště v paláci u Julia hraběte ze Salmu. Někjaký čas se u nich měl údajně ukrývat jeden premonstrát, jehož klášter byl rovněž zničen. Mezi dochovanými exempláři jsme našli tisk, ve kterém je v rukopisném exlibris původní vlastnictví přiřčeno premonstrátům z Želivu na Pelhřimovsku. Existuje pravděpodobnost, byť jen malá, že se kniha ke kapucínům dostala přes olomoucké premonstráty, či dokonce přímo od výše zmíněného premonstráta po zboření konventů, avšak bez datace dochovaných exlibris jde o pouhou spekulaci. Tento exemplář ovšem dokládá kontakt mezi církevními institucemi, přičemž vazby na olomoucké prostředí jsou doložené i knižním darem olomouckého kanovníka Karla z Hittendorfu, vikáře Paula Ammonia nebo dalších blíže neurčených osob z Olomouce, jako je třeba Thomas Handel.

Vzhledem k okupaci švédskými vojsky se nám analýzou dochovaných tisků podařilo rovněž zjistit, že kapucíni získávali nové knihy ještě krátce před dobytím Olomouce, nebo možná dokonce během začátku obsazení. U třech titulů se totiž dochovalo kapucínské exlibris s rokem 1642.

Poslední kapucín byl Švédy vyhnán z Olomouce v roce 1645, kdy pravděpodobně došlo také k záboru knihovny. V listopadu následujícího roku byla kapucínská bibliotéka spolu s dietrichsteinskou odvezena do Švédska. Pokud byl před transferem vytvořen nějaký katalog, nedochoval se. Předpokládá se ale, že z kláštera bylo odvezeno 400 až 500 tisků, z nichž se dochovalo 100 titulů, které byly předmětem naší analýzy.

Dochované kapucínské knihy z hlediska jazykové skladby odpovídají obvyklé kompozici biblioték těchto řeholních domů v polovině 17. století na Moravě. Absolutní většina děl je psaná v latině, dále se dochovaly texty německé, ale i italské nebo jedno dílo české. Statistiky míst vydání nejsou nijak překvapivé, nadpoloviční produkce pochází z Německa, dále je to Francie, Švýcarsko a Itálie. Z českých a moravských měst se dochovalo šest titulů. V analýze jsme se zaměřili také na vnější podobu knih. I v tomto případě exempláře korespondují s jinými dobovými knihami z klášterních biblioték. Jsou většinou prosté a jednoduché.

Rovněž obsahové složení odpovídá typickým kapucínským sbírkám. V torzu olomoucké knihovny se dochovalo nejvíce náboženské literatury, přičemž nejvyšší podíl tvoří kázání. Dále evidujeme pět latinských biblí a jeden německý katolický překlad Nového zákona. V torzu sbírky není například žádné vydání *Nepotvrzené řehole* nebo *Závěti* svatého Františka. Předpokládáme, že tyto knihy si kapucíni díky většinou kapesním vydáním vzali s sebou, když byli z Olomouce vyhnáni. Dochovalo se ale již zmiňované kapucínské dílo Franciszka Rozdrażewského *Rzecz Duchownj*, určené prostému lidu k náboženským potřebám. V databázi je zaznamenáno 13 exemplářů tohoto díla, přičemž usuzujeme, že šlo o nerozprodáný či nedistribuovaný náklad zabavený Švédy. Z hlediska obsahového složení je zajímavé i značné zastoupení polemických děl, a to především soudobých autorů, například jezuitů. Kapucíni je využívali k boji s protestantismem a k šíření katolictví. Z analyzovaných děl tedy vyplývá, že se k nim dostávala také moderní literatura.

Z hlediska akvizice knih se průzkumem dochovaných exemplářů podařilo zjistit, že většina tisků měla předchozího majitele, a tudíž kapucínům byly nejspíše darovány, což odpovídá nejběžnějšímu způsobu získávání knih v těchto kláštrech. Knihy jim byly odkázány například již zmiňovaným kanovníkem Karlem z Hittendorfu nebo kardinálem Janem Arnoštem Platejsem z Platenštejna. Jeden konvolut jim pravděpodobně věnoval člen svatovítské kapituly

v Praze Jiří Barthold Pontanus z Breinberka. Z dochovaného torza se však zdá, že kapucíni získávali jenom jednotliviny a do konfiskace švédskými vojsky žádný rozsáhlejší knižní dar neobdrželi.

K nákupu nových knih se zřejmě kvůli finanční nákladnosti uchylovali minimálně. Avšak v tomto ohledu je opět zajímavý olomoucký tisk *Ržebřjku Duchownjho*, který byl s největší pravděpodobností vyhotoven na zakázku. Domníváme se, že v roce 1636 by taková investice byla pro kapucíny samotné neúnosná, a tak výtisk možná sponzoroval nějaký mecenáš, avšak v exemplářích to není uvedeno. Jak již bylo řečeno, kniha byla dedikována Kateřině z Lichtenštejna, nicméně financování vydání autor v předmluvě nezmiňuje.

Co se správy knihovny týče, katalog kapucíni zřejmě neměli. Pravděpodobně jej pro tak malou sbírku ani nepotřebovali. Je však zřejmé, že knihovnu vlastnili již v roce 1614, kdy ještě nestál ani klášter před hradbami, a že dokonce měli zavedený oborový systém, jak dokládá dochované exlibris. Na ten nejspíše navazovali i v pozdějších letech, jelikož je dochovaný také v dalších exemplářích. Bohužel z důvodu dochování pouhého torza sbírky se nám nepodařilo daný systém zrekonstruovat.

Z celkové analýzy dochovaných exemplářů lze usuzovat, že kapucínská knihovna v Olomouci vzhledem ke svým osudům disponovala před švédskou konfiskací relativně velkou sbírkou. Zvláště zvažíme-li skutečnost, že od údajného rozebrání knih v roce 1618 a návratu kapucínů do města v roce 1622 měli řeholníci na získání knihovny o předpokládaných 400 až 500 tiscích jen zhruba 20 let. Složení sbírky bylo navíc zajímavé v tom ohledu, že se dochovalo jak 23 prvotisků, tak i potridentská literatura.

V práci byly zmapovány osudy kapucínské knihovny v Olomouci a byly charakterizovány dochované tisky, čímž jsme dospěli k výše zmíněným novým závěrům a popisu předpokládané podoby bibliotéky z doby před konfiskací v roce 1645. Téma kapucínské knihovny jako součásti švédské knižní kořisti však nebylo zcela vyčerpáno. Jedním ze směrů, kterým by se další výzkum mohl ubírat, je průzkum katalogu kapucínské knihovny z poloviny 19. století, v němž je uvedeno, že se ve fondu nacházelo nejméně 200 svazků ze 16. století, ale i prvotisky. Pro výzkum historie olomoucké kapucínské knihovny by tedy mohlo být přínosné prozkoumat katalog a dochované tisky v olomoucké vědecké knihovně, vydané do roku 1646, a zjistit, jestli se tam nenachází knihy, jež se podařilo kapucínům před Švédy ukrýt, případně o které Johannes Busso neprojevil zájem během konfiskace. Jeden zdroj totiž uvádí, že kapucíni před odchodem z Olomouce některé cennosti zakopali v paláci Julia hraběte ze Salmu. Nevíme však, zda se jednalo také o knihy.

Seznam literatury

- BAJGER, Matyáš, 2004. *Knihovny kapucínských klášterů v Čechách a na Moravě*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně.
- BAJGER, Matyáš, 2007. *Česká františkánská knižní kultura: knihovny minoritů, františkánů a kapucínů v průběhu staletí*. Ostrava. Rigorózní práce. Ostravská univerzita v Ostravě.
- BAJGER, Matyáš, 2009. Knihovny kapucínských klášterů v Čechách a na Moravě. In: *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 16–17 (1), s. 44–62. ISSN 1210-8510.
- BAJGER, Matyáš, 2020. Kapucíni mezi svazky a policemi: správcové řádových knihoven. In: BRČÁK, Marek, WOLF, Jiří. *Pax et Bonum: Kapucíni v Čechách a na Moravě v raném novověku*. Praha: Scriptorium, s. 205–218. ISBN 978-80-7649-004-8.
- BOK, Václav, 2000. Knihovna kapucínů v Sušici jako knihovna mezinárodního církevního řádu v českém venkovském městě. In: *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, s. 225–238. ISBN 80-7040-473-6.
- BOLDAN, Kamil a kol., 2007. *Codex gigas – Dáblova bible: tajemství největší knihy světa*. Praha: Národní knihovna České republiky. 121 s. ISBN 978-80-7050-532-8.
- BRČÁK, Marek, 2010. *Ustavení české kapucínské provincie v první polovině 17. století: Obraz kapucínského řádu v letech 1599–1618 v narativních pramenech a korespondenci podporovatelů řádu*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- BRČÁK, Marek, 2013. *Kapucínský řád a společnost v Čechách a na Moravě v letech 1618–1673*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- BRČÁK, Marek, 2019. *Kapucínský řád a jeho působení v Čechách a na Moravě (1673–1783)*. Praha. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- BRČÁK, Marek, WOLF, Jiří, 2020. *Pax et Bonum: Kapucíni v Čechách a na Moravě v raném novověku*. Praha: Scriptorium. 269 s. ISBN 978-80-7649-004-8.
- ČORNEJOVÁ, Ivana a kol., 2008. *Velké dějiny zemí Koruny české VIII*. Praha: Paseka. 711 s. ISBN 978-80-7185-947-5.
- DUDÍK, Beda, 1852. *Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte*. Brünn: Carl Winiker. 478 s.

- DUDÍK, Beda, 1881. *Chronik des Minoriten-Guardians des St. Jakobs-Klosters in Olmütz, P. Paulins Zaczkovic, über die Schwedenherrschaft in Olmütz von 1642 bis 1650*. Vídeň: Gerold. 624 s.
- EVANS, Robert John Weston, 1997. *Rudolf II. a jeho svět: myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*. Praha: Mladá fronta. 382 s. ISBN 80-204-0590-9.
- FOLTÝN, Dušan a kol., 2005. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri. 878 s. ISBN 80-7277-026-8.
- KAŠPAR, Zdeněk, KOUDELA, Miroslav, 1995. *The Swedes in Olomouc (1642–1650)*. Olomouc: Danal. 28 s. ISBN 80-85973-02-2.
- KAŠPAROVÁ, Anna a kol., 2022. *Slepi svědkové doby*. Liberec: Severočeské muzeum v Liberci. 349 s. ISBN 978-80-87266-48-9.
- KAŠPAROVÁ, Jaroslava, 2014. Po stopách knižní sbírky Františka Eusebia hraběte z Pöttingu a Persingu (1626–1678). In: *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 21, s. 4–42. ISSN 1210–8510.
- KOUDELA, Miroslav, 2009. Za třicetileté války. In: SCHULZ, Jindřich. *Dějiny Olomouce I*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 334–367. ISBN 978-80-244-2368-5.
- KUČA, Karel, 2001. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl, Ml–Pan. Praha: Libri. 942 s. ISBN 978-80-85983-16-6.
- LUNDGREN, Ragnhild, 2017. *Strängnäs domkyrkobibliotek: systematisk katalog över tryckta böcker*. Skellefteå: Artos Academic. 1 197 s. ISBN 978-91-758-0839-0.
- MARKOVÁ, Jarmila, 2005. Kapucínský klášter s kostelem Zvěstování Panně Marii. In: *Olomoucké kláštery: Sborník příspěvků ze semináře konaného u příležitosti Dnů evropského kulturního dědictví, Olomouc 10.–11. 9. 2005*. Olomouc: Statutární město Olomouc, s. 61–68. ISBN 80-254-0943-0.
- MAŠKOVÁ, Lenka, 2015. *Knihovna kapucínského kláštera v Sušici*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- MATĚJKA, Miroslav Pacifik, 2010. Literárně činní členové a příznivci kapucínského řádu v Čechách. In: *Paginae historiae: sborník Národního archivu*. Praha: Národní archiv, 18, s. 217–264. ISSN 1211-9768.

- MILLER, Jaroslav, 2010. Zchudlé město bohatých měšťanů?. In: BLÁHA, Josef, ELBEL, Martin a Ondřej JAKUBEC, ed. *Olomoucké baroko*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, s. 71–77. ISBN 978-80-87149-38-6.
- ORLITA, Zdeněk, 2016. Olomoucká univerzitní knihovna od svého založení do zrušení jezuitského řádu (1566–1773). In: *Chrám věd a múz: dějiny Vědecké knihovny v Olomouci*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, s. 13–47. ISBN: 978-80-7053-310-9.
- PARMA, Tomáš, 2012. Neznámý jezuitský pramen o švédské okupaci Olomouce. In: DANIEL, Ladislav, HRADIL, Filip, ed. *Město v baroku, baroko ve městě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 222 s. ISBN 978-80-244-3373-8.
- PETŘIVALSKÝ, Petr, 2007. *Počátky kapucínů v Olomouci ve světle řádových narativních pramenů*. Olomouc. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta.
- PUMPRLA, Václav, 1998. Odvoz knih z Olomouce do Švédska na konci třicetileté války. In: *Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci*. Olomouc: Státní okresní archiv v Olomouci, 6 (25), s. 63–76. ISSN 0862-2833.
- RABAS, Vavřinec, 1937. *Řád kapucínský a jeho působení v Čechách v 17. století*. Praha: Knihovna Časopisu katolického duchovenstva. 163 s.
- SLAVÍČKOVÁ, Pavla, 2007. Nové materiály švédské provenience k dějinám města Olomouce. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 33, s. 129–137. ISBN 978-80-244-1721-9.
- Svenska krigsbyten: Ur Victor von Stedings Bokbandssamlin. Inledning av Jonas Nordin*, 2020. Stockholm: Centralantikvariatet. 52 s.
- ŠÍPEK, Richard, 2018. Několik slov k fragmentům starších knižních sbírek v knihovně roudnických kapucínů. In: *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 63 (1–2), s. 20–34. ISSN 2570-6861.
- VESELÁ, Lenka, 2019. Švédská knižní kořist z českých zemí a nové perspektivy jejího výzkumu. In: *Bohemiae Occidentalis Historica*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2, s. 157–168. ISSN 2336-7547.

VESELÁ, Lenka, 2022. České knihy v aukci Katedrální knihovny ve Strängnäs 1765. In: *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna AV ČR, 29, s. 43–79. ISSN 1210–8510.

VESELÁ, Lenka, 2023. War Booty of Books from Olomouc: Catholic Libraries in Lutheran Sweden. In: Nordin, J., Strenga, G., Sjökvist, P. (Eds.). *The Baltic Battle of Books*.

Leiden, Nizozemsko: Brill, (v tisku, vyjde 23. srpna 2023), s. 179–196.

Doi: <https://doi.org/10.1163/9789004441217>.

VESELÁ, Lenka, 2023a. Knihovny olomouckých kanovníků v letech 1565–1642. In: *Opera historica: časopis pro dějiny raného novověku*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, (v tisku), 24 (1). ISSN 1805-790X.

VLČEK, Pavel a kol., 1998. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri. 778 s. ISBN 978-80-85983-17-3.

VOIT, Petr, 2006. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století: papír, písmo a písmolijectví, knihtisk a jiné grafické techniky, tiskaři, nakladatelé, knihkupci, ilustrátoři a kartografové, literární typologie, textové a výtvarné prvky knihy, knižní vazba, knižní obchod*. Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově. 1 350 s. ISBN 80-7277-312-7.

WALDE, Otto, 1916. *Storhetstidens litterära krigsbyten en kulturhistorisk-bibliografisk studie I*. Uppsala: Almqvist. 351 s.

Online zdroje

- Bavorská státní knihovna, <https://www.digitale-sammlungen.de/en>
- Bibliografický slovník, Historický ústav AV ČR, <http://biography.hiu.cas.cz/>
- Encyklopedieknihy.cz, https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Hlavn%C3%AD_strana
- Kapucíni.cz, <https://kapucini.cz/>
- Knihopis českých a slovenských tisků, https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=KPS
- Knihovna Granadské univerzity, <https://granatensis.ugr.es>
- Knihovna Univerzity v Leedsu, <https://library.leeds.ac.uk/>
- Hrobka.kapucini.cz, <https://hrobka.kapucini.cz/subdom/hrobka/index.php/cz/>
- Národní autority ČR, <https://authority.nkp.cz/>

- Památkovýkatalog.cz, <https://pamatkovykatalog.cz/kostel-zvestovani-panny-marie-18377286>
- Prameny.kapucini.cz, <https://prameny.kapucini.cz/nepotvrzena-rehole/>
- Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648, <https://knizni-korist.cz/>
- Treccani.it, <https://www.treccani.it/>
- Wikipedia.org, <https://cs.wikipedia.org/>

Archivní prameny

- Státní okresní archiv Olomouc, fond: Archiv města Olomouc, NAD: 1, inv. č.: 1388, místo vydání: Olomouc, Ferdinand Julius Zirckendorfer, olomoucký císařský rychtář, zastupující konvent olomouckých kapucínů... Datum vydání: 18. 6. 1663. In: *Digitální archiv Zemského archivu v Opavě – Listiny* [online databáze]. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=E6F9B4F7D5134F6482A7869E6EF9D1D0>
- Státní okresní archiv Olomouc, fond: Archiv města Olomouc, NAD: 1, sign. 937: Kronika švédské okupace Olomouce z let 1642–1650. In: *Digitální archiv Zemského archivu v Opavě – Listiny* [online databáze]. Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=848595EE549B11E49A600025649FE690&scan=778f8d0b6b74475199e61b4d46e927a7>

Seznam obrázků

Obrázek 1: Olomouc v r. 1746, klášter kapucínů s kostelem Zvěstování Panny Marie (č. 42), KUČA 2001, s. 594.....	14
Obrázek 2: Kostel Zvěstování Panny Marie	15

Seznam tabulek

Tabulka 1: Rozdělení v Classis Primae, vlastní zpracování.	54
Tabulka 2: Rozdělení v Classis Secundae, vlastní zpracování.	54
Tabulka 3: Rozdělení v Classis Tetrae, vlastní zpracování.	56
Tabulka 4: Rozdělení v Classis Quarta, vlastní zpracování.....	56
Tabulka 5: Rozdělení v Classis 6, vlastní zpracování.	56

Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Přehled dochovaných prvotisků dle autora
- Příloha č. 2 – Přehled dochovaných starých tisků dle autora
- Příloha č. 3 – Grafické znázornění dle míst vydání
- Příloha č. 4 – Cenzurní zásahy v *Divi Clementis Recognitionum libri X.*
- Příloha č. 5 – Cenzurní zásahy v *Isychii presbyteri Hierosolymorum...*
- Příloha č. 6 – Čtenářské přípisky v díle *Hortus sanitatis...*
- Příloha č. 7 – Exempláře díla *Ržebřjk Duchownj...*
- Příloha č. 8 – Exempláře zničené požárem z roku 1864
- Příloha č. 9 – *Sermones Pomerii de sanctis...* (1499)
- Příloha č. 10 – Rukopisná exlibris olomouckých kapucínů
- Příloha č. 11 – Knihy z pozůstalosti Jana Arnošta Platejse z Platenštejna
- Příloha č. 12 – Rukopisná exlibris dřívějších majitelů
- Příloha č. 13 – Heraldická supralibros J. B. Pontana z Breitenberka
- Příloha č. 14 – Iniciálová supralibros

Příloha č. 1 – Přehled dochovaných prvotisků dle autora

Vlastní zpracování z databáze *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648*.

autor	titul	místo vydání	tiskař	rok vydání	číslo záznamu v databázi ¹⁹³
	Biblia latina...	Basilej	Froben, Johann	1491	OlmK 111
	Expositio hymnorum...	Kolín n. R.	Quentell, Heinrich	1492	OlmK 82
	Textus sequentiarum, cum optimo commento...	Kolín n. R.	Quentell, Heinrich	cca 1492	OlmK 83
	Biblia latina...	Norimberk	Koberger, Anton	1493	OlmK 71
	Hortus sanitatis...	Štrasburk	Prüss, Johann	cca 1496	OlmK 41
	Lavacrum conscientiae...	Lipsko	Stöckel, Wolfgang	1497	OlmK 96
	Objectiones in dicta Talmud...	Norimberk	Creussner, Friedrich	cca 1497	OlmK 97
	Expositio hymnorum...	Kolín n. R.	Quentell, Heinrich	1500	OlmK 121
	Textus sequentiarum, cum expositione...	Kolín n. R.	Quentell, Heinrich	cca 1500	OlmK 122
	Biblia Latina (cum postillis Nicolai de Lyra...)	Lyon	Siber, Johannes	1485–1488	OlmK 123
Albert Veliký, sv.	Sermones de eucharistiae sacramento...	Kolín n. R.	Quentell, Heinrich	1498	OlmK 94
Antoninus Florentinus, sv.	Summa theologica (Partes I–IV)...	Basilej	Wenssler, Michael	1485	OlmK 98
Augustin, sv.	Sermones ad heremitas. Homiliae duae...	Štrasburk	Husner, Georg	cca 1493–1494	OlmK 113
Bernardinus Senensis, sv.	Sermones de evangelio aeterno...	Basilej	Amerbach, Johann	1489	OlmK 78
Bonaventura, sv.	Sermones mediocres de tempore	Štrasburk	Husner, Georg	1496	OlmK 143
Busti, Bernardino	Sermones dominicales Biga salutis intitulati...	Hagenau	Gran, Heinrich	1499	OlmK 119
Gritsch, Johannes	Quadragesimale...	Štrasburk	Husner, Georg	1490	OlmK 21
Henricus de Langenstein	Sermones de eucharistiae sacramento...	Lipsko	Lotter, Melchior	1498	OlmK 95

¹⁹³ Databáze Švédská knižní kořist.

La Palud, Pierre de	Sermones quadragesimales Thesauri novi...	Štrasburk	Tiskař Paludia	1485	OlmK 87
La Palud, Pierre de	Sermones thesauri noui desanctis...	Štrasburk	Tiskař Paludia	1485	OlmK 88
Meffreth	Sermones de tempore et de sanctis, sive Hortulus reginae...	Basilej	Kesler, Nicolaus	před 1486	OlmK 118
Pelbartus de Themeswar	Sermones Pomerii de sanctis...	Hagenau	Gran, Heinrich	1499	OlmK 120
Rosso, Giovanni	Sermones vademecum...	Štrasburk	Prüss, Johann	cca 1488–1491	OlmK 124

Příloha č. 2 – Přehled dochovaných starých tisků dle autora

Vlastní zpracování z databáze *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648*.

autor	titul	místo vydání	tiskař	rok vydání	číslo záznamu v databázi ¹⁹⁴
	Biblia latina...	Basilej	s. t. n.	1507	OlmK 70
	Homiliarius doctorum qui omeliarius dici solet...	Lyon	Clein, Johann	1516	OlmK 7
	Biblia cum concordantiis Veteris et Novi Testamenti et sacrorum canonum	Benátky	Giunta, Lucantonio I.	1519	OlmK 110
	Das New Testament...	Nisa	Creutziger, Johann	1571	OlmK 12
	Annotationes über Luthers Neues Testament...	Nisa	Creutziger, Johann	1571	OlmK 13
	Praxis Prudentiae Politicae,...	Frankfurt n. M.	Schönwetter, Johann Theobald	1610	OlmK 216
Álvarez de Paz, Diego	De Vita Spiritualis, eiusque perfectione Libri V.	Mohuč	Lipp, Balthasar	1614	OlmK 126
Arnošt, z Pardubic, pražský arcibiskup	Statvta provincialia. Ernesti archiepiscopi primi pragensis...	Praha	Pštros, Mikuláš	1606	OlmK 38
Barletta, Gabriele	Sermones...	Hagenau	Gran, Heinrich	1518	OlmK 77
Bosquier, Philippe	Opera omnia, qua hactenus prodierunt, in duos tomos digesta...	Kolín n. R.	Crith, Johann	1621	OlmK 263
Busti, Bernardino	Rosarium sermonu predicabilium...	Hagenau; Augsburg	Gran, Heinrich	1508	OlmK 112
Bzowski, Abraham Stanisław	R. P. Fr. Abrahami Bzovii Ord. Praed. S. Theolog. Doct. Concionum Dominical.	Kolín n. R.	Bötzer, Anton	1613	OlmK 27
Clichthove, Josse	Homiliarum Judoci Clichtovei tripartitarum pars sekunda...	Kolín n. R.	Cholinus, Maternus	1572	OlmK 109
Cobenzl, Johann Raphael	Epistolica velitatio in trivmviros avgvstanae confessionis...	Olomouc	Handl, Jiří	1616	OlmK 32
Conradus Halberstadensis	Concordantiae maiores sacrae bibliae...	Štrasburk	Knobloch, Johann	1526	OlmK 72

¹⁹⁴ Databáze Švédská knižní kořist.

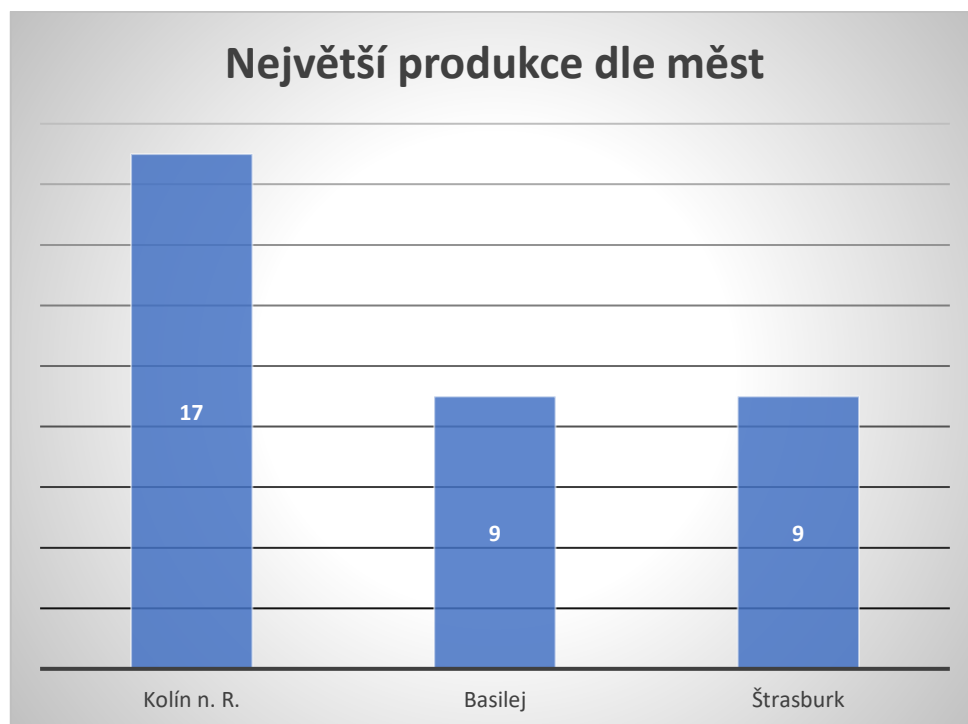
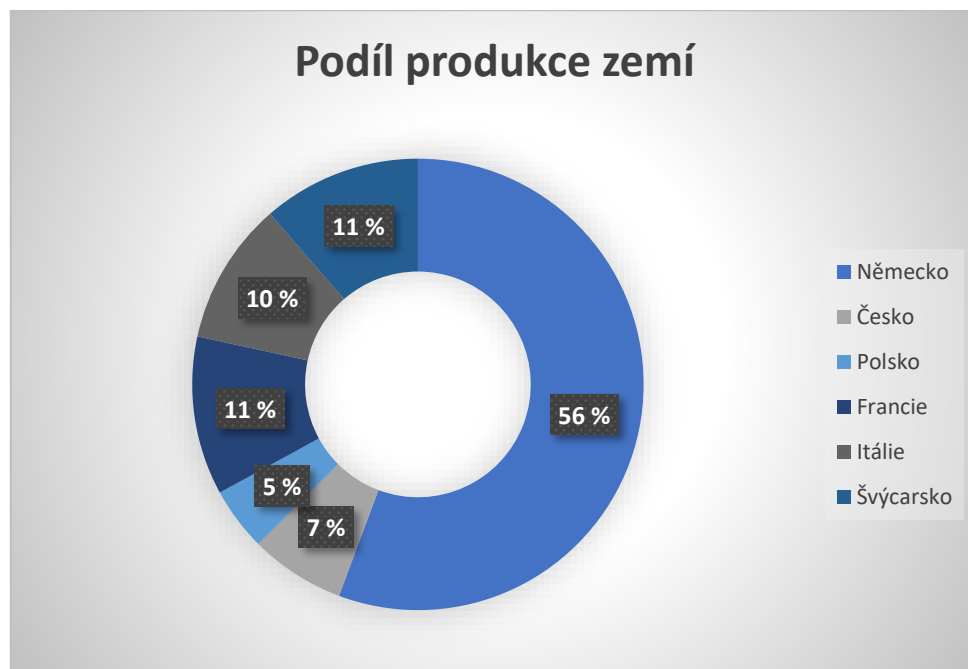
Costerus, Franciscus	Enchiridion controversiarvm praecipvarvm nostri temporis de religione...	Kolín n. R.	Mylius, Arnold	1586	OlmK 4
Coton, Pierre	Conciones Sive Meditationes De praecipuis fidei Mysteriis,...	Kolín n. R.	Crith, Johann	1617	OlmK 101
Coton, Pierre	Meditationes De Vita, Et Passione Salvatoris Nostri Jesu Christi...	Kolín n. R.	Crith, Johann	1617	OlmK 102
Dadré, Jean	Loci commvnnes similivm et dissimilivm...	Kolín n. R.	Birckmann, Arnold – heredes	1594	OlmK 73
Decumanus, Johannes	Kurtze summarische warhaffte RELATION...	Louka u Znojma	Tiskárna klášterní	1602	OlmK 35
Dias, Filipe	Summa praedicantium ex omnibus locis communibus locupletiss.	Benátky	Carampello, Bartolomeo	1595	OlmK 103
Dubravius, Jan	Historia Boiémica...	Basilej	Perna, Peter	1575	OlmK 215
Dubravius, Jan	Historia Boiémica...	Basilej	Perna, Peter	1575	OlmK 217
Eck, Johannes	Christenliche außlegung der Euangelienn vonn der zeit durch das gantz Jar...	Ingolstadt	Apian, Peter	1530	OlmK 79
Eck, Johannes	Der Drit Tail Christenlicher Predigen Ann den Hohen Festen vnd Hochzeytlichen tagen der Hayligen durch das gantze Jar...	Augsburg	Weissenhorn , Alexander	1533	OlmK 81
Eck, Johannes	Homiliarum adversus Lutherum, et caeteros haeticos, de septem ecclesiae sacramentis.	Paříž	Marnef, Jérôme de; Cavellat, Guillaume	1575	OlmK 104
Falkener, Michal	Expositio hymnorumque interpretatio ex doctoribus in gymnasio Cracoviensi...	Krakov	Haller, Johannes	1516	OlmK 74
Ferdinandi, Marcello	Il Barino qvadragesimale adornatio di dottrina...	Benátky	Varisco, Giovanni	1617	OlmK 99
Ferrari, Alberto	Tractatus de horis canonicis...	Norimberk	Höltzel, Hieronymus	1514	OlmK 116
Ferus, Johann	Examen ordinandorvm...	Dillingen	Mayer, Johann	1587	OlmK 60
Fischer, Christoph Andreas	Von der Wiedertauffer verfluchten Vrsprung Gottlosen Lehre vnd derselbe gründtliche widerlegung...	Louka u Znojma	Tiskárna klášterní	1603	OlmK 34

Gesner, Conrad	Nomenclator aquatiliū animantium.	Curych	Froschauer, Christoph	1560	OlmK 253
Gesner, Conrad	Icones Animalium Quadrupedum Viviparorum Et Oviparorum...	Heidelberg	Lancelot, Johann	1606	OlmK 254
Gesner, Conrad	Icones avium omnium...	Heidelberg	Lancelot, Johann	1606	OlmK 255
Gouda, Guillemus de	Expositio mysteriorum missae...	Štrasburk	Knobloch, Johann	cca 1509	OlmK 115
Hesselbach, Johann	Postill Das ist, Außlegung der Evangelien,...	Mohuč	Lipp, Balthasar	1618	OlmK 277
Hesselbach, Johann	Postill Das ist, Außlegung der Evangelien,...	Mohuč	Lipp, Balthasar	1625	OlmK 264
Hesychius Milesius	Isychii presbyteri Hierosolymorum, in leviticum libri septem.	Basilej	Cratander, Andreas	1527	OlmK 269
Hoffmeister, Johannes	Homiliae in evangelia,...	Ingolstadt	Weissenhorn, Alexander	1548	OlmK 84
Inocenc III., papež	Liber de contemptu mundi, sive de miseria conditionis humanae...	Lipsko	Blum, Michael	1534	OlmK 100
Klement I., papež	Divi Clementis Recognitionum libri X. ad Iacobum fratrem Domini, Rufino Torano Aquileiense interprete.	Basilej	Bebel, Johann	1526	OlmK 268
La Palud, Pierre de	Sermones sive enarrationes, in evangelia, de tempore, ac sanctorum festis...	Lyon	Rouillé, Guillaume	1589	OlmK 294
Laymann, Paul	Theologia moralis in quinque libros partita...	Mnichov	Henricus, Nicolaus	1630	OlmK 44
Luis de Granada	Dvx peccatorum R.P.F. Ludovici Granatensis... Opusculum valde pivm.	Kolín n. R.	Quentel, Arnold	1619	OlmK 274
Mastrilli, Gregorio	Cento discorsi intorno alla sacra passione, e morte del nostro Redentore...	Řím	Zanetti, Bartolomeo	1615 až 1616	OlmK 75
Opacki, Mikołaj	Apologia perfectionis vitae spiritualis...	Krakov	Piątkowski, Valerian	1613	OlmK 37
Osorio, Juan	De sanctis...	Tournon	Michel, Claude	1596	OlmK 106
Osorio, Juan	Conciones... In Quinque Tomos Distinctae...	vestfálský klášter	Dale, Michael von	1622	OlmK 292
Paulus Diaconus	Homiliae sive conciones...	Kolín n. R.	Cholinus, Maternus	1557	OlmK 76
Pelbartus de Themeswar	Pomerium de tempore.	Augsburg	Schönsperger, Johann	1502	OlmK 85

Pelbartus de Themeswar	Pomerium quadragesimale.	Augsburg	Schönsperger, Johann	1502	OlmK 86
Pelbartus de Themeswar	Sermones Pomerij de Sanctis hyemales et estivales...	Lyon; Norimberk	Sacon, Jacque; Koberger, Anton	1509	OlmK 25
Pontanus z Breitenberka, Jiří Barthold	Orationes synodales, sacrae, bellica, funebres,...	Praha	Dačický, Jan Otmár Jakubův	1606	OlmK 39
Pontanus z Breitenberka, Jiří Barthold	Bibliotheca Concionum...	Kolín n. R.	Hierat, Anton	1608	OlmK 89
Ridolfi, Pietro	Dictionarivm Concionatorvm Pavperum Avctoris Incogniti...	Kolín n. R.	Quentel, Arnold	1602	OlmK 90
Richardus, Petrus	Sermonum opus super epistolas et evangelia totius anni...	Paříž	Petit, Jean	1518	OlmK 224
Rozdrażewski, Franciszek	Ržebřjk Duchownj...	Olomouc	Hradecký z Kružnova, Mikuláš	1636	OlmK_R1 až OlmK_R13
Sayer, Gregory	Casvum conscientiae, sive theologiae moralis thesavrvs...	Benátky	Sessa, Giovanni Battista	1614	OlmK 117
Spelta, Antonio Maria	De verborvm ac sententiarvm qvarundam proprietate, et differentiis...	Brescia	Nova Compagnia Bresciana	1606	OlmK 91
Tanner, Adam	Universa theologia Scholastica...	Ingolstadt	Eder, Georg	1626 až 1627	OlmK 43
Toledo, Juan de	Svmma casvum conscientiae, sive de instrvctione sacerdotvm, libri septem...	Kolín n. R.	Raesfeldt, Lambert	1599	OlmK 107
Trujillo, Tomás de	Thesauri concionatorum libri sex,...	Benátky	Farri, Domenico	1586	OlmK 108
Venuti, Filippo	Dictionarivm Latinvm, qvo Latinae voces Italicis in dictionario priore adiunctae...	Brescia	Nova Compagnia Bresciana	1606	OlmK 92
Venuti, Filippo	Dittionario volgare & latino...	Brescia	Nova Compagnia Bresciana	1606	OlmK 93
Wann, Paulus	Sermones de preservatione hominis a peccato...	Mnichov	Schobser, Johann	cca 1501	OlmK 114

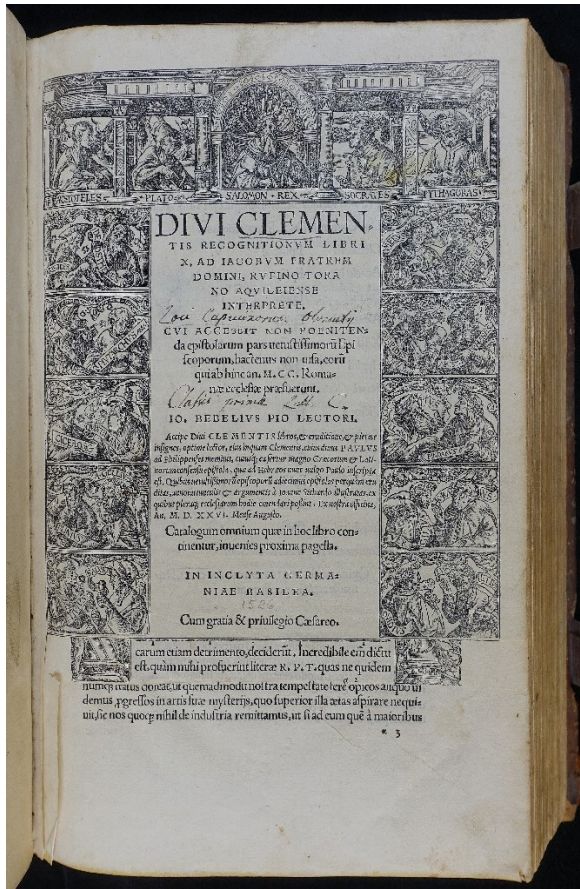
Příloha č. 3 – Grafické znázornění dle míst vydání¹⁹⁵

Vlastní zpracování z databáze *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648*.

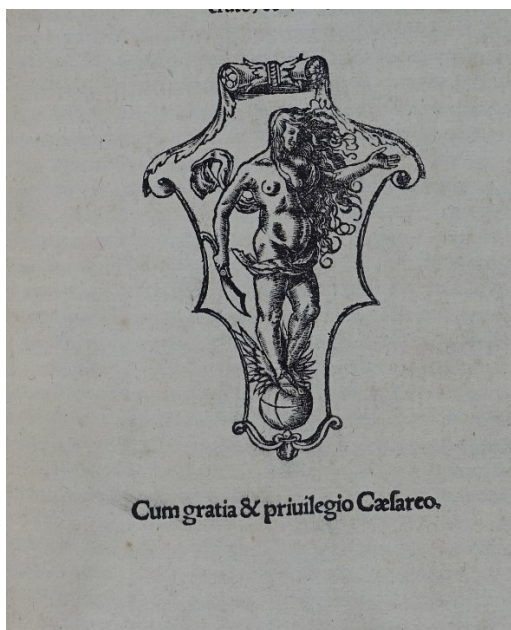
¹⁹⁵ Výtisky knih *Ržebřjk Duchownj* počítány jako jeden exemplář, aby nedošlo ke zkreslení dat.

Příloha č. 4 – Cenzurní zásahy v *Divi Clementis Recognitionum libri X.*

Ustřižené spodní části bordur na titulním listě a úvodu dedikace
Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK 268 (foto Lenka Veselá).

Příloha č. 5 – Cenzurní zásahy v *Isychii presbyteri Hierosolymorum...*

Tiskařský signet na titulní straně a začerněný signet na konci tisku
Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK 269 (foto Lenka Veselá).

Začerněný signet na titulní straně i na konci tisku exempláře z Granadské univerzity
Zdroj: Knihovna Granadské univerzity, *Isychii presbyteri Hierosolymorum*, dostupné z:
<http://hdl.handle.net/10481/9442>.

Příloha č. 6 – Čtenářské přípisky v díle *Hortus sanitatis...*

Kolorovaná ilustrace s datovaným přípiskem neznámého autora
Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK 41 (foto Lenka Veselá).

Kresba muže v renesančním oděvu
Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK 41 (foto Lenka Veselá).

Příloha č. 7 – Exempláře díla *Ržebřjk Duchownj...*

Dochované exempláře ve Västerås

Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK_R1 až OlmK_R7 (foto Lenka Veselá).

Dochované exempláře ve Stockholmu

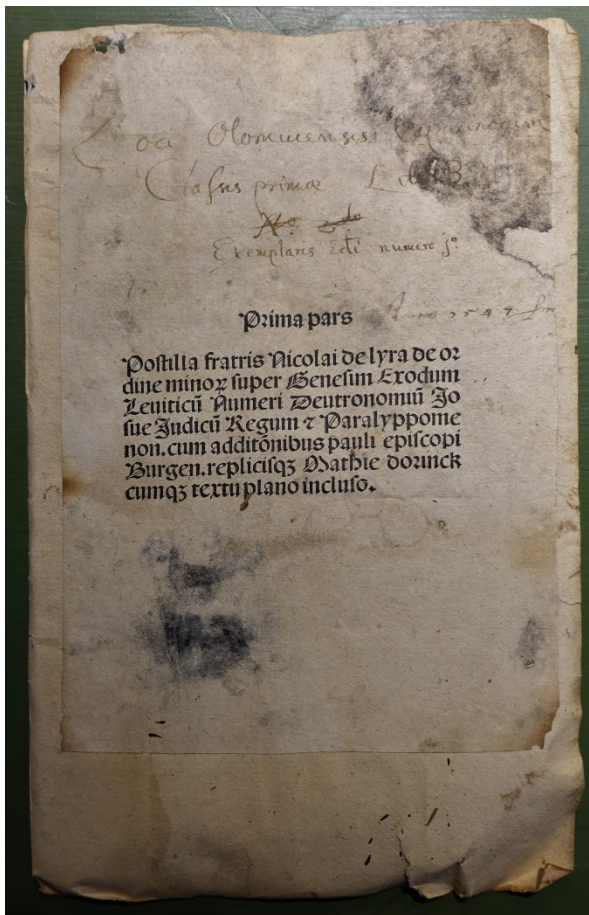
Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK_R11 až OlmK_R13 (foto Lenka Veselá).

Příloha č. 8 – Exempláře zničené požárem z roku 1864

Ohořelé torzo – *Biblia latina* (1507)

Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK 70 (foto Lenka Veselá).

Ohořelé torzo s dochovaným rukopisným exlibris – *Biblia latina* (1493)

Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK 71 (foto Lenka Veselá).

Příloha č. 9 – *Sermones Pomerii de sanctis...* (1499)

Gotická vazba, slepotisk a kování

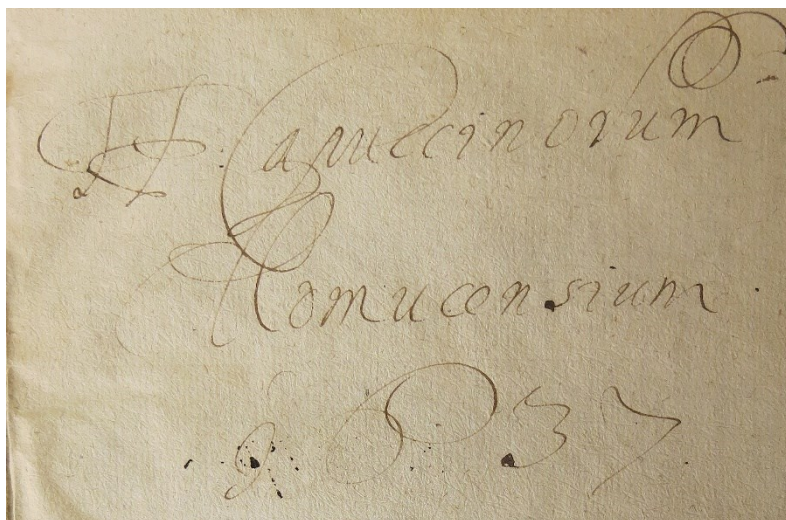
Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK 120 (foto Lenka Veselá).

Hřbet s původním štítkem s názvem díla a stopami po bílém záznamu oborového zařazení

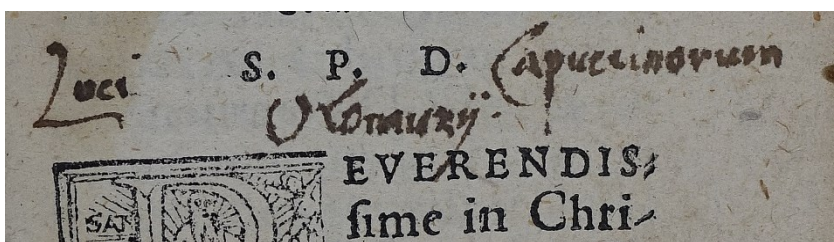
Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK 120 (foto Lenka Veselá).

Příloha č. 10 – Rukopisná exlibris olomouckých kapucínů

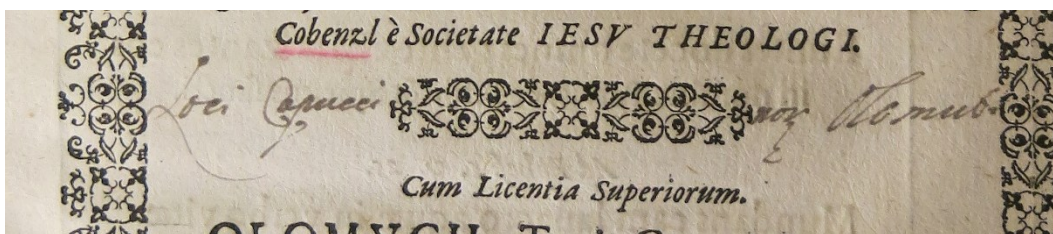
Kapucínské rukopisné exlibris s rokem 1637

Zdroj: Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 37 (foto Lenka Veselá).

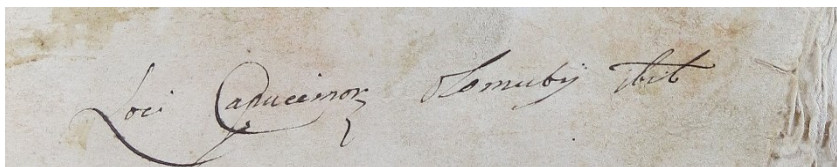
Kapucínské rukopisné exlibris

Zdroj: Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 100 (foto Lenka Veselá).

Kapucínské rukopisné exlibris

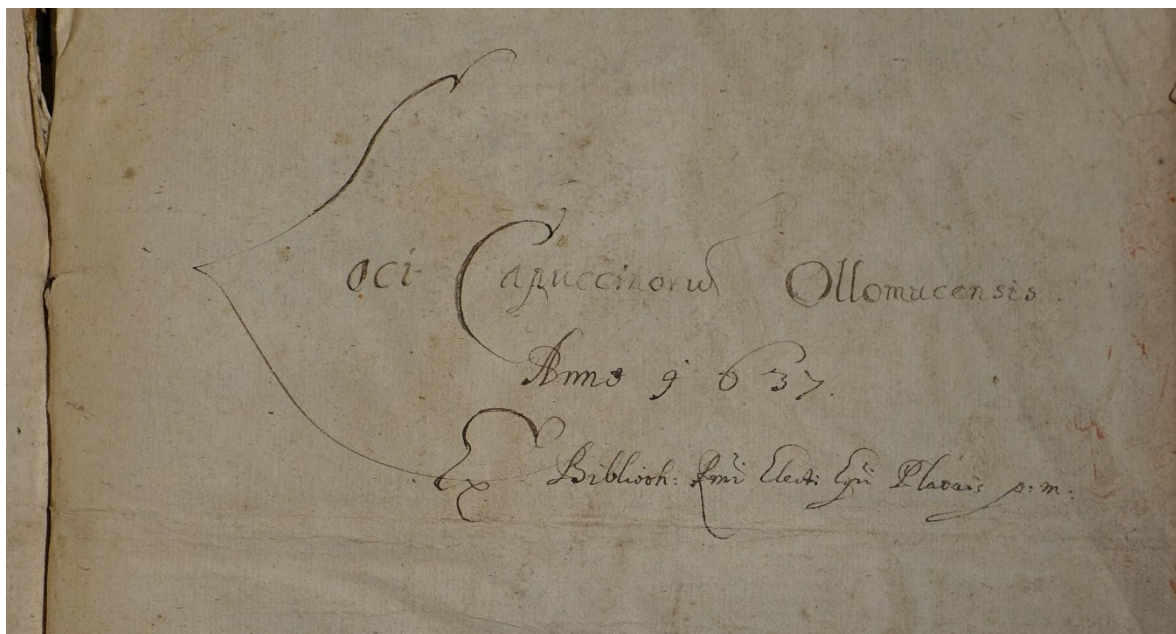
Zdroj: Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 32 (foto Lenka Veselá).

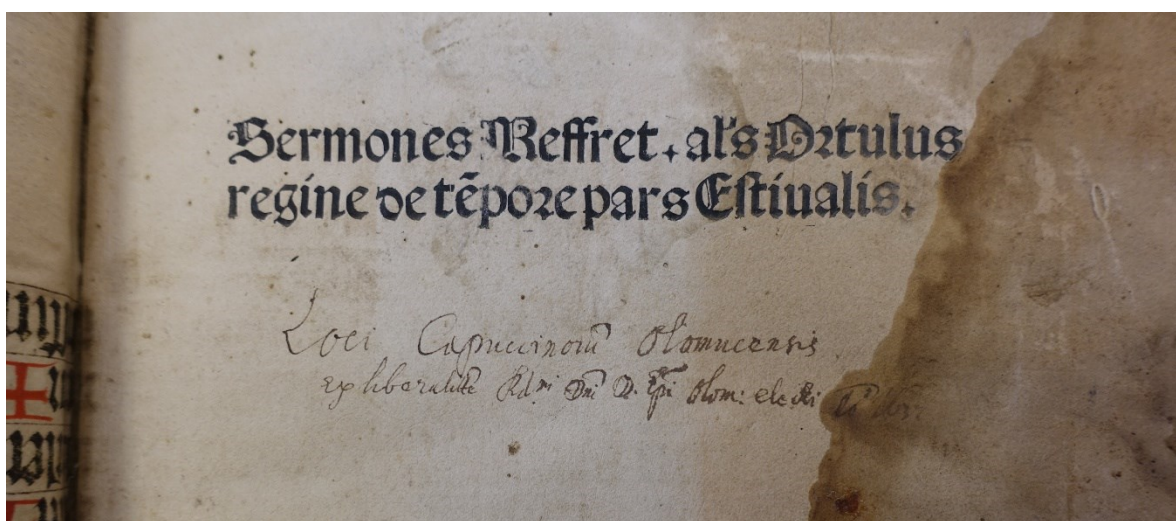
Kapucínské rukopisné exlibris

Zdroj: Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 41 (foto Lenka Veselá).

Příloha č. 11 – Knihy z pozůstalosti Jana Arnošta Platejse z Platenštejna

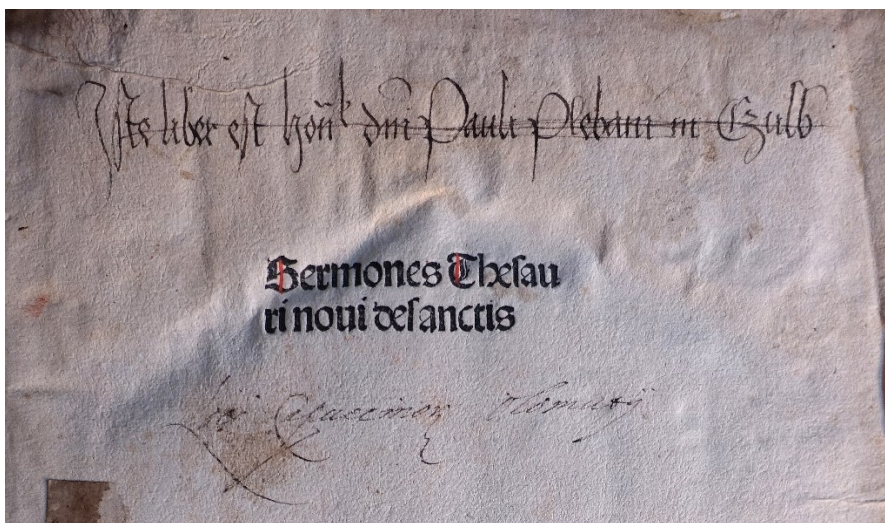

Kapucínské rukopisné exlibris s rukopisným exlibris Jana Arnošta Platejse z Platenštejna
Zdroj: Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 89 (foto Lenka Veselá).

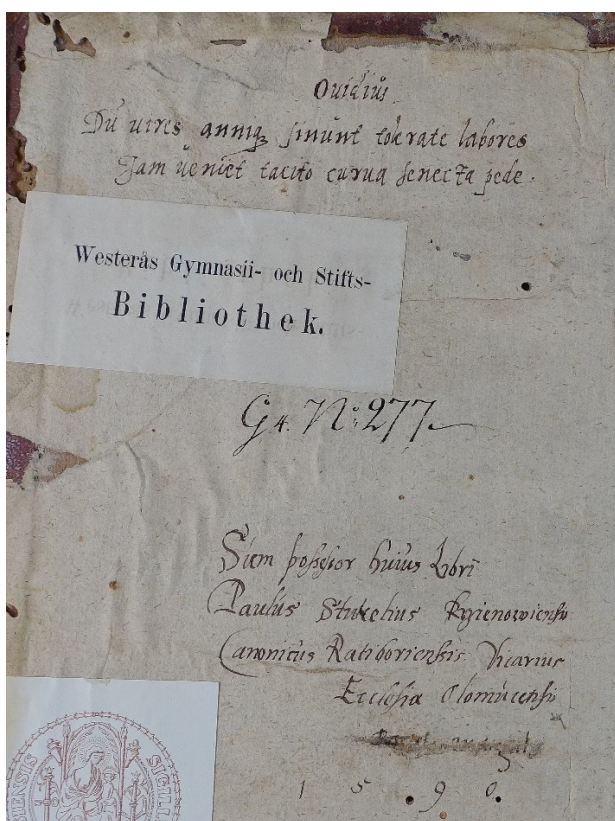

Kapucínské rukopisné exlibris s rukopisným exlibris Jana Arnošta Platejse z Platenštejna
Zdroj: Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 118 (foto Lenka Veselá).

Příloha č. 12 – Rukopisná exlibris dřívějších majitelů

Kapucínské rukopisné exlibris s přeškrtnutým rukopisným exlibris faráře Pavla z Czulbu
Zdroj: Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 87 (foto Lenka Veselá).

Rukopisné exlibris Pavla Sturelia datované 1590 s citátem Ovidia psaným stejnou rukou
Zdroj: Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 119 (foto Lenka Veselá).

Příloha č. 13 – Heraldická supralibros J. B. Pontana z Breitenberka

Heraldické supralibros Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberka
Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK 89 (foto Lenka Veselá).

Heraldické supralibros Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberka
Zdroj: Databáze *Švédská knižní kořist*, OlmK 38 (foto Lenka Veselá).

Příloha č. 14 – Iniciálová supralibros

Iniciálové supralibros „A P 1579“ na přední desce a přední ořízce
Zdroj: Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 109 (foto Lenka Veselá).

Iniciálová supralibros „P A V O 1592“ a „H M D R 1605“ (vlevo) a „P K L 1614“ (vpravo)
Zdroj: Databáze Švédská knižní kořist, OlmK 294 a OlmK 27 (foto Lenka Veselá).